Milorad Pavić

RUS TAZISI

Çeviren
Işık ERGÜDEN

MİTOS

Milorad Pavic RUS TAZISI

MİTOS

MİTOS YAYINLARI: 61

RUS TAZISI

Milorad Pavic

Milorad Pavic, Yugoslavya'da, hâlâ yaşamakta olduğu Belgrad'ta 1929 yılında doğdu. Barok çağı uzmanı olarak üniversitede XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıl edebiyatı okutmaktadır. Şiir, deneme, roman ve hikâye yazarıdır. *Hazar Sözlüğü* adlı kitabıyla 1984 yılında, Sırpçanın belli başlı dergilerinden olan Nedeljne Informativne Novine tarafından her yıl Sırp dilinin roman türündeki en iyi eserine verilen N.I.N. ödülüne layık görüldü. Yugoslav edebiyatının en önemli ayrıcalığı olan bu ödül, 1972 yılında Danilo Kis'e ve 1975 yılında Miograd Bulatovic'e verilmişti.

Yayımlanan eserlerinden bazıları:

Barok Çağ Sırp Edebiyatı Tarihi, Nolit, Belgrad, 1970.

Ay Taşı, şiirler, Belgrad, 1971.

Dilbilimsel Bellek ve Şiirsel Biçim, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1976.

Tarih, Toplumsal Sınıf ve Üslup, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1985.

Hazar Sözlüğü, roman-leksikon, 24 dile çevrildi (İsmail Yerguz tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), Prosveta, Belgrad, 1984.

Çayla Boyanmış Tablo, roman (Sevin Okyay tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), 1990.

Rüzgârın Tersi, roman, Prosveta, Belgrad, 1991 (Çev. Işık Ergüden, Mitos Yayınları, 1993).

RUSKI HRT

İlk kez 1979 yılında
Nolit, Belgrad'ta yayınlanmıştır.

Fransızca'ya
Maria Bezanovska
tarafından çevrilmiştir:
LE LÉVRIER RUSSE
(Pierre Belfond, Paris, 1991)

Türkçe yayın hakkı
ONK Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Yayın Yönetmeni: Mustafa Küpüşoğlu

Ofset Hazırlık: TEM Yapım
Baskı: Prestij Matbaası
1. Baskı: Ekim1994

ISBN 975-7468-10-X

MİTOS YAYINLARI
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok.7/2 Gümüşsuyu / İstanbul
Tel: 249 87 37 - 38 Fax: 249 02 18

MİLORAD
PAVİC

RUS TAZISI

Çeviren
Işık Ergüden

MİTOS
YAYINLARI

Rus Tazısı

Yazdığım kâğıdın üzerinde, enfiye için gizli gözü olan 1898 tarihli bir çalar saat uyuyor. Saatin içinde uzun süredir gizli kalmış bir cebin canlı kalbi sürekli olarak atmaktadır. Baba tarafından dedemin babası Doktor Stévane Mihailovitch yaşamının son yıllarını bu saatin üzerinde saydı. Yargıç emeklisi bu dul adamın 1922 yılında Sombor'daki ölümünün ayrıntıları garip gelebilir. Hem de öyle tuhaftı ki, ne büyükannemler ve kızları, ne de Sombor'daki aile dostları Lalochévitchler, onun, şehir kilisesinin öğleden sonraları düşen gölgesine gömüldüğünü asla açıklamamışlardır. Ben, onun yattığı mezarlığın yakınından, karım ve çocuklarımla birlikte, farkında olmadan birçok kez geçmiş olduğumu tesadüfen öğrendiğimde bu olayı aydınlatmaya karar verdim.

İşte öğrendiklerim.

Doktor Stévane Mihailovitch'in döneminde Sombor'da, değerli taşların karaborsası hâlâ vardı, genç kızlar saçlarını satıyordu ve kimi zanaatkârlar insan saçından fırça imal ediyorlardı. Büyük büyükbabam, sert ve renkli —siyah, kırmızı, sarı ve beyaz— sakallardan ve bıyıklardan yapılan fırçaları seçerek satın alıyordu. Sabahleyin, dalgalı saçlarını başkasının saçlarıyla fırçalıyor ve aynada gülümseyerek kendisiyle konuşuyordu:

"Rüyanda esneyen adamdan koru kendini! O ortaya çıkmadığı sürece güvende olacaksın!"

Kendi yüzünü sevdiği, çatal bir sakalı ve burnunun altına konmuş tüyleri kırlaşmış bir kırlangıca benzeyen bir bıyığı olduğu anlatılır. Benzi soluktu; çökmüş şakaklarıyla mumların

ışığında size ters ters baktığını sanırdınız.

Kadınlar onu gecikerek severlerdi ve o ilgisizleştiğinde büyük bir istek gösterirlerdi. Davranışlarında bir istisnailik olduğu ve çok mükemmel yontulmuş ellerini bastonunun üzerine koyduğunda eldivenlerinden bile fark edildiği söyleniyordu. Büyük büyükannemle satranç oynarken, güzel parmaklarıyla klavyenin tuşları üzerinde geziniyordu; satranç tahtası piyanonun üzerine konmuştu. Geyik boynuzundan kaşıklarla yemek yiyor, cebine duman üflemeyi ve her öğleden sonra, bir kahvede, zamanın durduğu saati beklemeyi seviyordu, çünkü zaman, kimi kez, özellikle öğleden sonra, bir kahvede durmayı sever. Salon kalabalıklaşmaya başladığında, dişi köpeğiyle ilgilenmek için evine dönüyordu. Kimi günler, köşelerinden birinin sağır ve diğer üçünün sesli olduğu büyük odasının ortasında, köpeğin önünde ayakta duruyor ve raftaki kitapların kahramanlarından daha yaşlı olduğunu hissediyordu. Köpekleri seviyordu, ama hiç köpeği yoktu, çünkü ava gitmiyordu ve büyük büyükannemle yeniden evlendikten sonra bile hiç köpeği olmadı. Güzel bir gün büyük büyükannem dolaplardaki bütün çamaşırları çıkarmış, şarkı söyleyerek yıkamış ve ütülemiş, sonra kilitleri tamir ettirmiş ve kırık camları değiştirtmiş, gümüş sofra takımlarının ve büyük büyükbabamın bütün ayakkabı ve çizmelerinin temizlenmesini emretmiş. Koltukları yeniden süslemiş ve kenarlarını porselen düğmelerle donatmış. Yatak çarşaflarını değiştirmiş, kocası için limonlu süt domuzu çorbası hazırlamış, mahkemeye giderken her zaman yaptığı gibi kucaklamış ve boşanmış. Sonra, çocuklarını da yanına alarak annesinin evine geri dönmüş. Büyük büyükbabam, yalnız kaldığı gün ağzına doldurduğu şarapla çiçekleri suladı ve göçmenler tarafından getirilen küçük bir dişi köpeği, Ukrayna soyundan gelen bir Rus tazısını evlat edindi. Köpek, kulaklarını düğümlemeyi biliyordu, başı bir mısır başağı gibi uzun-

du ve arka ayaklarının arasından, kökü kol gibi kalın ve kanat olarak kullandığı dev bir kuyruk çıkıyordu. Daha henüz sütle ve balıkla beslenen küçük bir köpekken (annesi onu Ukraynalı köylü kadınlara emzirtmişti) büyük büyükbabam tazıların eğitimi üzerine Petersburg'da basılan bir kitap bulmuş ve orada bu köpek türü üzerine kısa bir tarihçe okumuştu.

Diğer tazı türleri gibi, Abyssinie kurdunun soyundan gelen *Rus tazısı*'nın adına ilk kez XVII. yüzyıla ait belgelerde rastlanır. İki ünlü soy başından gelir: "Pertchine" ve "Vorontsov." Av için kullanılır, ama sadece sürek avı için; çünkü saatte seksen kilometre hızla hareket eder ve son sürat koşan bir tavşanın üzerine atlayabilir. Sürati ve istisnai yeteneği nedeniyle "barzoi" (hızlı) denir ve antilop, maral ve ince bacaklı diğer av hayvanlarını avlamak için kullanılır. Rus aristokratları malikânelerinde her zaman bu türden altmışdört köpek bulundururlar, her fazlalık uzaklaştırılır ve en küçük bir eksiklik, sunacak tazısı olan herhangi biri tarafından acilen doldurulur. Çünkü Rus tazısı satılmaz. Bir tazıyı satın almak ya da satmak büyük bir utançtır. Ya hediye olarak kabul edilir ya da yoktur. Kan dökücü bir hayvandır ve bütün tazılar içinde küçük köpekleri parçalayıp yiyen tek tazı odur. Uzun ve güçlü çeneleri vardır, üst çenesi diğerinden "daha yaşlı"dır ve tüylü kafayı, lokmaları dilinin üzerinde değil damağında tutarak, ön ayaklarının arasında yer. Dişleri kemikleri toza çevirebilir ve yılanın ısırdığı bir adamın kanını zehirlenmeden emebilir. Tazının, kimi durumlarda, taş kesildiği söylenir, ama bu taş, bir tazı görünümünü korur ve rüzgârın yönünü ve zaman değişimlerini belirtme özelliğine sahiptir. Tazı evcilleştirilemez, efendisine sadık değildir, ama özel tür bir kurt avı için eğitilebilir. Bu hüner isteyen ava, en eski zamanlardan beri çok değer verilir. İkisi erkek, biri dişi, üçü de aynı renkteki üç tazının tasması her zaman tek bir elde tutulur, bunun

sonucu troykalar, ya beyazdır ya da danalar gibi sarıdan kükürt sarısına giden ton farklarıyla beneklidir. Tazının göğsü, bir pilicinki gibi sivridir ve koşuşunu engellemesin diye avdan önce tüyleri kazınır. Erkeklerin gözleri biraz kanlıdır, dişilerin gözlerinin akı ise lekesizdir. Her troyka, yola çıkışından itibaren avını seçer ve troykaların renginden sürek avındaki kurt sayısı kolaylıkla anlaşılır. Gerçekten de av sayısı kadar renk vardır, çünkü troykalar asla birbirlerine karışmazlar.

Rus tazısı bir bekçi köpeği değildir, neredeyse dilsizdir ve havlarsa öldürülür, çünkü sesi öyle güçlüdür ki, bir tüfek atışı mesafesindeki insanları korkutur. Koşarken öyle hızlı yön değiştirir ki, bir yeri koparsa bu omzudur. Av eğer dişi bir kurtsa, dişi tazı tarafından izlenir. Eğer erkek bir kurtsa, erkekler ona saldıracak ve yakalayacaktır. Hayvanı sürünün geri kalanından tecrit etmekle işe başlarlar. Kurt onlardan kurtulamayacağını önceden bilmektedir, çünkü o dümdüz kaçarken tazı etrafında dolanabilir. Bu eşitsiz mücadelede tazılar, dayanılmaz bir korku hisseden ve kendini kaybeden kurda hızla yaklaşırlar, etrafını çevirirler ve her biri kulaklarından, tam dişi kurdun yavrularını taşımak için tuttuğu yerden saldırır. Onu yaralamazlar, kurdun başına bir zarar gelmez, bu durum tersine hoş anılar hatırlatır kurda ve tazılar çaba harcamadan onu yere yatırırlar. Erkeklerin işlerini bitirmelerini bekleyen dişi köpek gelinceye kadar kurdu yerde tutarlar. Dişi tazı erkeğinden daha kurnazdır ve insandan daha hızlı düşünür. Açıkça göründüğü gibi, şimdiki zamanı bizden daha hızlı gelecek zamana dönüştürür. Göz açıp kapayıncaya kadar kurdu boğazından yakalar, o da yaralamaz ve avcıyı bekler. Sonra önemli an gelir. Avcı, avın değerini biçer. Eğer kurt, "gölgesi ay ışığından geçen," sıradan bir örnekse avcı işaret eder ve dişi tazı kurdu boğazlar. Ama eğer kurt olgunsa ve "gölgesinden bir bardak dökülebilen" yüksek bir soya ait-

se, avcı, kurda köstek vurur ve genç tazılar gelecekteki yaşamlarında av köpeği olmayı öğrensinler diye canlı olarak evine götürür...

Doktor Mihailovitch, aynı parmakta taşıdığı iki alyansı aynı anda çıkardığında, evinde bu tür küçük bir köpek bulunuyordu. Büyük büyükbabam çalar saatini kışlık bir gömleğin içine sardı ve küçük dişi köpeği onun üstüne koydu. Küçük köpek, bebeklerin annelerinin kalp atışını dinlemeleri gibi çalar saatin vuruşlarını dinliyordu ve böylece sürüsünden ayrı kaldığı için acı çekmiyordu. Her sabah sahibini uyandırıyordu ve sahibi de ilk purosunun dumanı arasından dişi köpeği gözlüyordu: Çenesi kapalı, kokluyordu ve Doktor, tüylerinin arasından çenesinin içindeki dilinin hareketini izliyordu, çünkü tazı diliyle de koku alır. Diğer köpekler onu sevmiyordu ve ondan kaçıyorlardı ve Doktor Mihailovitch, bir köpekle bir tazının besbelli aynı türe ait olmadığını düşünerek, "ne köpek ne tazı" atasözünü kendi kendine tekrarlıyordu. Dişi köpeğinin vücut ısısı sıradan bir köpeğinkinden daha yüksekti ve geceyi kar üzerinde geçirerek uyuduğu yerde kışın bile ot bitiyordu. Romatizmalı bir hastayla aynı koltuğa konduğunda romatizmayı iyileştirdiği söyleniyordu. Öyle yükseğe sıçrayabiliyordu ki, Rusların deyişiyle, gün batımından önce sıçrayıp gün doğumundan sonra ayaklarının üzerine iniyordu. Gözlerinde ve tüylerinde zaman değişimlerini okumak mümkündü ve Doktor Mihailovitch, şaka olarak, dişi köpeğinin Sombor'un en güzel dantelli küloduna sahip olduğunu söylüyordu.

Köpeğinin ağzının esnerken ne kadar geniş açıldığını göstererek dostlarına, "Bakın, kendi ağzının içinde ağlayabilir!" diyordu.

Onunla hiç avlanamadı, çünkü o yüzyılın yirmili yıllarında Yugoslavya'da Rus tazısıyla av yasaklanmıştı. Bu yasak aslında her zaman yürürlükteydi. Çok basit bir nedenle: Orta Avru-

pa'da tazıdan daha hızlı bir av hayvanı yoktur. Hatta tüfeğe bile ihtiyacınız olmaz. Tazıyı salmanız yeter, o peşinden koştuğu şeyi size getirecektir...

*

*

Büyük büyükbabamın köpeği büyüdüğünde ve esas dişleri çıktığında süt dişlerini neşe içinde öğütüp yutmuştu ki, Eugène Doja adlı birinin geldiği Doktor Mihailovitch'e duyuruldu. Doktor böyle birinden söz edildiğini hiç duymamıştı. Bir gün büyük büyükbabama tek bir pipo hediye olarak geldi ve gizli bir alış veriş teklifinin söz konusu olduğunu hemen anladı. Tek söz etmeden hediyeyi gönderene geri yolladı ve teklife cevap vermedi. Ama bu olay onu tedirgin etti, içinde üçüncü bir kulak uğuldamaya başladı ve Doktor Mihailovitch yapabileceklerinden korktu. Yolculuğa çıkmaya, böylece şeytana uymaktan kurtulmaya karar verdi. Bir fayton kiraladı. Daha o akşam, arabanın okuna bir fener asıldı, hayatında ilk defa gözleri sulandı ve Tisza üzerindeki köprünün yakınında durdurduğu Doğu Ekspresi'nin ön tarafında yola koyuldu. Havana purosu dumanı ve pudra kokan kürk kaplı bir koltuğa yerleşerek Peşte'ye vardı. Bir süre sonra, tehlikeden kurtulduğuna kani olarak, Kral Mathias'ın kiliseye girişini pasta yiyerek gözlediği Buda'daki bir pastaneye oturdu. O sırada, konuşurken dili seyrek dişlerinin arasında hamur gibi şişen bir adam salonun dibinde ayağa kalktı ve doktora yaklaştı. Adamın boynunda kravat biçiminde güzelce düğümlenmiş bir kırbaç, Buda'nın buz tutmuş merdivenlerinde kaymamak için çizmelerinin yüksek topuklarının altından geçirilmiş iki kırmızı fular vardı ve deri yeleğinin küçük bir deliğine piposunu asmıştı. Büyük büyükbabam Eugène Doja'yı bu ayrıntıdan tanıdı. Eugène, Sombor'dan Doktor Mihailo-

vitch'den önce gelmişti ve şimdi gülmeyen gözleriyle onu inceleyebilirdi, çünkü pazar günü ağlamak istenmiyorsa gülünmemesi gereken perşembe günündeydiler. Adam, büyük büyükbabama onu uzun süreden beri beklediğini söyledi ve bir şey göstermek için iznini istedi. Doktor Mihailovitch kendinin giderek ağırlaştığını, çok ağırlaştığını hissetti. Doja piposunu yaktı, birkaç nefes çekti, söndürdü. Sonra piposunun kapağını kaldırdı ve orada, bir fırındaymış gibi tütünün külüne gizlenmiş değerli bir taş ortaya çıktı. Doktor Mihailovitch taşı dikkatle yerinden aldı ve aynaya karşı tutarak kulağına yaklaştırdı. Hakiki olduğunu hemen anladı.

"Bugüne kadar üç Rus ailesine ait oldu," dedi Eugène Doja. "Afrika'dan geliyor. Parmağa takılırsa romatizmaya iyi geldiği söyleniyor. Fırtınanın gelme saati ya da zaman değişimleri okunabilir, yılanların bu taştan ödü patlar. Hakiki olduğunu bizzat anlayabilirsiniz. Dilinizin üzerine koyun, ağzınızın tadı değişecektir."

Büyük büyükbabam taşı ağzına koydu ve pastaların tadı kayboldu. Fiyat, taşın gerçek değeri için anormal ölçüde düşüktü ve Doktor Mihailovitch tereddüt etti.

Doja düşüncelerini okuyormuş gibi, "Dişler var oldukça ekmek de olacaktır!" dedi.

Doktor Mihailovitch, ayna gibi, onun gözlerini taklit etmek için renk değiştiren Doja'nın gözlerini gördü. O an renkleri maviydi ve büyük büyükbabam karar verdi. Sombor'a geri döndü ve para toplamaya koyuldu. Sadece bu nedenle ve daha ötesini araştırmadan, o yıllarda, aile içinde, Doktor Mihailovitch'in hayatında bir kadının varlığından şüphe edildi. Uğruna iki alyansını da çıkarıp sattığı bir kadın.

Sonra, Doktor Mihailovitch fırçalarının üzerinde beyaz saçlar bulmaya başladı. Sağır olduğu ve dünyayı bir çöl gibi, bir sesin peşinde dolaştığı izlenimi veriyordu. Her zaman yaptığı gibi, bakışlarıyla kuledeki saati aradığı bir sabah, man-

zarayı tanımadı. Kule yerinde değildi ve sadece yollar, kulenin bulunması gereken yerin çevresinden dolaşarak panoramanın içinden geçiyorlardı. Ama saat oradaydı ve dokuzu gösteriyordu. Doktor Mihailovitch pencereye yaklaştı, elinde kalem, orada gördüğü şeyi cama çizdi. Kendi eliyle çizdiği son şey bu oldu. Bu cam uzun süre odasında kaldı, bir tablo gibi çerçeveli; kule ve alışılmış görüntü hemen ertesi gün pencerenin öbür tarafındaki yerlerine geri döndükten sonra bile. Büyük büyükbabamın taşı satın almak için gereken yüklü miktarı nasıl bulduğunu bilmiyorum. O dönemde, şaplar ve tuzlar üzerine bir kitap okuyordu ve rüyasında kendisini cam döverken görüyordu, parlak taş ise kanının akmasını engelliyordu. Dişi köpeğin inanılmaz beden ölçülerini aldı: Yetmişiki santim yükseklik, yetmişiki santim uzunluk ve yetmişiki santim göğüs çevresi. Bu bir tür, çözümü mümkün olmayan Pisagor dörtlüğüydü Ne olursa olsun, büyük büyükbabam ceplerinin bütün astarlarını düğümledi, ailesiyle bütün ilişkisini kesti ve taşı satın aldı. Sonra, tekrar sakinleştiğinde, Sombor'da "tarak taşıyacak kadar geniş" olduğu söylenen bıyığını zevkle burmaya yeniden başladı ve çok sevdiği atasözünü yeniden ortaya attı:

"Eğer bütün deliler beyaz bir şapka giyselerdi, her gün kar yağdığı söylenirdi!"

Ama bu ancak yedi gün sürdü. Sonra Doja, hediye olarak başka bir pipo gönderdi. Bu, birincinin eşi olan ikinci bir değerli taşı olduğu anlamına geliyordu. Doktor Mihailovitch ilk seferden daha fazla korktu. Söğüt ağacının çiçek açtığı dönemdi. Parkta bir gezinti yaptı, ama yoldan geçen herkesin dilinin alevler içinde tutuştuğunu sandı. Evine dönmekten vazgeçip Zagreb'e giden ilk trene bindi ve oradan, vefat etmiş ilk karısının ailesi olan Stéitchleri ziyaret bahanesiyle Viyana'ya doğru yoluna devam etti. O gece Viyana'da, küçük Yunan Sokağı'nda, bir hanın camından, altın iğne ve kırmızı ip-

likle bir sakalı tamir etmekte olan bir cüce gördü. Bu, daha yeni sıkılmış taze şarap olduğu anlamına geliyordu ve büyük büyükbabam içeri girdi. İlk masada oturan Doja'yı tanıdı. Sanki uzun süredir bekliyormuş gibi Doja, şaşkınlık belirtisi göstermeden Doktor'u selamladı ve yanına oturması için davet etti. Piposunu ağzından çıkardı, söndürdü ve tek söz etmeden Doktor Mihailovitch'e uzattı. Büyük büyükbabam kapağı kaldırdı ve birincisiyle aynı kırmızımsı parıltılar fırlatan ikinci değerli taşı buldu. Aynı yeraltı yatağından, aynı damardan geldiği belliydi.

"Önceki taşla birlikte kulağınıza takarsanız çok etkili bir görünüşünüz olacak," dedi Doja. "Dilinin üzerinde bu taşla insan istediği kadar içebilir, asla sarhoş olmaz. Sahici olup olmadığını kolaylıkla anlayabilirsiniz. Uzatın bir elinizi ve bırakın diğer avucunuza düşsün. Eğer avucunuza düşmeden elinizi çekmeyi başarırsanız sahtedir!..."

Büyük büyükbabam, tek söz edemeden donup kaldı, ama yemek siparişini iptal etti, açılmamış şarap şişesini evirip çevirdi ve bu ikinci taşı almaya karar verdi. O an Doja piposunu yakar gibi bir hareket yaptı, ama sonra külünü silkti ve Doktor Mihailovitch'e uzattı. Doktor, piponun dibinde ne bulacağını biliyordu ve öyle korktu ki ceplerindeki para çınladı. Sonra, Doja'nın yüzündeki her ayrıntıyı fark etti: Burnunun ucunu tıraş ediyordu; bir deve gibi çift göz kapakları vardı ve alttakiler saydamdı. Doja'nın başparmağıyla küçükparmağını gizlice birleştirdiğini de fark etti. Doja, eli parçalanmış gibi aniden açtı ve piposundan üçüncü bir taş düşürdü. Beyazımsı bir yansısı vardı ve doja, bazen kış ortasında toprakta bir bitkiyi yeşertecek kadar sıcak olduğunu doğruladı. Taşı diğerinin yanına koydu ve Doktor Mihailovitch'le senli benli konuşmaya başladı:

"Aralarındaki farkı biliyor musun?"

"Biliyorum," diye itiraf etti, masanın altında topuklarının

titredigini hisseden Doktor Mihailovitch. "Biri erkek, digeri dişi. Satmak ister misin onları?"

Doja hamur gibi şişen dilini gösteren seyrek dişleriyle gülerek, "Erkegi evet, ama dişiyi hayır," dedi.

"Dişi taşı ne yapacaksın, Doja?" diye sordu Doktor Mihailovitch.

"Sorunun cevabı onun adında," dedi Doja. "Ben yaşlıyım, bak: Yaşımı bir ağ gibi yüzümde taşıyorum... Kadınlar, kendilerine hediye vermezsem beni istemiyorlar..."

Ve ayrıldılar. Doktor Mihailovitch Sombor'a geri döndü, zayıflamaya ve aralıksız puro içmeye başladı. Rüyalarında, esneyen bir adam görüyordu. Dudaklarının üzerindeki, bıyıklarının arasındaki kıllar döküldü, kalbini elinde taşıyordu, dilinin altında bütün gece bir lokma fasulye tutuyordu, omzuyla sakalını kaşıyordu ve kirpikleri kaşlarından daha sert hale geldi. Her şeyi satmaya başladı: Cam eşyalar, piyano ve sonunda dişi köpek. Bir tür iç sıkıntısıyla zayıflıyordu ve bir sabah, kaderine razı olarak, dünden kalma suyla yüzünü yıkadı, cebine tuz koydu ve saatini rehin bırakarak Doja'dan ikinci taşı aldı. Şimdi iki taşa da sahipti. İki taş da erkekti. Yarı yarıya boşalmış odasında, kristal bir şişenin ağzındaki bir ışık demetiyle purosunu yakarak oturdu. Sonra, evi ateşe vermesin diye, şişeyi güneş görmeyen bir yere yerleştirdi. İki taşı önüne koyarak kırmızımsı parıltılarını inceliyordu ve mücevherler sanki birbirlerine yaklaşıyorlardı. Birden bir şimşek çakar gibi oldu. Doktor Mihailovitch'in alacaklılarına karşı sorumluluklarını yerine getirmedigi ögrenildi. Tchénéi mülkü açık arttırmayla satıldı, büyük büyükbabam mahkemedeki görevinden ayrılmak zorunda kalsın diye, bulunamayan makbuzlar tekrar arandı. Tam bir felaketti. Ama degerli iki taş onun mülkünde kaldı. Şimdi, Doktor Mihailovitch'in sipariş ettigi iki kulak küpesini süslüyorlardı ve bir gece, onları birine armagan etmeye karar

verdi...

Neler olup bitti ve bu pırlantalar kime layık görülmüştü, bilinmiyor. Kesin olan bir şey var: Doktor Mihailovitch, küpelerini armağan etmek istediği an, sevgilisinin elbisesindeki bir mücevheri süsleyen dişi üçüncü taşı keşfetti.

Kendisi sahiplenmek üzere taşı satın aldığı söylenir ve bu onu, biraz daha yıkıma gömmüştür ve öldüğü gün (kısa süre sonra ölmüştür) masasında otururken bulundu. İki erkek taştan yapılmış küpeleri başının yanında duruyordu. Dişi taş, boynunu saran fuları süslüyordu.

Büyük büyükbabam, kuşkusuz, bağışlanan türden kurtlardan değildi.

*

* *

Ama, büyük büyükbabamın çalar saatinin benim evimde nasıl bulunduğunu hâlâ anlatmadım. Çok basit. Saat, evlendiğim Maria Doja'ya kendi büyük büyükbabasından miras kaldı. Yaşlı ve biraz kambur iki erkek kardeşi cuma günleri bizimle kahve içmeye gelir. İğne yerine parmakla örülmüş kalın kazakları vardır, sadece sakallarını değil, göğüslerine kadar boyunlarını da traş ederler; onların yanında kendimi tam anlamıyla rahat hissedemiyorum. Onlar olduğunda, sütü koyulaştırmak için burnumu yaklaştırmam yeter. Ama kurtuluş yoktur. Uzun süredir beni ailemden ayırdılar ve her cuma karımın, esnerken çınlayan sağlam ve güzel dişlerini incelerim. Yine de çok endişeli değilim. Kendimi şimdilik güvenlikte hissediyorum. Bitişik odada üç çocuğumuz yatıyor. Onlara da yaşamayı öğretecek birinin olması gerek.

Parola

Uzun süreden beri rüyalarıma musallat olan insanlardan biri bir Rus. Yüzünde boydan boya bir yara izi taşıyor ve otuzbeş yıldan beri onu uykumda, başında dev bir Sovyet tankçı şapkasıyla ve tekerlekli bir mutfağı peşinden sürükleyerek bizim avluya girerken görüyorum. Mutfağın üzerinde gemi gibi dumanlar çıkaran sivri şapkalı bir boru var. Tavalar ve tencereler oraya asılı. Tekerleklerin arasına bir kucak odun ve bir varil yedek petrol konulmuştur; sepetler ise her zaman ot, barut ve baharat içeren küçük cam çömleklerle ve börekler için hazır bekleyen bir çanak hamurla doludur. Rus asker gazete kâğıdına sarılmış tütün içer, ama sigarasının dumanını ağzından çekmek yerine, burnundan çeker. Sigarayı her zaman sol burun deliğine koyar. Avlunun ortasında durur, ocaktaki ateşi canlandırır, bir tavanın içinde erittiği domuz yağına bir kaşık dolusu hamur döker. Erimiş domuz yağından çıkan koku bir ıslık kadar uzağa gider ve rüyamda, bu kokunun her zaman uyuduğum odadaki birini uyandıracağını kendime söylerim. Bu arada, asker, şarkı söyleyerek, Mareşal Tolboukhine için pirojkiler hazırlar.

Bu melodi, diğer popüler Rus nakaratlarının ömrünü paylaşarak, Don kıyısında bir yerlerde son üç yüzyıl içinde — daha önce olması mümkün değil— doğmuştur. Köylerdeki şenlikler sırasında büyük bir bardak bira karşılığında söylenirdi, "genç kızın güzelliği" bir tepsinin üzerinde getirilirken, balalaykalar düğün törenlerinde bu melodiyi çaldılar, ordular ve süvariler onu bir yerden diğerine götürdüler, çünkü kılıcı kalbe kadar giren oraya bir şarkı sokmayı da bilir. Kazak şarkıcılar, solistin duru ve zaman içinde ertelenmiş,

aynı notayı bir mumun yandığı süre kadar koruyabilen sesine eşlik ederek bu şarkıyı mırıldandılar. Devrim sırasında kızıllar ve beyazlar tarafından söylendi. Daha sonra, Rus askerler bu şarkıyı melodisi sevinçli ve sözleri hüzünlü benzer başka şarkılarla karıştırarak, İkinci Dünya Savaşı boyunca taşıdılar. Hemen belirtmek gerekir ki, fark edilen şarkılardan biri değildi ve Sovyet radyoları onu asla çalmadı. At kafatasından yapılmış bir utla çalınarak, Rus tanklarıyla Tuna kıyısına geldi ya da şarkıyı 1944 yılında Kırım'dan Belgrad'a getirenler meleksi sesleri ve bodur bacaklarıyla bir yürüyüş yılında sekiz çift çizme yıpratabilen Kızıl Ordu'nun kadın birlikleriydi. Yugoslav komünist gençliği şarkıyı hemen söylemeye başladı, çünkü nazarlıkların —*bir yüzük, bir kırbaç ve bir ut*— koruduğu genç bir adamın hikâyesini anlatan sözleri anlaşılırdı ve çeviriye hiç ihtiyaç yoktu:

Sohranit menia nagaika,
kolecko, da balalaika...

Henüz çocuk olan bizler, Alman işgali altındaki Belgrad'da bu şarkıyı elbette bilmiyorduk ve ancak kurtuluştan sonra Rus askerleri tarafından söylendiğini duyduk. İşte bu yüzden, yüzük, kırbaç ve ut üzerine bu nakaratı, bıyığı dişlerinin üzerine kadar inen bir yara iziyle kesilen ve rüyalarımda anısı tazeliğini koruyan Rusun eskiden olduğu gibi hâlâ söylediğini sanıyorum. Okul arkadaşım Nikola Biliar, müzikle uğraşmasına rağmen, kırbaç, yüzük ve ut üzerine bu şarkıyı bilmiyordu. Açıkçası onu hiç işitmemişti. Yine de bu şarkı onun hayatında bir rol oynamıştır ve "Bu çok uzun süre önce meydana geldiğinden artık doğru bile değildir," denmesin diye olayın ne olduğunu size anlatacağım.

*

* *

Nikola Biliar ilk yaşgününü kutladığında, kolundan bir kuş salındı ve tutamağı güzelce yontulmuş bir kırbaç satın alındı. Kırbacı yanından ayırmıyordu ve kırbaç vuruşlarıyla adını söylemeyi öğrenmişti. Sonra, Nikola'nın müzik yeteneği keşfedildiğinde kırbaç başucundaki etajerin üzerinde unutuldu. Müzik yeteneği çok erken ve tamamen tesadüf sonucu keşfedilmişti. Sağır bir pazar günü, sabahleyin, bir çıngırak içinde içecek verildi ve elinde bir parça pastayla, oyun oynasın diye Tuna'yla ev arasındaki çayıra gönderildi, çünkü kuş şakımalarını boş karınla dinlememek gerekir. Orada, patikalar, yağmurdan sonra çıkan sümüklüböcekler gibi sürünüyor ve patikalardaki kokular ordan oraya gidiyordu; ve çocuk, kokulara ad vermeye çalıştı. Bu adları, kimi zaman kırılan keskin bir sesle söylüyordu. Neyi olduğu sorulduğunda, çok uzun süre karanlıkta kaldıkları için şarkılarını güneşlendirdiğini cevabını veriyordu. Sonra onları Dortchol'daki evine götürdü. Yedi yaşına girdiği gün *Politika* gazetesine bakıldı ve küçük ilanlarda onun için bir müzik hocası bulundu. Böylece Nikola Biliar, okuma yazmadan önce şarkı söylemeyi öğrendi, harflerden önce notaları tanıdı.

Kararlaştırılan gün, çocuk kırmızı bir ipin ucuna bir solucan bağladı ve yağmur yağmadı. O sırada, gözbebekleri kare biçiminde küçük bir yaşlı adam kapının dibinde belirdi. Kulakları öyle yıpranmıştı ki, eğer dalgınlıkla onları ovuştursa kuru yaprak gibi dağılacağından korkuluyordu. Başının üzerinde, bir pipoyu tıka basa doldurmaya yetecek kadar saç vardı, oysa sakalı daha derisinin altından çıkmadan beyazlıyordu, ama daha gençti. Önceki yılın gözlerini taşıyordu ve o gözlerle odayı dikkatle inceledikten sonra çocuğun ailesine, değişik türden suların var olduğunu, bazılarının ateşi söndürebildiğini, diğerlerinin söndüremediğini, şarkılar için de durumun böyle olduğunu söyledi. Bu demektir ki, diye

açıkladı, öğrencisine önce tarih ve köpek miyasmasının toprağa bir arış gömüldüğü, oysa insan kanının bir avuçtan daha derine sızmadığı Balkan topraklarında doğan müzikal biçimlerin gelişimini öğretecektir. Ses dışında hiçbir enstrüman kullanılmayacaktır.Ve önemli olan, diye belirtti, odada gezen kokular burunla okunacaktır. Çünkü burada, bizim konservatuvarlarda, sadece Batı'nın eski ruhani müziği öğretilir, sanki bu ülkenin müzikal geçmişi yokmuş gibi, geri kalan her şey unutulur. Yine de, bir bıçağın sahip değiştirdiğinde yeniden bilenmesi gerektiği bilinir...

Konuşurken tırnaklarının üzerinden kıllar çıktığı görülüyordu ve ara sıra öksürüyordu. Bunun üzerine mendilinden tuzlu bir taş çıkardı, bir kez yaladı ve hemen yerine geri koydu, bu öksürüğünü yatıştırdı.

İlk dersinin başında Biliar'a, "Böyle bir gün, bütün bir yıla benzer," dedi. "Bu sabah, gerçek bir ilkbahar sabahıydı, öğleyin yaz ortasında gibi güneş vardı, ikindi vakti sonbaharı çağrıştırıyordu ve bu gece, eğer Tanrı isterse, kar yağar! Dersimize başlamamız için en uygun an..."

Dortchol'daki Biliarların dairesinde, bütün evin kokularının ve mahzenin soğuğunun geceyi geçirmek için toplandığı bu odada çalışma böyle başladı.

Hoca, giriş konuşması olarak, "İşin sırrı kulakta değildir," dedi. "Yılın her gününün müzikte kendi özel adı vardır ve her şeyden önce haftanın günlerinin adlarını öğrenmek gerekir. Ama," diye ekledi, Nikola Biliar'ı sinek bacaklarının arasından izler gibi kaşlarının arasından izleyen hoca, "yılın günleri birbirlerini her zaman aynı ritimde izlemezler, kimileri daha hızlıdır ve diğerlerini yakalar, kuşkusuz bu farklı derinliklerine bağlıdır. Örneğin bugünü ele alalım: Bir perşembe, Kutsal Bakire günü, en güzel gün. Sabanın toprağa verildiği yeşil bir perşembe ya da hayvanlara tuz verilen tuzlu bir perşembe olabilir ya da dahası insanların en beğendikleri şeyi yapmalarının

yasak olduğu boş bir perşembe. Böylece, her perşembe farklı olduğundan müzikal adı da değişir."

Bunun üzerine hoca cebinden, cildinde dört gümüş kulak bulunan bir kitap çıkardı ve birlikte incelemeye başladılar. Kitapta, farklı renklerden notalarla, sekiz pazartesi, sekiz salı, sekiz çarşamba, vs. için sekizer ses yazılmıştı. Her bir gün için sekiz ses. Bir hafta boyunca Nikola önce bu haftanın her bir günü için pembe mürekkeple yazılmış melodileri öğrendi. Bu ilk sesti. Sonra, ikinci hafta, kırmızı mürekkeple yazılmış diğer yedi melodiyi öğrendi. Böylece, her bir pazartesi, salı, çarşamba, vs. için yeni bir renk vardı. Sekiz rengi ve sekiz sesi öğrendiğinde ilk pazartesinin rengi olan pembe renge geri geldiler, öyle ki dokuzuncu hafta birinci sesle yeniden başladılar. Ödünç alınan günler geçiyordu, ay kendini yutuyor ve dişler düşüyordu. İlk ders öğrenilmişti.

"Seni bu sanatta usta yapma niyetinde değilim," dedi müzik hocası. "Senin, sanatının bir neferi olmanı istiyorum, çünkü ben bile usta değilim, bu mesleğin basit bir subayıyım. Ben ustaları sevmem. Köpeğin pireleri taşıması gibi, her zaman bilgileriyle birlikte yanılsamalarını ve eksiklerini taşırlar. Her sabah, sen tırnaklarını kemirirken, aklında tutman istenen kırıntı yığınının altına gömerler seni. İstemediğin şeyi belleğine yerleştirmek yerine istediğin şeyi unutmayı öğren, bu daha önemli ve daha güçtür. Genellikle hedefi hayatta en önemli şey olarak göstermeye çalışarak 'benim düşüncemi benimse,' derler sana. Yine de hayatını tek bir hedef üzerinde değil, bu hedefe götüren yol üzerinde geçireceksin. Bu nedenle, yol seçimi hedefin kendisinden daha önemlidir."

*

* *

Genç günlerin sonu geliyordu, bir salı günüydü,

tırnakların kesilmediği gün; ve Alman işgali hâlâ sürüyordu. Sovyet ordusu Stalingrad Muharebesini kazanmıştı ve şimdi Batı'ya doğru yöneliyordu. Yüzük, kırbaç ve ut üzerine şarkı, bu dönemde, Rostov'u kurtarmış olan Rus birlikleri tarafından Don kıyısındaki bir yerlerden derlenmişti. Şarkı da Batı'ya doğru yola çıktı ve 16 Şubatta, Rus zırhlılarıyla birlikte kendini Karkov'da buldu. Biliar büyüyordu ve çocukluk yüzüğünü parmağından çıkarmak zorunda kalmıştı. Elleri kılla kaplanıyordu ve yüzük, parmağına dar geliyordu. Kırbacın durduğu etajerin üzerine yüzüğü de yerleştirdi...

Dışarda sis vardı ve hocası ona dört mevsimdeki melodileri öğretiyordu. Nikola pencerenin yanında duruyordu. Şarkı söylerken, önündeki Dortchol'a bakıyordu; şehrin bir yanında güneş, diğer yanında yağmur ve rüzgâr vardı. Nikola sırrını sadece kendisinin bilebileceği çok yakındaki küçük bir sokağı bakışlarıyla arıyordu: İnsanın ıslık çalamadığı "sağır" bir dar sokak.

Bu görüntünün, şarkısını bozarak şarkısına girdiğinin düşünü görüyordu. Şarkı söylüyordu ve bakışları Tuna'ya ve dünyanın en eski köprüsünün —"Kuşlar Köprüsü"; böyle deniyordu çünkü Pannonie'den gelen kuşlar, nehrin karşı kıyısına, surların bulunduğu yere varmak için nehrin üzerinden her zaman bu "köprü"nün ekseninde uçuyorlardı— bulunduğu Néboicha'ya kadar uzanıyordu. Kuşların gökyüzünde dağılıp birden surların orada toplandıkları görülüyordu; sanki cıvıldayarak öte tarafa çıkmadan önce bir dar boğazı aşıyorlarmış gibi. Ve oruç zamanı onları işitenler, şarkılarıyla şişmanlıyordu. Nikola Biliar kuşlara bakıyordu ve onlar gibi, melodisinde dört mevsimi dolaştı. Kaşıkların asıldığı saatte doğan bir erkek çocuğa ve geceleyin su içmemek gerektiğinde (ilkbahar bu temayla başladı) şehitlere şarkı söyledi; âşıkların bir haberci aracılığıyla gönderdikleri içli şiiri, çocukların ölümünü, Ya-

ratıcı Günü'nü, ölülerin taşınmasını, kesik başın bulunuşunu, ruhların ortaya çıkışını, gözler kapalı olarak bitkilerin toplanmasını söyledi (yaz o zaman başladı). Sonra şehre girişi, uzun süredir arzulanan buluşmayı, mucizeler gününü, eril ve dişil zamanı, İsa'nın ölümünden sonra göründüğü günü, ev dışında uyunmaması gereken ve et yenmeyen günü söyledi; bir kızın doğumunu söylediğinde sonbahar geldi. Sonra, bir dağın tepesindeki ufuktan geleceğin görüldüğü günü, savaşçıyı, iyileşmeyi, kurtuluşu, kelle uçurmayı ve nihayet gebe kalmayı söyledi, ardından kış başladı...

Ve kış gerçekten geldi, beyaz horozlar karalardan ayrıldı. Ayı bayramıydı ve kar bahçedeki dalların üzerinde sallanıyordu. Nikola Biliar, rüyasında, mozaik balkonlu büyük bir binada oturan, iri yarı ve ince uzun, ayağında çizmeler olan garip bir adam gördü. Adam, çizmelerini güçlükle çıkardı. Onları, yılan gibi bükerek kulaklarının arasından geçirdiği bir kırbaca astı ve kırbacı da kapı tokmağının halkasından geçirdi. Çizmeleri kapının önüne koydu, yatağa uzandı, yastığa sarıldı, kulaklarına bastırdı ve uyumadan önce, kendisinin işitemediği birkaç sözcük söyledi. Ama bu sözcükler rüyayı görenin odasından net biçimde algılanabiliyordu...

Uyandığında Nikola Biliar, yabancının yatağında söylediği sözcüklerden birini hatırladı. Bu, *prodromos* idi; anlayamadığı bir sözcük. Ama başka bir şeyi anladı ve bu onu korkuttu. Bir gece değil, üç gece boyunca uyuduğu ve uyandığı günün cuma değil, ki cuma olsaydı normal olacaktı çünkü perşembe günü yatmıştı, *pazar* olduğu inancındaydı. Dikkatlice çevresini inceledi ve bunu kanıtlamanın mümkün olmadığı sonucuna vardı. Belki herkes ve onunla birlikte bütün dünya, kimse farkına varmadan üç gece boyunca uyumuştu. Belki perşembe gecesi böyle şeylerin olması alışılmış bir şeydi. Ama sadece o, Nikola Biliar, kiliselerinin üç adı olan köyler gibi bir

gecede üç gece yaşıyorsa ve her düş gördüğünde diğer insanlardan daha fazla zaman kaybediyorsa ne yapmalıydı?

"Eğer durum böyleyse," dedi kendi kendine, "dışarda cumadır ve burada, benim odamda pazar."

Demek ki ailesinin düşündüğü gibi onbir yaşında değil, üç kez daha yaşlıydı. Belki çalar saati saatleri değil ayları vuruyordu. Bu durumda, Terazi burcunun altına yerleşmiş ekim ayı her gün saat ona denk düşüyordu ve pazartesi ve cuma gününün şarkı dersleri hazirandan temmuza kadar sürmüştü. Nikola Biliar bu tür düşüncelerle ter içinde kaldı. Bunun üzerine, yatağını terk etmektense bu teri terk etmekte acele etti. Ve sanki günlerin bu hikâyesi onu gıdıklıyormuş gibi gülmeye başladı.

O dönemde nesneler, hocanın bakışları altında eziliyor gibiydi. Sigara dumanı, geceyi Nikola Biliar'ın odasında geçirmek için bulutlu sokakta yükseliyordu ve dersler artık yılın mevsimlerine değil, günün mevsimlerine, sabaha ve akşama ayrılmıştı. Mart ayının sonuydu, Karaburma yakınlarında bir yerlerde çer çöp yakılıyordu ve bitkilerin köklerini çöplerin arasına karışsın diye bir kılla tutturuyorlardı.

Hoca artık akşamları geliyordu, çünkü akşam şarkıları gündüz öğrenilemezdi. Bu şarkıların sözleri ve melodileri üç gruba ayrılıyordu:

1. Özerk olanlar, kendilerine yetenler, modele ihtiyaç duymayıp tersine başkaları için *model* olanlar.

2. Kendilerini neye göre düzenlemeleri gerektiği önceden bilinse de birincileri taklit edenler ve modellerinin izini her zaman taşıyanlar.

3. Üçüncü kategori, hiçbir şeyi taklit etmediği gibi model olarak da hizmet etmeyenleri biraraya getiriyordu.

Çocuk bu sonuncuları tercih etmişti. Ne atası ne de mirasçısı olan ve sesleri tükenir tükenmez ölmeye mahkum bu

yabancı ve yalnız nakaratları sevinçle söylüyordu. Sokakta, bu *kanlı canlı üçüncü gruba* dahil olan insanları tanımaya çalışıyordu, çünkü hocası şarkılar için geçerli olanın insanlar için de geçerli olduğu konusunda onu uyarmıştı.

"Senin gibi, onlardan biri de, üç gruptan birine dahil edilebilir! Ama dikkat," diye uyardı hoca, "kuşların kendi şarkılarını bir gün gecikmeyle işittikleri ve son nakaratlarını ise asla işitmedikleri söylenir. Sen de şarkını geçmişe uzanarak işitmeye çalış."

"Ama o zaman benim son şarkım ne olacak?" diye sordu Nikola Biliar.

Hoca, saldırı anındaki yırtıcı hayvanın gagasına benzeyen başparmaklarının tırnakları ufalanmaya, kuru bir gürültüyle kırılmaya ve her an büyük bir öfkeyle birbirlerinin üstüne atılmaya hazırlanırken, "onu asla işitmeyeceksin," diye sakince cevap verdi.

*

* *

Saf bir pazar günüydü, tek kaşıkla yemek yenmiyordu ve sokaklarda kardan kemikler sürükleniyordu. Nikola Biliar, evin herhangi bir yerinde, bir sobanın içinde, şarapla sulanmış sarhoş bir sazan balığının çıtırtısını dinliyordu. Hava soğuktu, yıl 1944'tü. O dönemde, yüzük, kırbaç ve ut üzerine şarkı çoktan Kırım'a ulaşmıştı. Sonra Romanya sınırını dolaştı ve 19 Eylül'de Temeşvar'a girdi. Rus zırhlı birliklerinin bir bölümü onu kuzeye, Peşte'ye doğru götürürken diğer bölüm Sırbistan'a taşıdı. Tuna'nın güney kıyısı boyunca uzanan Sovyet 4. Zırhlı Birliğiyle Belgrad'a yaklaştı ve Partizanlar tarafından derlendi ve öğrenildi. Almanlar geri çekiliyordu ve Biliar ondört yaşına yaklaşıyordu. Odasında okumakla meşguldü ve kendisi kitapta *ev* sözcüğünü okurken odanın

içinde bulunanlardan birinin de aynı sözcüğü söylemesini bekliyordu, ama olmadı. Babası eşarba sarılı bir şey getirerek içeri girdiğinde dirsekleri kitabın üzerinde, kulağı avcuna dayalı, *ut* sözcüğünü okumaktaydı. Çocuk ayağa kalktı, kumaşı çözdü ve içinden sanki doğurmak üzereymiş gibi parıldayan karnıyla bir utun çıktığını gördü. Nikola utu eline aldı ve bir körün karanlıkta yaptığı gibi el yordamıyla çalmaya başladı. Hocasından öğrendiği sabah ve akşam şarkılarını, parmaklarını metal tellerde kaydırarak çaldı, böylece ağızdaki başka bir dil gibi, saçlardaki gizli bir ayrım gibi hem harika, hem de orijinal ve eski bir etkiyi yaratmış oldu.

Elinin altında bulunsun diye başının üzerindeki etajere utu koyarken, "bir saatte beş yıl yaşlanan biri için yeterli değil," diye düşündü.

Böylece, üç eşya rafın üzerinde bir araya geldi: Yüzük, kırbaç ve ut.

O dönemde, şehrin boşaltılmasından hemen önce, işgal kuvveti yasadışı bir grubun izini sürüyordu ve her yere arama ilanları dağıtmıştı. Her adımda bir gri şapkalı adamlara rastlanıyordu. Grubun parolasını onlar biliyordu: *Yüzük, kırbaç ve ut;* ama bu sözcüklerin bir Rus şarkısının başlangıcı olduğunu bilmiyorlardı. Haber, Nikola'nın şarkı hocasının kulağına geldi. Ve o gün, kar dışarda, evin önünde ve de Nikola'nın kitabında yağarken müzik hocası çıkageldi. Her zaman olduğu gibi cuma değil, bir pazar günüydü ve Nikola yaşlı adamın da üç günü bir günde yaşamaya mahkûm olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden alıştıkları cuma pazara denk geliyordu. Olay şöyle gelişti.

Kapının zili kuvvetlice çalınmıştı, Nikola hiçbir şey işitmemiş olmasına rağmen kapının çalındığını biliyordu. Sesin, holden çok yavaşça geçtiğini, perdeye hafifçe dokunduğunu, mutfağa doğru yöneldiğini ve uzun bir zaman süresinden sonra gerçekten çınladığını işittiği odasına

ulaştığını gördü. Açmaya gitti, ama ayağını kaldırmak için bütün bir sabah ve sadece beş adım atmak için de bir gün ve bir gece gerekti. Böylece, istenen anda kapıya vardı. Cuma yerine, günlerden pazardı. Hoca, ders takvimini şaşırdığını söyleyerek özür diledi. Uzun bir yolculuğa çıkacakmış gibi giyinmişti ve sarı çizmeleri ve bir kırbacı vardı. Gri şapkalı iki adam ona eşlik ediyordu.

Çocuğun başının üzerindeki etajerde duran üç eşyayı bu iki adama gösterdi: *Yüzük, kırbaç ve ut.*

Meçhul adamlar Nikola'ya, "bunlar senin mi?" diye sordular.

"Evet," diye sakince cevap verdi çocuk.

Gri şapkalı adamlar suç unsurlarına el koydular, Nikola'nın ellerini arkasından bağladılar, omuzuna bir palto attılar ve evden dışarı sürüklediler. Ekim ayıydı, dişleri çarptıracak ve aynaları parçalayacak kadar soğuktu. Avala eteklerinde gürleyen ve giderek yakınlaşan Rus topları işitiliyordu. Nikola Biliar *prodromos* sözcüğünü açıklamasını hocasından istedi. Rüyasında işitmiş olduğu sözcüğü.

"Prodromos?" diye tekrarladı hoca. "Bu, önceden gelen, haberci anlamına gelen Yunanca bir sözcüktür. İsa'nın Hocası'nın adıdır."

O sırada Tuna kıyısına varmışlardı. Bir kayığa bindiler, Nikola'yı boynundan bir söğüte bağladılar ve karşı kıyıya doğru sürüklediler. Nikola, dizlerine kadar suyun içinde asılı kaldı. İpin gerilerek boğmasını engellemek için bir süre bacaklarını hareket ettirerek suyun üstünde kalmaya çalıştı. Sonra yoruldu ve kendini bıraktı.

Yüzük, kırbaç ve ut üzerine şarkı şehre o sırada girmişti.

Varşova'da Bir Ev

Her ruh kendine en uygun anı seçer, yeter ki bu anı bütün zaman dilimleri arasından yakalayabilsin...

Bu düşünceler içindeki Romanyalı felsefe öğrencisi Stacha Zoritch, mobilyalı odasının duvarına babaevinden beri sakladığı tek eşya olan tahta kaşığı astı. Bu ev, yüz yıl boyunca, Kopitar parkının George-Washington Sokağı'na baktığı yerdeydi. Bir sabah, sıcak rakı, balkabağı ve biber tatlısı ikramından sonra bina yıkılmıştı. Yerine çok katlı bir bina inşa edildi ve Zoritch ailesi dağıldı. Baba ve anne daha küçük başka bir ev yaptırdıkları taşraya gittiler ve onsekiz yaşındaki kızları için Prizren Sokağında, *Altın Fıçı* hanının üstünde bir oda kiraladılar. Genç kız oraya yerleşti, ama ilk gece uyuyamadı. Yastığından gelen çıtırtıları dinliyor ve pencerenin, yüzünün üzerine düşen haç biçimindeki gölgesini yalıyordu.

Yattığı yerden Sava üzerindeki gökyüzüne bakarak, "Yıldızların bugünü bana doğru yolculuk ediyor," diye düşünüyordu, "ve yukarda bir yerlerde benim şimdiki zamanıma rastlayacak. Bana ve yıldızlara kadar gelen ise sadece dündür..."

Babaevi belleğinde çok net biçimde canlanıyordu. Oraya yerleştiklerinde garip bir düzen bulmuşlardı. Ayakyolunun iki deliğinden birini, bir pencereyi, çiziklerle dolu bir kaşığı ve bir bacağı daha kısa olduğu için evin diğer iskemlelerinden daha hızlı olduğu düşünülen bir iskemleyi şeytan kendine ayırmıştı. Her köşe, yapı ağacının her köşesi, her bölme diregi, her kapı destegi sıyrık içindeydi ve sıyrıklardan küçük bir böcegin uçuşunu izledigi sanılan sonugelmez duvar yazıları çıkıyordu. Çatıya kadar uzanan yüksek ve dar pence-

releri olan bir evdi. Giriş kapısının önünde yarım ay biçiminde üç basamak ve göbek biçiminde, alttaki bir diğer basamak vardı. Evin köşesinde *üç rüzgâra* açılan bir pencere bulunuyordu. Genç kız çocukluğunu orada, o pencerenin arkasında, kedisiyle oynayarak geçirmişti. Solda yatak odası, sağda mutfak bulunuyordu ve ortada, kışın tüy ve samanla doldurulan pencerenin arkasında, yemek odası.

Bu yemek odasının döşemesi rengârenk bir parkeyle kaplıydı ve her bir parçası, özel bir sözcük söyleyecekmiş gibi farklı biçimde gıcırdıyordu. Sonbaharda rüzgâr kuru yaprakları ve yatakların altına yuvarlanan elmaları odaya sürüklüyordu. Garip bir varlık, giriş kapısının arkasında, büyük sobanın içinde oturup duruyordu. Rüzgâr esmeye başlar başlamaz, bir düdük yutmuş gibi vızıldayarak, dışarı çıkmasına izin verilmesi için içerden tıkırdatıyordu. Yemek odasındaki iskemleler, masa üzerindeki bardak altlıklarının seçimini etkilemiş rengârenk yastıklarla süslüydü. En güzeli, bu odanın duvarlarının, ekmek üzerine düşmüş bir damla kan gibi kırmızı olmasıydı...

"Kırmızı renk bir hedeftir, son renktir, çift renktir ve her şeyi altına çeviren taş kırmızıdır," diye düşünüyordu genç kız.

Ama bir süre sona düşünecek zamanı olmadı. Hızlı yaşamaya başladığından renkler en hızlıları olan kırmızılar başta olmak üzere ona tutunuyor ve onda yaşlanıyorlardı.

O sırada, genç kızı geriye, başlangıca döndüren bir olay meydana geldi. Verniatchka Bania'ya pikniğe gitmişti, orada su bulmak için Gotch Dağı'na tırmanmak gerekiyordu. Suyu ilk bulan o oldu, hem de yorulmadan. Bir an her bir hareketinin bir renge denk düştüğünü fark etti. Durdu; ve ormanın derinliklerinde, yıkılalı uzun süre olan babaevindeki odaların düzenlenişini gördü. Solda yatak odasının yeri bulunuyordu, tam pencerelerin bulunduğu yere denk düşen ışık, dalları

yıkıyordu. Orta yerde, orman sonbahar tarafından kızıllaştırılmıştı ve oraya götüren patika dört kayadan geçiyordu. Ama her şey gerçeğinden çok daha büyüktü. Genç kız arkadaşlarını "içeri girmeye" davet etti, arkadaşları da, genç kızın gözleri önünde, kızıl ormanın dört kayasının üstünden geçerek içeri girdiler. Masanın olduğu varsayılan yerin etrafını çevirdiler ve kanapenin olması gereken yere oturdular. Bunun üzerine, dünyanın en doğal şeyiymiş gibi genç kız, babaevinde mutfağın bulunduğu sağ tarafa doğru yöneldi. Durdu ve zaman içindeki düğüm noktalarının oluştuğunu hissetti. Eğildi ve bakmadan, elini kaynak suyuna uzattı. Dalgınlıkla ayağını batıracağı kadar donmuş, saydam ve sessizdi... Tam çocukluk evinde musluğun olduğu yerdeydi.

Böylece, Stacha Zoritch yıkılmış evinin odalarını kırlarda ve dağlarda daha sıklıkla fark etmeye başladı: Yatak odası, yemek odası ve diğerleri. Merdivenin, pencerelerin ve koridorun, balkonun ve oda kapılarının düzeni ormanların en ücra köşelerinde karşısına çıkıyordu, hatta kimi zaman onları anılarına göre döşemek isteği duyuyordu. Zaman zaman kendini bu bellek koridorlarında kaybediyordu. O zaman, yönünü bulmak için bu "pencereler"den birinin önünde duruyordu; çünkü bir dağa, bir düzlüğe ya da toprak bir yola bakan bütün görüş noktaları eski evin pencere yerlerine denk düşüyordu. Georges-Washington Sokağı'na bakan odada olduğunu anlaması için dallar arasındaki geçitten yola bir göz atması yeterliydi. Ya da, üçgen biçiminde bir düzlüğü fark ettiğinde Kopitar Parkı'nın görüldüğü pencerede bulunduğu sonucunu çıkarıyordu. Ve yön bulmak artık sorun olmuyordu.

Hatırladığı bir şey daha vardı: Yemek odasındaki tablolar. Askeri bandodan emekli babasının özel bir tutkusu vardı: Kendi deyişiyle, "tablolar müziği." Yüzbaşı Zoritch müzikbilimi elkitaplarındaki illüstrasyonlarda, geçmişin büyük ustalarının çok sayıda tablosunun konser sahnelerini

tasvir ettiğini fark etmişti. Bu resimlerin üzerinde, elbette her zaman partisyonlar vardı. Bir klavsenin üzerine yerleştirilmiş ya da keman veya lavta için resim sehpasında düzenlenmiş partisyonlar, genellikle yanılsama yaratmaya yönelik sahte yapıtlardı.

Sakalı ısırgan gibi acıtan Yüzbaşı Zoritch bu konu açıldığında, "Yalan söylüyorlar," diyordu.

Ama büyüteçle yakından bakıldığında kimilerinin gerçek partisyonlar olduğu ortaya çıkıyordu ve bu ender örnekler çok değerliydi. Gerçekten de ressam modelini büyük bir özenle kopya ettiğinden müzisyenleri resmettiği an çaldıkları melodiyi sabitlemişti. Yüzbaşı Zoritch resimle ilgili belgeleri tutkuyla araştırıyor, müzikal sahnelerin taşbaskılarını biriktiriyor, büyük ustaların röprodüksiyon albümlerini ediniyordu; işte "tablo müzikleri" koleksiyonu böyle başladı. Büyük ustaların tabloları üzerinde çizilen müzik parçaları kimi zaman XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıl tarihliydi ve yaşlı müzisyen onların nömatik işaretlerini bizim güncel sistemimize titizlikle çeviriyordu. Şifresini çözdüğü melodilerden birini fagotunda çalmayı başardığında hayretler içerisinde kaldı, sonra hepsini çözmeye girişti. O günlerde çok gösterişliydi, gözleri pırıl pırıldı ve ölü bir domuzla canlı bir domuzun kiloları arasındaki farkı biliyordu. Tablolar müziğinin başka hiçbir yerde korunmamış olduğunu saptadı. Bu onun müzikle olan kişisel hikâyesiydi. Bu tabloları, gravürlerin yaldızlı çerçeveleri iyice belirsin ve geceleyin sokaktan fark edilsin diye kırmızıya boyadığı yemek salonunun duvarlarına asıyordu. Böylece, Zoritchlerin evinin köşesindeki yemek odası müzikal yaşam sahnelerinin küçük bir galerisine dönüştü. Tablolardan biri dizlerinin üzerinde küçük bir köpek olan bir kadını tasvir ediyordu. Ellerinde siyah eldivenlerle piyano çalıyordu; ve sadece bu tablo esrarını korudu. Bir partisyon açıkça görülüyor, ama notaların şifresi çözülemiyordu ve yaşlı Zoritch onları

okumayı asla başaramadı...

Ev yıkıldığında Yüzbaşı tabloları duvardan indirdi ve onları köye götürdü. Ama başka bir yerde de korundular: Kızının belleğinde. Babaevindeki odaların ve mobilyaların yerlerini hatırladığı gibi tuvallerin düzenini ve gravürlerde temsil edilen konuları da tamamen hatırlıyordu. Babası solfej öğrettiğinden onun bütün tablolarındaki müziği çalabiliyordu. Elbette, partisyonunu Stacha'nın da bilmediği piyano çalan küçük köpekli kadın tablosu hariç.

Babaevindeki odaları ve eşyaları değişik yerlere yerleştiren gücün bu genç kızı gerçekten şaşırtmadığını söylemek gerekir. Aile ocağının hatırası öyle baskındı ki, bu ona tamamıyla doğal geliyordu. Ama olaylar burada kalmadı.

Bir kış, üniversite arkadaşlarıyla birlikte Polonya'daki Zakopané'ye kış sporlarına gitti. Yolculuk Varşova'da da kısa bir süre kalmayı gerektiriyordu. Genç kız, buharda pişirilmiş hamurla birlikte kan gibi kırmızı lahana çorbası yedikten sonra arkadaşlarıyla birlikte dolaşmaya çıktı. Kirpiklerine yapışan karın arasından Eski Şehir'i ziyaret etti, Krakowskie-Przedmiescie Meydanını geçti ve Sainte-Anne Kilisesi'nin çanı saat beşi çaldığında Yeni Şehir'in Pazar Meydanı'na gelmişti. Sonra, aceleyle bir merdivenden indi ve sokağın köşesinde gözüne bir dal gibi çarpan bir şeyi fark etti: Babaevinin köşesi.

Bakışları evden ayrılamazken, "Şimdi benim adım ne? Şimdi benim adım ne?" diye mırıldanıyordu.

Dar pencereler girişten ilk kata kadar yükseliyordu. Girişin önünde yarım ay biçimindeki üç basamak ve karın şeklindeki bir diğeri vardı. Etrafına saç dolanmış şeytan kaşığını tanıdı ve evin bütün köşelerinin sıyrık içinde olduğunu gözledi Çatının pervazı, bölme direkleri, kapı kirişi, her şey budanmıştı. Köşede, üç rüzgâra birden açılan bir pencere vardı... Genç kız yaklaştı, hiç kuşku yoktu, her şey oradaydı: Kırmızı duvarlarıyla yemek odası, bir yanda yatak odası ve diğer yan-

da mutfak. Lavabo musluğu bile babaevindeki yerinde duruyordu. Küçük bir farkla: Burada sol tarafta olan her şey babaevinde sağ taraftaydı, sağ taraftaki her şey de sol tarafta. Mobilyalar da aynı biçimde yerleştirilmişti ve en güzeli, yemek odasının duvarlarına asılı tablolardı.

"Lambaların yanmasını beklemek gerek," diye düşündü. "Eğer her şey oradaki gibiyse tablolar geceleyin oldukça iyi görünür."

Gece olmasını beklerken, kuşbaşı karlara ad arayarak evin etrafında dolaşmaya koyuldu. Kar bütün rengini kaybetmiş ve Zakopané otobüsü çoktan yola çıkmıştı, ama genç kız inatla sokakta duruyordu. Soğuk havanın, etrafında bir göle dönüştüğünü hissetti. Fenerler yanmaya başladı, kızın gölgesine kar doldu ve nihayet ışık evi kapladı. Duvarlar kana batırılmış ekmek gibi kızardı, genç kız yaklaştı ve beklediği şeyi gördü. Tabloların müziği eskiden olduğu gibi babaevinin duvarlarından ona bakıyordu. Bütün gravürler oradaydı. Sadece onları görmekle kalmadı, şifrelerini çözdü ve partisyonlarını çaldı. Tek bir sahne bile eksik değildi, piyanonun önüne oturmuş küçük köpekli kadın da dahil.

Yüzbaşı Zoritch'in kızı keşfinden öyle şaşırıp kalmıştı ki bu bulmacayı çözmeden Varşova'yı terk etmemeye karar verdi. Eski Şehir üzerine bilgilendi, üniversiteye gitti, orada genç kızlara ve genç erkeklere rastladı ve aradığı şeyi öğrendi. Varşova'nın bu bölümü İkinci Dünya Savaşı sırasında yerle bir edilmişti ve 1945'ten sonra eski mimarların plan ve belgelerine göre, şehrin panoramasını temsil eden resimlerden yola çıkarak ve de şehirlilerin bellekleri sayesinde yeniden yapılmıştı. Eski Varşova'nın bütün mahalleleri, oturanların anılarından yola çıkarak gerçekleştirilen ortak bir çalışma sonunda yeniden inşa edilmişti: Merdivenler, kapılar, dükkân adları, bütün evler, balkonlar ve parklarla tüm geçmişleri yeniden canlanıyordu. Sonuna kadar gitmeye kararlı genç kız

sokağın köşesindeki evin kökenini aramaya koyuldu; çünkü bulutlu bir sabah uzun gelir. Bu iş zaman istiyordu. Polonya'daki dostlarıyla yazışmaya girişti ve araştırmalarını tek başına sürdürmek için tatil sırasında Varşova'ya yola çıktı. Ev hikâyesini bir gün açıkça anlattı. Tek bir insanın anılarından yola çıkılarak inşa edilmişti. Zaten harika bir belleğe sahip olduğundan duvarların rengine ve yeniden yerlerine kavuşan bütün tablolara kadar her şeyi hatırlamıştı. Adamın adı Wladyslaw Dombrovitch'ti ve hâlâ yaşıyordu. Genç kız, tarağının dişlerini koparararak kendi kendine tekrarladığı bu adı öğrendiğinde heyecandan titredi. Varşova üzerindeki yıldızlar, her biri kendi süresi içinde, her biri farklı olarak göz kırpıyordu. Genç kız serseme döndü ve sakinleşmek için uzun saçlarını ısırdı. Kendisince değil başkası tarafından yaşanmış gibi farklı tadı olan güzel sabahlar yaklaşıyordu. Genç kız aynı belleğe sahip ikinci bir kişinin var olduğunu artık biliyordu. Ama Wladyslaw Dombrovitch anılarında her şeyi tersten görüyordu. Adını rehberde bulunca bir randevu istemek için ona telefon etti. Dombrovitch biraz şaşırarak ünlü evin önünde onunla karşılaşmayı kibarca kabul etti.

"Evet, her şeyi tersten görüyor, sağdan sola doğru düşünüyor!" diye haykırdı genç kız ve bir kez daha, piyanonun önünde oturan küçük köpekli kadını temsil eden gravürü incelemek için köşedeki eve doğru koştu. Burada, Varşova'da, tablodaki partisyon tamamen okunuyordu; Belgrad'da ise ne kendisi ne de babası asla çözememişlerdi. Açıklaması basitti: Ressam notalamayı tersten, sağdan sola, yazmıştı ve Wladyslaw Domborovitch'in belleği her şeyi tersine çevirdiğinden genç kız burada, Varşova'da, kolaylıkla okuyabiliyordu. Bu, Chopin'in bir poloneziydi. Hafif bir ıslıkla sonuna kadar çaldı ve aniden kendini yabancı bir şehirde yalnız hissetti. Garip cumbalı, duvarları cırtlak renkler içinde, doğramaları yontulmuş ve birbirine benzemeyen dört basamağı buz gibi soğuk

gelen meçhul bir evin önünde buldu kendini.

Çevresine bakınırken, "Burada ne yapıyorum ben?" diye kendine sordu.

"Ben Dombrovitch," dedi adam, elini uzatarak.

"Defolup gidin," dedi şaşkın, meçhul adama ve Belgrad'a geri dönmek için gara doğru koşarak gitti.

Axeanocilas

I

Sırbistan'daki Jitcha Manastırının bir adı bir de soyadı olduğu herkesçe bilinmektedir. Adını, bir şimşeğin Manastırın üzerindeki gökyüzüne *Jitcha* sözcüğünü yazdığı bir geceden sonra aldı. "Yedi Kapılı" soyadı, duvarlarında açılan yedi kapıdan gelir. Gerçekten de, 1196 yılında iktidara gelen İlk Taç Giyen Etienne'den itibaren, yeni bir Sırp hükümdarının tahta çıktığı her seferinde yeni bir kapı açılıyordu. Daha sonra, Belgrad'ın yedi kapısı da Jitcha model alınarak açıldı. Sonra, zaman geçti, tüm bunların anlamı unutuldu ve bu yüzyılın başında bir Fransız sanat tarihçisi ve Bizans uzmanı bu kapılar üzerinde araştırmaya başladığında Jitcha rahibelerinden aşağıdaki açıklamayı elde etti.

Bir kapı bir adla aynı şeydir.

Seleflerinden daha gururlu yeni krallar onlarla aynı kapıdan geçmek istemediklerinden kapıların açıldığı sanılmasın. Böyle bir düşünce biçimi onlara yabancıydı. Sadece daha eski olan bir geleneği izliyorlardı; buna göre, ölüleri canlılarla aynı kapıdan asla geçirmemek gerek. Aynı nedenle eski evlerde her vefatta yeni bir kapı açılıyordu.

"Evet, ama burada giriş ve taç giyme söz konusu, ölüler için çıkış kapısı değil," diye gözlemişti Fransız.

"Her şey, olayları hangi açıdan incelediğinize bağlı," diye cevap verdi rahibeler. "Eğer kiliseye bir ev gibi ve taç giymeye de bir seremoni gibi bakarsanız o zaman sizin bakış açınız kabul edilebilir. Ama eğer olayları tersine çevirir ve yeryüzünü

evimiz ve tapınağı evren olarak kabul ederseniz, o zaman tapınakta taç giymenin, bir eve girmek değil, evrene girmek için yeryüzünden çıkışı temsil ettiğini anlarsınız. Gene, tacın altına yerleşmeyi toplumun, evin, yani yeryüzünün dışına atılma olarak ve bir başka adla, bir kral adıyla değiştirilen insanın kendi adının terk edilmesi olarak alırsanız, o zaman, fani hayatlarının taç giydikleri an tamamlandığını kabul ederek kilisedeki kendi kapılarını açan hükümdarlar gibi düşünmekten kendinizi alamazsınız..."

Günümüzde uzmanlar, kozmonotların, yeryüzünün manyetik kabuğundaki "delik"leri arkalarında bırakarak, uzaya kendi geçirimsiz bölümlerinden geçtiklerini söylerler.

Ne olursa olsun, eski kapıların izleri Jitcha'da hâlâ görülmektedir. Ama sayısını belirlemek güçtür, çünkü dışardan yapılan sayımları içerden yapılana uymamaktadır. Bunun nedeni Némanidelerden birinin kendi kapısını açtırmak istememesidir. Daha önce söylenenlere bağlı olarak, bu davranışının nedeninin alçakgönüllülük değil, tersine, gurur olduğu açıktır. Taç giyme gününde Jitcha'ya, bir başkasının kapısından girmeye kararlı olarak vardı ve ilk kapıyı, eskiden babasının tapınağa girmiş olduğu kapıyı açtı. Açınca da, duvarın içinde, yer hizasında, ne sunağa ne de taç giyme yerine ulaşmaya imkân tanıyan keşişlere özgü bir hücre bulundu. Bu yüzden, kral ve maiyeti geri çıkmak zorunda kaldılar. Kral başka bir kapının, büyükbabasının kapısının sürgüsünün açılmasını emretti. Ama o kapı su dolu bir mahzenin merdivenine açılıyordu. Hükümdar bir kez daha geri dönmek ve üçüncü bir kapıyı, büyük büyükbabasının kapısını denemek zorunda kaldı. Bu kapı, bir ışık kuyusunda, kilitli bir başka kapının önünde sona eren uzun bir koridora açılıyordu. Kral asma kilitlerin kırılmasını emretti ve açık havaya çıktı. Başlangıç noktalarını, sabırsız kalabalığın beklediği ana kapıyı yeniden bulmak amacıyla hükümdar ve maiyeti bir

kez daha geri döndü, ama asla ana kapıya varamadılar. Bulundukları yer tamamen belirsizdi, rüzgâr orada atlardan daha güçlüydü, kilisenin duvarı giderek yükseliyor, pencere sayısı sürekli olarak azalıyordu ve hiçbir yerde kapı yoktu. Dönüp durdular ve insanlar sonsuza kadar böyle döneceklerini sandılar.

O tarihten bu yana, taç giymemiş Némanide olayı daha büyük bir esrarla çevrildi. Adının unutulmaması gerekiyordu, ama ne yazılmalı, ne de okunmalıydı ve bunu sağlamakla görevlendirilenler oldu. Bunlar iki kapı bekçisi ve iki rehineydi.

Gerçekten de, Jitcha'nın Yedi Kapısı'nın her birinin bir kapı bekçisi vardı. Anahtarları kendilerinden sonra gelenlere teslim ederek görevlerini ve yeminlerini kuşaktan kuşağa devrediyorlardı. Eğer iyi araştırılırsa, ne işe yaradığı unutulmuş büyük anahtarları saklayan aileler belki hâlâ bulunabilir. Ve, taç giymeyi başaramamış, ayrıca adı bir hükümdarlık sırrı haline gelmiş bu meçhul Némanide'in de, özel bir girişi olmasa da, bütün diğer krallar gibi kendi kapı bekçileri vardı. Onun bekçileri kapısını korumak yerine adını beklemekle görevliydiler. Bunlar çok güvenilir insanlardı. Çünkü, sadece onların bildikleri ve varolmayan bir kapının anahtarı gibi en gençlere ilettikleri bu ad, her tahta çıkış sırasında, gerçekten iktidarın anahtarlarından biri haline geliyordu. Bu nedenle gizli tutulan bu devlet sırrı çok sıkı düzenlemeler sayesinde korunuyordu. Bekçiler, işitmeleri gereken şeyden başka hiçbir şey işitmesinler diye kulak küpesi yerine çıngırak taşıyorlardı ve sakladıkları kraliyet adını dile getirmesinler diye de dillerine bir yüzük geçirilmişti. Atlara kamçıyla gem vuruyorlardı ve sol dirseklerini sağ elleriyle, sırtlarında tutuyorlardı. Yüzyıllar boyunca babalar çocuklarını, vebalıymış gibi herkesin ödünün patladığı çıngıraklı adamların bir gün onları sokakta yakalayacağı, dillerine bir yüzük geçireceği ve İbar Neh-

ri kadar ağır bir adın korunmasını onlara emanet edecekleri tehdidiyle korkutuyorlardı. Uykunuzu, aklınızı kaçırtan ve bir mumun alevini rüzgârdan korur gibi bütün hayat boyunca korunması, asla yazılmaması ve yanlışlıkla yazılırsa okunmaması gereken bir ad. Bu nedenle, kapı bekçisi ve ad koruyucusu olarak, her zaman, rakamları parmaklarının üzerinde taşıyanlar ve harf yerine denizci düğümleri kullanarak haberleşenler gibi okuma yazma bilmeyen ve böyle kalacak olanlar seçiliyordu. Dolayısıyla, dilleri yüzüklü olduğundan adın sözlü olarak aktarılması, okuma yazma bilmediklerinden de yazılı olarak aktarılması tehlikesi yoktu. İktidar sırrın özellikle yazı yoluyla ele verilmesinden endişe ediyordu. Adı yazan, krallık için büyük bir tehlike olarak kabul ediliyordu ve onu okuma bahtsızlığına sahip olan da suç ortağı olarak aynı suçu işlemiş sayılıyordu ve aynı cezaya çarptırılıyordu. Bu adın yazılmasını, sonra okunmasını ve böylece ifşa edilmesini engellemek için kapı bekçilerinin yanında her zaman gizli adı bilmeyen iki rehine bulunuyordu. Birincisi, ne yazılması ne de okunması gereken adın, o dönemde yaşıyan insanlardan hiçbiri tarafından ne yazılacağını ne de okunacağını başı üzerine garanti ediyor ve ikincisi de bütün bunların gelecekte de olmayacağını başı üzerine garanti ediyordu.

II

Bir efsaneye göre 1379'a doğru Jitcha Manastırında, dönemin en bilgili keşişlerinden, Iéftimié Spane denen biri, peynir ve cevizle beslenerek yaşıyordu. Adından anlaşılacağı gibi kel olan keşişin manastırda uyuma hakkı yoktu. Manastır bölmesinin dışında, ayrı bir hücrede, manastırın bağışlarıyla han duvarlarına sırtını vererek yaşıyordu. Bu türden insanlar kimi zaman cinsiyetsiz olarak kabul ediliyor ve onlara özel

bir ad veriliyordu: Neoneoo. O da, eril, dişil ve cinsliksiz üç şahıs zamirinden oluşan bu adı taşıyordu. Hayvansal ya da bitkisel kökenli hiçbir şey kullanmak istemediğinden tükürüğüyle karıştırdığı topraktan renklerle ikonları boyayarak yaşıyordu.

Spane, resim konusunda, "Eğer Tanrı insana değil bir çiçeğe ya da bir hayvana katışmak isteseydi bunu yapardı. O halde, onun doğasını bitkilerin ya da hayvanlarınkiyle karıştırmaya hakkımız yok," diyordu.

Kutsal kitapları çoğaltıyor, dinsel şarkılar besteliyor ve zamanın geridöndürülemez niteliğini tartışan yazılar yazıyordu. Akışa karşı durmanın, sonuçtan nedene gitmenin hiçbir yolu olmadığını düşünüyordu; çünkü en mükemmel biçimlerden daha az mükemmel olanlara varılamaz. Ve bütün kanıtlar, sonuçtan nedene götüren yolda olduğundan yeryüzünde kanıtlanabilecek hiçbir şey olmadığını ileri sürüyordu Elleonil. İnsanlardan, olaylardan, soğuktan ve güneşin yakıcılığından değil, günün belli bir anından korkuyordu: Gecenin ışık içinde yıkandığı andan. Tan sökümünden çekiniyordu.

Bir gün, duadan sonra, yatakhanede oturmuş Stolovi Dağı'na bakıyordu. Çıplak ayaklarını bir köpeğin sırtına dayayarak ısıtmaktaydı. Her bir doruğu günün değişik bir anına denk düşen dağın zirvelerini gözlüyordu ki, yan odadan garip bir gürültü işitti. Kapının arkasında, dev tahta masa ve sıraların duvarlara ve yere sürtülerek bir yerden başka bir yere taşındığını sandı. Ayağa kalktı, kapıyı açtı ve şaşkın kalakaldı: Eni boyu üç arış olan ve kendi kapısının bile sığmadığı küçük odada örümcek ağıyla kaplı boş bir iskemle vardı. Ve örümcek ağının üzerinde Şeytan oturuyordu. Keşiş şeytanı görür görmez, "Kuyruğunu önünde taşıyandan koru kendini, o İblis'tir!" atasözünü hatırladı. Havaya tükürdü, ama bir işe yaramadı. Şeytan ayağa kalktı, keşişi elinden tuttu, genç bir

gelin gibi küçük odaya götürdü ve giysisinin düğmelerini çözdü. Pantalonundan dev bir kıllı kuyruk çıkardı ve onunla keşişin çıplak gövdesini kırbaçladı. Sonra, kulaklarından tutarak, yine bu kuyrukla onu becerdi ve hücrenin zemininde kendinden geçmiş olarak bıraktı. Keşişi köpek buldu ve yalayarak onu kendine getirdi.

*

*

Ertesi gün, tan sökümünden önce, kulaklarında çıngırak taşıyan adamlar hücreye girdiler. Keşiş korktu.

Şeytan tarafından döllendiğini herkesin öğrenmiş olduğundan emin olarak, "Çoktan biliyorlar," dedi kendi kendine. Öyle titriyordu ki cebinde anahtarlar birbirine çarpıyordu.

Keşişi saraya götürürlerken yağmur gözlerinin ve ağızlarının içine tükürüyor ve rüzgâr gömleklerini yırtmaya çalışıyordu. Onu öyle uzun bir salona soktular ki, bir uçta edilen söz diğer uca geldiğinde unutuluyordu. Ve salonu, balıklar ve meyvelerle dolu tabaklarla kaplı bir masa boylu boyunca işgal ediyordu. Dilleri dışarda iki adam masaya yerleşmiş ve gözlerini kırpmadan yeni geleni gözlüyorlardı. Masanın üzerinde, önlerinde, bir mahfaza duruyordu ve üzerine kırmızı oğlak derisiyle kaplı bir kitap konmuştu.

Çıngıraklı muhafızlar odayı terk ettikten sonra bu adamlardan biri keşişe, "Hükümdarlık sırrını korumak iyi bir şey," dedi ve ondan ne beklendiğini anlattı. Kralın adını, en büyük sır olarak korunması gereken, yazılması ve okunması yasak bu korkunç adı ağızlarına almadılar. Sadece, hükümdarın, bu kapı hikâyesinden önce, insanın ağlamaktan gözleri bulanmadan okuyamayacağı soylulukta şiirler yazmış olduğunu söylediler. Saray, yıllarca süren sessizlikten sonra nihayet eşi

benzeri olmayan bu şiirleri halka tanıtma kararı almıştı.

"Peki ben ne yapabilirim?" diye sordu Iéftimié Spane, "Ben ki kuş üstüme pislettiğinde mutlu olurum, ben ki hayatım boyunca sadece yere düşen ekmeği kabul ettim? Dinsel şarkılar bestelediğimde bile bunu, fitili yağa batırıldığından alevi mavi ve kokulu olan bir lambanın ışığı sayesinde başardım."

"İşte bu nedenle sana ihtiyacımız var. Çünkü, söz konusu kral şiirlerini bizim anladığımız dilde yazmadı. Senin şair olduğun ve bu alanda istediğin her şeyi yapabileceğin ve yapabileceğin hiçbir şeyi istemediğin biliniyor. Bu şiirleri çevirmelisin..."

Sonra iki adam ayağa kalktı, kırmızı derili kitabın önünde eğilip onu Iéftimié Spane'a uzattılar.

"Bu kitapta asla kimsenin okumadığı ve herkesin anlayacağı bir dile senin çevirmen gereken şiirler yazılı. Al bu kitabı ve götür. Uyurken bile seni gözleyeceğimizi belirtmek gereksiz. Geleceği düşünerek geçmişin kötülüklerinden ve eski düşmanlardan kaçtığını biliyoruz. Bu düşüncesizce ve yararsız bir şey. Şunu bil ki, bundan böyle eskilerinden daha kötü yeni canilerden korkacaksın; seni bekleyen felaketleri düşünmüyorsun. Bu yüzden, temkinli ol. Ve yazarken, her bir sözcüğünün bir gün milyonlarca insan tarafından söyleneceğini ve ezberleneceğini asla unutma."

Konuşma bitince, iki adam keşişe izin verdiler. Keşiş kırmızı kitabı aldı ve huzurdan çekilmeden önce bu bayların, çalışmanın gidişatı konusunda bilgilenmek için her hafta geleceklerini de öğrendi. Mutluluktan deliye dönerek, artık korkmadığı çıngıraklı adamların eşliğinde koşa koşa sarayı terk etti. Demek ki İblis'le ilişkisini bilmiyorlardı! Sadece ateşe atılmaktan kurtulmakla kalmamış, ayrıca en büyük güvene layık görülmüştü...

Hücresine geri döndü, kokulu mumu yaktı, masanın üzerine mahfazalı ve kırmızı oğlak derisiyle kaplı kitabı koy-

du ve okumak için başka bir kitap açtı. Okuyor ve işe başlamaya hazırlanıyordu. Bütün hayatının bu başlangıç anına, belki kalemini bir kez daha mürekkebe batırmaya yöneltecek bu atılıma bağlı olduğunu biliyordu... Mumun alevi boğumlanıyor, gece oluyordu; ve bir yerlerde su içildiği işitiliyordu. Alevin ağırlığını fitilin üzerinde hissettiğinde, sıradan duyuların gölgesi olan bilinci çözüldüğünde, çeviriye başlamaya hazır olarak kırmızı oğlak derisi kaplı kitabı açtı. Ama içinde hiçbir şey bulamadı. İnceledi, her sayfayı başparmağıyla işaret parmağı arasında yokladı, gözlerine inanamayarak bir kez daha başparmağıyla orta parmağı arasında her sayfayı yokladı. Hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey yoktu. Kitap tamamen boştu, tek bir sözcük bile yazılmamıştı.

Pazar günü, gece yarısını biraz geçe, kulağı çıngıraklılar onu almak için geri geldiler. Saraya götürdüler ve uzun masalı salona soktular. Aynı iki adam oradaydı ve çalışmasının nasıl gittiğini sordular. İyi gittiğini söyledi ve boş geceleri boyunca cilaladığı tırnaklarına bakıp onla çarpılan yüzünü gördü. Benzi atmıştı, korku içindeydi. Geri dönmesine izin verdiler, ama durumu bilip bilmediklerini bilmiyordu.

Hücresine geri dönerken çıngırakların sanki taşıyan oymuş gibi çınladığını işitiyordu. Oturdu, kaleminin ucunu ağzına soktu, sonra mürekkebe batırdı ve yazmaya koyuldu... Çevireceği şiirler uyduruyordu. Onları önce kralın o dönem konuştuğu dilde yazdı, sonra onlara ihanet etmemeye çaba göstererek herkesin anladığı dile çevirdi. Çalışma yavaş ilerliyordu ve Spane korkuyordu. Şöyle düşündü:

"Her varlık dünyanın merkezidir. Bu merkezler yok olur ve doğar, daha doğrusu fiziksel biçimlerini kaybederler ya da kazanırlar... Bu yüzden bu şiirleri kimin yazdığı pek önemli değil. O ya da ben..."

Bununla birlikte iç sıkıntısı büyüyordu. Yutturmacayı keşfetmek için uzun masaya oturan iki adamın kitabı açması

yeterliydi. Gerçekten de, Spane boğulan biri gibi yılana sarılıyordu...

Bir gün, yaptıklarını görmek istediler. Kâğıtlarını topladı, uzun masalı salona götürdü, ama henüz işin başında olduğunu, büyük ve müthiş bir çabanın, konuya hakim olmak için günü gününe inatçı bir çalışmanın gerekli olduğunu söyledi. Masaya oturmuş adamlar ona baktılar ve şöyle dediler:

"Her şeyi sakla, yazdığın her şeyi, her harfi, her sözcüğü, her satırı. Tıpkı dişlerini ya da elinin tırnaklarını korur gibi. Her şeyi, iyi olanlar kadar iyi olmayanları da, çalışmanın sonunda her şeyi bize vereceksin. Tek bir sözcük bile kaybolmamalı. Ses kutsalsa yankı bile önemlidir. Özellikle bizim soyumuzdan geleceklerin ellerine hiçbir şeyin geçmemesine dikkat etmek gerekir. Çünkü onlara bel bağlamamalı. Onlara güvenilmez. Onların çoğu haydut ve katildir ve onlardan beklenecek hiçbir çözüm yoktur. Canlı varlık ateşten nasıl çekinilirse soyumuzdan geleceklerden de öyle çekinilmeli. Bunu anlayacak fırsatın olacak..."

Ve bir süre saptayarak gitmesine bir kez daha izin verdiler.

Zaman geçiyor, süre bitimi yaklaşıyordu, ama Spane hâlâ hiçbir şey yapmamıştı. Başladığı şey bile ancak kafasındaydı: Spane'ın çalışmasının kırmızı oğlak derisinden kitaptaki esere uymadığını anlamak için kitabı açmak yeterliydi, çünkü orada hiçbir sözcük yazılı değildi, oysa o sözcükleri kullanıyordu. Bu açıkça ortadaydı. Deli oluyordu ve son gece, giysisinin her bir parçasının manastırın önündeki manzaranın bir parçasına denk düştüğünü sandı: Kemer İbar Nehri'ni temsil ediyordu, düğme delikleri dağlardaki kaynakları ve cübbenin kendisi Stolovi Dağı'nı. Spane cübbenin altında, içinde ateş saklayan yüklü toprağı açıkça hissediyordu... Şeytan'ın döllediği bir toprak.

Erken öten horozların boğazlandığı o alışılmış saatte ku-

lakları çıngıraklı adamlar onu aramaya geldiler. Bütün notlarıyla birlikte kırmızı oğlak derili kitabı da götürmesini emrettiler. Saraya vardıklarında, uzun masada oturan adamlardan biri kitabı aldı ve mahfazasına koydu. Diğeri Spane'ın notlarını aldı, hiç bakmadan rulo yaptı ve mühürledi.

"Kırmızı oğlak derili kitap ne çevrilecek, ne yayımlanacak," dediler soğuk bir tarzda Spane'a ve çıngıraklı adamlara bir işaret yaptılar.

Adamlar Spane'ı dışarı çıkardılar ve mahkemeye götürdüler. Orada başka iki adam vardı ve keşişe şöyle dediler:

"Seni rehine olarak seçtik. İnsanların hükümdarlık sırrına karşı gelme eğilimleri var. Bir gün, er geç, okuma yazma bilmeyen bu iki kişiye emanet edilmiş adı yazarak sırrı ifşa edecek biri ortaya çıkar. Bunu engellemek için her zaman iki rehin bulunduruyoruz. Biri şu anki kuşak için, diğeri gelecek kuşaklar için. Bunlar sırrın asla açık edilmeyeceğini hayatları üzerine garanti ederler. Bundan böyle, sen ikinci rehine olacaksın."

"Ama sizin dediğiniz gibi henüz doğmamış bir insan için nasıl kefil olabilir ve sırrı saklayacağını garanti edebilirim?"

"Bu senin işin," diye cevap verdi yargıçlar ve onu ölüme mahkum ettiler.

Spane, son gecesini, hücresine kapalı olarak, unutulmuş adı bir gün *yazacak* insanı, onun için öleceği insanı düşünerek geçirdi. Onu gördüğünü sandı ve o gece ölümünün sorumlusu olan insanın yüzünü kesin olarak temsil eden bir ikonu boyadı. Bu orta boylu, elli yaşlarında, korkudan donmuş mavi gözlü, küçük bir bıyığın üzerine yerleştirilmiş sivri burunlu, burun delikleri oldukça zayıf, kısa sakallı biriydi. Küflü ekmek yemiş birine benziyordu. Tahtanın diğer tarafında, Spane, tan sökümünden hemen önce, o da ölümünden sorumlu olan suç ortağının, yazılan adı *okuya-*

cak olanın yüzünü boyuyordu.

Sabahleyin, manastırın önüne çıkarıldı ve sümüğü gözlerinden aksın ve karnından işesin diye ayaklarından asıldı. Başı, boş bir kovaya sokuldu ve göğsüne bir mızrak sokulduktan sonra kovanın kanla dolması beklendi. Böylece kendi kanında boğuldu.

İnfazdan sonra, toplanmış kalabalığa uyarı olarak bir bildiri okundu. Metinde şöyle deniyordu:

"Kâğıda kaydedilmemesi gereken adı, yasağa rağmen, *yazacak* birinin ve bu adı *okuyacak* başka birinin bir gün yaşayacağı açıktır. Dolayısıyla, Iéftimié Spane'ın ölümüne yasa uygulaması olarak karar verilmiştir, çünkü o gelecekte meydana gelecek olayların kefili olan rehinelerden biridir "

III

Jitcha'da, 1979'da, bu satırları yazan ben, kutsal olmadığı ve diğer ikonlardan ve freskolardan uzakta tutulduğu söylenen garip bir ikon gördüm. Aynı zamanda, Iéftimié Spane'ın, yaşamının son gecesi bu ikonu boyamış olanın, hikâyesini de işittim. Gizlilik içerisinde, bir kuşaktan diğerine aktarılan meçhul Némanide'in yasak adını da öğrendim. Merakımı uyandırdığından adı not ettim ve bu konuda araştırmalar yapmaya koyuldum. Bütün kitapları inceledim, büyük kütüphaneleri ve arşivleri araştırdım, ama boşuna. Hiçbir sözlük, hiçbir ansiklopedi bu addan bahsetmiyordu, Némanidelerin hiçbir soyağacında o yoktu ve hiçbir tarih kaydetmemişti. Her şeyi görüp, bu adın ilk kez *yazıldığını* saptayarak geri döndüğümde ne yaptığımın farkına vardım. Bu adı yazarak Iéftimié Spane'yi öldürmüştüm. Ölüm, zaman içinde yükselerek atalarımıza kadar uzanabilen tek şeydir, çünkü ancak zamanın akışı içerisinde neden sonuçtan önce bulunabi-

lir. Benim cinayetim de kurbanını bulmak için zamanda gerilere gider ve benim hatam altı yüzyıl geride Iéftimié Spane'nin üzerine böylece düşer. Onun, uzun süredir öngörülmüş ölümünün sorumlusu benim.

Ama bu cinayette benim bir suç ortağım var. Sen. Spane'ın ikonunun diğer tarafına boyanmış olan sen. Bu hikâyenin başında, Axéanocilas'ın yasak adını *okumuş* olan sen.

Eugen Voss'un Ölümü

Srédnia Gora ile Lika arasında, Stévo Nojitsa Zdour adlı yetenekli lokomotif sürücüsü makinesinin ocağında kavrulan küreğini çıkardı, tuzladı ve hâlâ kor gibiyken bir parça et attı. Trenin köprüyü geçmesini bekledi, sonra bıçağının bilenmiş ve neredeyse saydam kenarıyla eti parçalar halinde ekmeğinin üzerine yerleştirdi ve yedi. Gospitch'e geldiğinde adını lokomotifin düdüğüne uydurarak söyledi, sonra emekliye ayrıldı. Şimdi, yürüyerek, düdük sesinin önceden vardığı Srédnia Gora'ya geri dönüyordu; karı ve içindekileri ezbere bildiği, her nesnenin özel ağırlığıyla diğerinden ayrıldığı azık torbasını da beraberinde getirerek. Sopasının ucunda bir fener, aynı zamanda amcasına da ait olan evinin henüz uzak olduğunu ve oraya varıncaya kadar fenerin fitilinin tükeneceğini kendi kendine söylüyordu. Yol bugün geçen seferden, gençkenki gelişinden daha uzun geliyordu ve banknotların bozuk paralarla değiştirilmesi gibi, zamanın da mesafeyle değiştirilebileceğini düşünüyordu. Banknotlar, diyordu kendi kendine, zaman kadar pahalı, ama yıpranabilirler, oysa ki metal paralar, değerleri daha az olsa da, yok olmazlar ve bir parçası oldukları toprak kadar dayanıklı bir ağırlıkları vardır. Stévo Nojitsa, her vefatta bir ikon asmak için yeni bir pencerenin açıldığı bu büyük aile evinde kışın yalnız kalmanın çok hüzünlü olacağını da kendi kendine söyledi. Çünkü, kendisinden bir basamak uzun ve en azından bir koyun ağırlığı kadar ağır amcası Stévo Pétohlieb, karısı ve çocuklarıyla birlikte, Banat'a ortakçı olarak gitmeye hazırlanıyordu. Her şey çoktan hazırdı. Belgeler imzalanmıştı, geriye Hitler ordusuyla birlikte kaçan Almanların terk ettiği evlerden birini seçmek ve geceleri Tu-

na'nın şıpırtılarının ve gündüz, başkent olarak bu şehri seçmiş leyleklerin işitildiği Banatski Karlovats'da herhangi bir yere yerleşmek kalmıştı. Leyleklerin başkenti! Yolculuklarının sonu olarak ailesi ne garip bir yer seçmişti!

Düşüncelere dalan Zdour aşılması gereken karı geçti ve fenerinin bütün fitilini kullandı. Kendini, yıpranmış bir tahta masada oturur buldu. Koyun kürkü giymiş amcası Zdour'un arkasında yatıyordu ve karşısında da Jouta, masaya oturmuş duruyordu. Dolaplardaki tel askıların gürültüsü işitiliyordu, çünkü çoğu boştu; sadece birkaçına giysi asılmıştı. Ve küçük minderlere batırılmış iğneler üzerindeki dikiş yüksüklerinin çıngırak gibi çınlamaları da işitiliyordu. Başka hiçbir şey yoktu.

Zdour, “Nesi var?” diye Jouta'ya sordu.

Stévo Pétohlieb asla hasta olmamıştı ve Zdour onu böyle sessiz, uyku saatinden çok önce kürkünün altına uzanmış görmeyi garip buluyordu.

“Dinliyor,” diye cevap verdi Jouta. “Bütün öğleden sonra bir şeyi dinledi.”

“Dinlemiyorum, işitiyorum!” diye düzeltti Pétohlieb paltosunun altından. “Siz işitmiyor musunuz? Çarpıyor, bir yerde yemleniyor, Almanların pencereden ateş ettikleri büyükbabanın çalar saati gibi. Yemin ederim, büyükbaba evin içinde bir yere bir tane saklamış olmalı. Ararsak buluruz. Eminim, yoksa kolumu keserim, en ağır olanını.”

Pétohlieb yatağından doğruldu. Burun deliklerinden fışkıran beyaz bıyığı, cımbız gibi, burnunu bıyıklarının kıvrık uçları arasında tutuyordu.

Pétohlieb yazmayı hiç öğrenmemişti, ama büyükbabası Stévo Opatchina ona rakamları çok erken öğretmişti. Böylece bütün hayatı boyunca okuma yazması olmayan, ama rakamları çok iyi bilen biri oldu. Ve bu ona yetiyordu. Onsekiz yaşındayken, büyükbabası Stévo (o dönemden itibaren

Srédnia Gora'da her zaman iki Stévo oldu; bir "büyük" ve bir "küçük" Stevo) onu köydeki diğer yirmi kişiyle birlikte demiryolunda çalışmak için İtalya'ya götürdü. Genç adama beyaz bir elbise, bir hasır şapka ve yakasına sokuşturduğu kırmızı bir fular satın almıştı. Sonra ona bir baston verdi. Her sabah, demiryollarındaki çalışmaları kontrol eden Fransız denetçilerin gözleri önünde, genç adamın, arkasında Stévo Opatchina, mendirek boyunca bir şeyleri bastonuyla göstererek yürümesi ve böylece konuşarak bir traversten diğerine gitmeleri gerekiyordu.

"Peki ne demeliyim?" diye sordu genç adam, çılgın gibi.

"Ne istersen, şarkı söyleme de," diye cevap verdi büyükbaba Stévo. "Bana bir şey anlatıyormuş ve bastonunu kullanarak sürekli bilgi veriyormuş gibi yap. Ben, seni dikkatle dinliyor ve defterime bir şeyler not ediyor gibi yapacağım, her şeyi anlamış gibi başımı sallayacağım ve başkalarının yanında sana tercüman olacağım... Her şeyi anlamış gibi!" diye tekrar etti büyükbaba ve öğütlerine burada ara verdi. "Senin söylediğin aptallıkları anlamak neye yarayacak! Kuşkusuz seni dinlemeye can atmıyorum, ama bu beyler için, onlar hazır bulunduklarında gerekli. Sonra, önceden olduğu gibi kazıkları saymaya ve handaki hizmetçi kız kahve getirdiğinde onu alnından öpmek için benden izin istemeye devam edersin."

Ve böyle yaptılar; Pétohlieb ve büyükbaba Stévo, Po boyunca uzanan büyük mendirek üzerinde, 1929 yılında, büyükbabanın Pétohlieb'e ödeme kâğıdını gösterdiği ayın ilk gününe kadar böyle devam ettiler. İtalyan ayakkabılarını bağlamayı hâlâ bilmeyen, okuma yazması olmayan gencin adı listenin başında bulunuyordu ve ücreti, çalışmaların *denetçisi* Stévo Opatchina'nınkinden daha yüksekti, çünkü genç Pétohlieb'in adının yanında *ustabaşı* yazıyordu. Ama imzasını atması da gerekiyordu.

"Kaygılanma," dedi büyükbaba Stévo, "her elinde beş parmak ve her bir parmağının ucunda bir ad var."

Pétohlieb'in elini sardı —*ustabaşının* iş başında yaralandı denecekti— ve herkes gibi başparmağıyla imza atması için kâğıdı uzattı. Sonra, iki ücreti de, kendisininkini ve torununkini, topladı ve cebine attı.

"Bu ücreti bastonuna borçlu olduğunu sanma," dedi Pétohlieb'e. "O ataların tarafından, savaşmış ve Vénétie ve Avusturya devletlerinin kuruluşunda sırtında taş taşımış olanlar tarafından kazanıldı. Onlara şimdi ödemek gerek. Ama sen borcunu öderken, istemesen de, uyusun diye saçları sallanan beşikteki küçük sümüklüden daha fazlasını hak etmediğini kendi kendine tekrarla."

Böylece yollarda ve demiryollarında çalışan genç Pétohlieb büyüdü ve geniş omuzlu, kolları bir araba kapısı gibi açılan, yakartop oynamak için avluya atılır gibi savaşa giren bir adam oldu. Srédnia Gora'da hastalığın ve tüfeğin Stévo Pétohlieb'e iyi davrandıkları, çıplak gövdeyle kar üzerinde dolaşabildiği öğrenildi, çünkü tüylerinin üzerinde kırağı eriyordu ve böylece kulaklarından daha soğuk olmuyordu. Mermi tasarrufu sağlayan özel bir yöntemle, yeğeni Stévo Nojitsa gibi, Lika'daki 6. Tümen'de ünlü oldu. Keşfedilecek bölgeleri aşmak için bu yöntemi kullanıyorlardı: Sol ayakla bir adım atılır, sonra çömelinir, yine sol ayakla bir adım ve yeniden çömelinir, sonra olduğu yerde bir adım ve çömelinir, sonra sağ ayakla bir adım ve yerinde bir adım, sonra yeniden sol ayakla. Bu hareketleri bu kadar çabuk yapmayı nasıl başardıkları ve Almanların onlara erişmeyeceğini nasıl bilebildikleri sorulduğunda şu cevabı verdiler:

"Zor değil, bakın, bunlar kolo* dansının adımları!"

Bununla birlikte Pétohlieb'e, ayakları yüzünden başını kaybedeceği önceden söylenmişti. Çünkü özel bir tutkusu

* Sırp halk dansı, Ç.n.

vardı; açlık gibi, savaş sırasında bile asla zayıflamayan şu eğilimlerden biri. Avcıydı ve geceleri kardaki bir izi takip etmeyi biliyordu. Ses kadar koku alma yetisi de vardı, gözleri düşte olduğundan çok karanlıkta işine yarıyordu ve yürümekte olan sürünün etrafında büyük dolambaçlar yaparak izlerinin peşinden gidiyor ve karda dağılmış adımları gözlüyordu. Her zaman böyle zigzag yaparak, kendisine "kardaki izlerin peşinden gitme! Biri anlar, gelir ve sana tuzak kurar. Farkına varmadan ölürsün..." diyen diğerlerinden iki defa daha fazla savaşa katıldı.

Pétohlieb böyle ölmedi. Bununla birlikte, bir 1943 gecesi, izler onu düşmanın henüz terk ettiği küçük bir kulübeye doğru götürdü. Geceyi orada geçirdi ve ertesi sabah kulübede normal olmayan bir şey, bulaşıcı bir şey olduğu duygusuyla uyandı. Mide bulantısıyla karda yola çıktı, ama bir süre sonra bu keyifsizliği geçti.

Savaş bitti ve onları demiryoluna gönderdiler. Stévo Pétohlieb pişirdiği katranı rakı damıtır gibi damıtıyor ve Gospitch'den Knin'e kreozot dağıtıyordu. Onun katranı kıymetliydi, çünkü çam kökünün en iyi olduğu ve çıkarılması en güç olan bir metre derinlikten çıkarıyordu. Direniş hareketinde, yürüyüp dururken evlenmişti. Karısı Jouta, beşikten ya da savaştan kalma garip bir endişeyle işleri çok hızlı yapıyor ve yarım bırakıyordu. Pétohlieb evi terk ederken sürekli kapının önünde duruyor ve çantasındaki ekmeğin bir göbeği olup olmadığını, Pétohlieb'in düğmelerini ilikleyip iliklemediğini ve yolculuk için peynir ve domuz yağı alıp almadığını kontrol ediyordu. Yola çıkışından uzun süre sonra bile konuşmaya devam ediyordu, oysa ki Pétohlieb, gemilerin üzerine yuva yapmaması için verdiği boş ve cesaret kırıcı öğütleri değil, sadece evin dibindeki nehrin gürültüsünü işitiyordu. Karısı her şeyi titizlikle, sakince ve sonuna kadar yapma kaygısıyla dürtülerek, köyün diğer kadınlarından üç

saat erken kalkıyordu. Pétohlieb'den çocukları olduğu her seferinde fikri sorulmuş olsaydı karar vereceği tarihten en azından altı yıl önce doğarlardı. Dakiklik ve dikkatle hazırladığı yemekler mükemmeldi, ancak her üç günde bir sofra kuruluyordu. Karısı çok güzeldi; ama Stévo Nojitsa amcasının çocuklarının, mümkün olsa kulak deliklerine kadar kıl çıkacak ataları Zdourlara benzediğini memnuniyetsizlikle görüyordu. Varlığın Yaratıcı'yı, çocuğun anneyi tamamlamaması onu şaşkına çevirmişti: Dünyayla Tanrı'nın ilişkisi ışıkla güneşin ilişkisi gibi değil, diye düşünüyordu...

Pétohlieb, kimi zaman, karanlıkta, "Şapkanın içine ayna dikilmez!" diye bağırıyor ve kendi kendine soruyordu: "Tavan arasındaki bu çalar saat neye yarar?"

Ve gecenin ortasında, çatının altında bir yerlerde çalan şeyi aramak için kalkıyordu. Sonra, çalar saatin tiktaklarını sürekli taklit ederek gözleri örümcek ağlarıyla kaplı geri dönüyordu.

"Bunu işitmemeniz olanaksız! Jouta, dinle, sabahın birini çaldı," diye haykırıyordu Pétohlieb, saat dişlerini söküyormuş gibi.

Jouta sağ tarafına dönüyor ve çocuklar, çalar saatin vuruşlarından değil, babalarının çığlıklarından uyanıyorlardı. Tahta takozlar ve bir at nalının varlığı sayesinde ayakta duran bu evde saat zaten çivilerden daha fazla olamazdı.

Stévo Nojitsa Zdour için emekliliğin ilk gün ve geceleri böyle geçti. Başını sallıyor, gizlice amcasını gözlüyordu ve nihayet onun yaşamında ilk kez hasta olduğunu kabul etti. Sadece çatısının altında saklı bir çalar saati sürekli aradığından değil, evden hiç çıkmadığından, geceleyin kapının pervazında dururken sadece gölgesinin dışarı çıkmasına izin verdiğinden.

Jouta kışın günlerini ve haftalarını bir sarmısak demeti üzerinden sayıyordu ve her bir sarmısak başına (oruç günlerini belirtenler hariç) bir sucuk, bir parça domuz yağı,

kurutulmuş et, domuz bacağı, domuz kulağı ya da doldurulmuş öküz işkembesi asıyordu. Bu mutfak takvimi ambara asılmıştı ve Jouta, bu yağlı maddeler deposunun son bölümlerini kullanmakla meşgulken, Pétohlieb titizlikle aradığı çalar saatin durabileceğini ve o zaman onu evin sessizliğine gömülmüş olarak hiç bulamayabileceğini aniden anladı. Bu düşünce şimdi ona heyecan veriyordu, oysa ki ilkbahar gelmişti ve onlara Banat'ta verilen arazi ve evi görmek için yola çıkmak gerekiyordu.

Stévo Nojitsa, bunun üzerine, amcasının yerine yola çıktı. Ücretsiz bir tren bileti vardı ve ayakkabılarını bağlamak yola çıkmaktan daha zor geldi.

*

* *

Eskiden çok sayıda Alman'ın bulunduğu ve savaş sonundan beri artık kullanılmayan kum ocağının yanındaki küçük Banatski Karlovats kasabasına vardı. Vakit öğle olduğundan kendi kendine, "Böyle bir saatte burada şehriyeli kaz haşlaması yemeyen kimse olmamalı!" diye düşündü.

Kanatlarını açan kazlar arasında —en korkunç gölgeyi yapan onlardı— kendine bir yol açarak aradığı evin holüne girdi. Orada, küçük ve büyük bir çizme kalabalığının arasına düştü ve dilini şaklattı. Saçları kirpi gibi, küçük sakallı, bıyığında şehriye ve ayakları çıplak bir adam dışarı çıktı. Dudaklarındaki gülümsemeyi eliyle silerek ayakkabılarını giydi ve arabalar için kaldırım taşı döşenmiş bir geçidin açıldığı, girişin üzerinde bir penceresi ve çıkışın üzerinde bir güvercinliği olan büyük Alman evinde ziyaretçiye rehberlik etti. Belediye memuru önden yürüyordu; evi, arkadaki bahçeyi, özel oluklu küçük çatılar tarafından korunan pencereleri, sonra ahırları ve ambarları, boş bağırsak ve fırın gibi

açık ağız kokusu çıkaran, uzun süreden beri boş fıçılarla dolu mahzenleri gösteriyordu. Hepsi boştu ve elbette eskiden çok temiz bakılmışlardı. Şimdi boyalı zemin toz içindeydi, orada burada, çiçek oymalı, toza bulanmış camlar görülüyordu. Işık evin içini aydınlattığında sokaktan okunabilecek "Gute Nacht!" yazısı camın üzerinde hâlâ duruyordu.

Avludaki el tulumbasının yanında durduklarında memur Zdour'a, "İşte yoldaş, hepsi bu!" dedi.

Kolu çalıştırdı ve su akmaya başladı.

"Hepsi bu mu?" diye sordu Zdour, suyu durdurarak. "Ya yeraltı mezarlığı?"

"Ne mezarlığı?"

"Her Alman eviyle birlikte bir yeraltı aile mezarlığının olduğu da bize söylenmişti; orada mezarlıkta."

"Doğru, ama genellikle kimse onu görmek istemez. Gidelim, madem istiyorsunuz, çok uzak değil."

İki adam, gagaları iğrenç kaz sürüsü arasından, girişi bir çatının altına gizlenmiş mezarlığa doğru, çamurlar içindeki yola koyuldular. Kabirler, neredeyse çocuksu, taştan küçük kiliselere benziyordu.

"Bebek evleri denebilir," diye düşündü Zdour. Senenin her günü küçük bir hayvanın sığındığı gür ayrıkotlarının ortasında, belediye memuru, gotik harflerle üç erkek ve iki kadının adlarının yazılı olduğu bir anıtı çevreleyen cilalı tuğlalar döşenmiş oda kadar büyük bir alanı gösterdi. En yeni ad evin son sahibine aitti:

Eugen Voss

(1899 - 1943)

ve bu adın altında, başında şapka olan sakallı bir adamın fotoğrafı vardı.

"Şuna bak!" diye haykırdı Zdour, neredeyse sevinçle. "Son savaş sırasında bize barut harcattıranlardan biri olmalı. Şu gözlere bak! Führer'in, gölgelerinin üzerinde yürümelerini

yasakladıklarından biri olmalı, bu yüzden her zaman Doğu'ya doğru yürüyor ve ateş ediyorlardı. Ya şu sakala bak! Daha çıkar çıkmaz bin yıllık yerini almış; güneşe çıkar çıkmaz nasıl olacağı belli olan pancar tohumu gibi. Bir nesne, bir pipo, bir ağızlık miras alınır gibi bu sakallar da miras alınır. Kuşaktan kuşağa, bir elden diğerine geçerler ve gerektiğinde sadece renk değiştirirler. Yaşlı Voss'un torunlarından birinin şu anda, Almanya'nın herhangi bir yerinde büyükbabasının sakalını okşamadığını kim bilebilir...? Nasıl ölmüş?"

"Nasıl mı? Diğer Vosslar gibi, tabii. Tüm bunlar," diye açıkladı rehber, anıtın üzerindeki eski fotoğrafları göstererek, "öğleyin, onikiyi beş geçe öldüler."

"Nasıl olur? Onikiyi beş geçe mi?"

"Vosslar dinamitçiydi. Maden ocaklarını öğleyin patlatmak için gerekli barutu düzenliyorlardı. Bu bilindiğinden öğle olduğunda herkes saklanıyordu. Fişekler patlamadığında, saat onikiyi beş geçe Vosslardan biri ters gidenin ne olduğunu görmek için ocağa gidiyordu. Böylece hayatlarından oluyorlardı."

"Ya sonuncusu?"

"Onun durumu farklıydı. Lika'da öldü, Alman ordusunun askeri olarak."

"Lika'da mı?"

"Evet. Karın içinde birini izliyordu. Öteki farkına varıncaya kadar izlerin peşinden gitmiş. Farkına vardığında, adam yola çıktığı yere geri dönmüş, izinin yanında sipere yatarak onu beklemiş ve öldürmüş."

"Buradaki tek mezarlık mı?" diye sordu ziyaretçi, konuyu değiştirerek ve kendi adımlarının mezar üzerindeki yankısını işiterek.

"Tek mezarlık," cevabını verdi belediye memuru.

O anda, mezarlıklarda insanı göğüs boşluğundan yakalayıveren o açlığı hisseden iki adam birbirlerinin gözünün

içine baktılar.

*
* *

İki gün sonra, Pétohlieb'in evindeki odaların karanlığına dalan Zdour, amcasını kendinden geçmiş vaziyette ve Jouta'yı da bavullarının yanında, korku içinde buldu. Pétohlieb'in kendine gelmesi ve şapkasını giyebilmesi için günlerce beklediler. Ama amca hiç ayağa kalkmadığından, çalar saatin eski evde unutulmaması için sürekli yalvaran amcayı paketlerle beraber trene taşıdılar.

Stévo Pétohlieb'in hastalığı ilerledi ve yolculuk boyunca içi geçti. Lokomotifin ocağının yanında ateşler içinde yatıyordu ve dişlerinin takırtısı trenin gürültüsüne rağmen işitiliyordu. Savaştan önce ve savaş sırasında yaşamış olduğu, gömlekle yürüdüğü ve saldırılara ortak olduğu bütün kar ve rüzgâr fırtınaları birbiri ardına onu yakalayarak, hesap sorarak aklına geldiğinden geçmiş kışlarla olan hesabını kapatmak zorunda kaldı. Sayıklıyordu ve Vrpolié Garı'na yakın bir yerlerdeki sayıklamaları arasında, 1942 kışını, karın içinde bir başkasının izlerini takip ettiği ama öldüremediği kışı ikinci kez yaşadığı anlaşıldı. Belgrad'dan önce, 1944 yılında Lika'daki 6. Tümen'in karşılaştığı tipiye ulaştı ve Banatski Karlovats yakınlarında, Sirmium Cephesi'nin kar fırtınalarına yakalandı. Yeni eve vardıklarında, çalar saatin yankısını işitip işitmeyeceğini dinlemeye ancak gücü kalmıştı. Çünkü saat Lika'dan Tuna bölgesine taşınan giysilerle dolu sandıklardan birinin içindeydi ama tiktakları yolculuk sırasında trenin gürültüsü nedeniyle duyulamamıştı. Ve gerçekten de işitti! Haykırarak yeğenini çağırdı:

"Vuruyor, işitiyor musun, horoz gibi yemleniyor! Giysilere sarılı olarak geldi ama siz bile bilmiyordunuz! Yemleniyor,

yeter ki yeterince yemi olsun! Demir horoz! Yemleniyor, demek haftalardır bir şey yememiş. Sadece şarkı söylese, tan sökümünde ya da öğleyin!"

Bunun üzerine Stévo Nojitsa anladı: Stévo Pétohlieb üç aydan beri bir saati dinler gibi kendi kalbini dinliyordu. Hastalığı sırasında, kalbi geçmiş yaşamının saatlerini yeniden vurmuştu. Yavaşça çarpıyordu, bir körün bastonunu karanlıkta yere vurması gibi, akan yılların arasından, saate dönüşen günleri yeniden çarparak: İtalyan demiryollarında savaşa kadar olanlar, sonra savaş, katran zamanı, evlilik, çocukların doğumu, hepsi sıra içinde; Tanrı için öküz ve Şeytan için at. Böylece bu çarpma yavaş yavaş bulunduğu zamana yaklaşıyordu. Ve iki saat, Stévo Pétohlieb'inki ve diğeri, Banatski Karlovats gözetleme kulesinde çalan saat, Eugen Voss'un evinde karşılaştığında bir tür geriye sayma başladı. Banatski Karlovats gözetleme kulesinin saati öğle onikiyi beş geçeyi gösterdiğinde Stévo Pétohlieb'in göğsündeki maden ocağı patladı. Kalp kesin olarak durdu ve Stévo'yu gömdüler. Eugen Voss'un anıtının yanına, bir süre kışlara direnebilecek yıldızı ve altın harfleriyle bir diğer anıt dikildi, ama daha sonra her şeyi aniden ödemek için ;

Stévo Pétohlieb

(1905 - 1959),

tıpkı gerçekte olduğu gibi.

Stévo Nojitsa evde yeni bir pencere açtı ve ekmekle tuz getirilmesini istedi. Nihayet yerleşmişlerdi.

Argonotlar efsanesinin bir yorumuna göre antik çağ gemicileri, Altın Postu ele geçirdikten sonra peşlerinden gelenlerden kaçarken Tuna'nın (Ister) Sava ile kesiştiği yere kadar çıktılar ve —daha sonra Belgrad'ın inşa edildiği yerde— yollarını şaşırdılar. Tuna üzerinde kalmak yerine Sava'nın sularına girdiler ve böylece doğru yolu bırakarak bu nehrin geldiği yöne doğru yollarına devam ettiler. Yanıldıklarını anladıklarında Jason, yine de Sava'ya *Batı Tuna* adını verdi. Böylece her şeyin yoluna gireceğini düşünüyordu ve seçilen yolun yanlış olduğunu kabul etmek istemeyerek deniz yolculuğuna devam etti...

1492 yılında Gênes'li bir dokuma ustası Palos limanını terk etti ve yukarı denizlere ve Atlantik'e doğru uzaklaştı. Kafasında bir başlık taşıyordu ve görünüşü milyonlarca insanın belleğinde kazılı kalacaktı; yüzyıllar boyunca saç tuvaletleri bu başlığın biçimini taklit edecektir. Bu adam Hindistan'a doğru daha kısa bir yol arıyordu. Meçhul bir toprağa ayak bastığında burasının, kendisi ve denizcileri tarafından çok beklenen Hint kıtasi değil, daha sonra Amerika denecek başka bir kıta olduğu açıktı. Bununla birlikte Colomb her şeyin yolunda olduğuna inanırmış gibi yaparak ve yanlış olan yolunu tartışma konusu yapmadan, araştırmalarına devam ederek bu yeni toprağı Hindistan olarak kabul etmeye devam etti. Gerçekleştirdiği beş yolculuk onu tüketti ve 1506 yılında, sürekli, Hindistan için yeni bir yol bulduğunu iddia ederek öldü...

Benzer olaylar daha sonra da meydana geldi. XX. yüzyılın tam ortasında, yanlış hesapların sonucu olarak,

gökyüzündeki varlığı doğru hesaplarla asla ortaya çıkarılmamış olan hakiki bir güneş keşfedildi...

Bu tür verimli hatalar her zaman benim aklımı karıştırmıştır. Ama şaşırtıcı değildir, çünkü, başkaları gibi, benim de Rüzgâr Atlası'na dayalı bir eğitimim oldu.

Demek istediğim işte şu!

I

Daha yakın zamana kadar ailem mahfaza içindeki üç kitabı saklıyordu. Eskiden, yazları domuz yağı saklanan ve bozulmasın diye mısır tohumuyla kaplı bir sandık içinde bize ulaşmışlardı. Kitapların kilitleri vardı, ama anahtarları yoktu. İkisi zaten kapalı değildi; üçüncüsüne gelince, açılamıyordu. Bir maymuncuk yapılmasına karar verildi; babam bir gün dişleri S biçiminde olan çok küçük bir anahtar getirdi ve kitabı açtı. Kitabın, ailemizde sıkça sözü edilen ve XVIII. yüzyılda atalarımızdan biri tarafından Buda'dan getirilen *Rüzgâr Atlası* olduğunu anladık. Katchitch'e göre, bu atamız Latince bir Sırbistan tarihi yazmıştı. *Rüzgâr Atlası*'nın bu atamız tarafından tasarlandığı ve kendi eliyle yazıldığı ya da kopya edildiği, daha sonra 1892 yılına kadar çeşitli yazıcılar tarafından Yunanca, Latince ve Sırpça olarak tamamlandığı ailemizde söyleniyordu. Bu belgenin önemli bir bölümü Balkanlar üzerinde hakim olan rüzgârlara ayrılmıştı, ama yazarının meslek geçmişi de yazılıydı.

Balkanların gökyüzüne ilişkin rüzgâr haritasının, bunu yelkeninin üzerine çizmiş olan Ulysses'in eseri olduğunu söylüyordu bu metin. Daha yakın döneme ait çok sayıda başka harita gibi bu da kaybedilmiş, ama sürekli yenileri yapılmıştı. İkinci *Rüzgâr Atlası* da Yunanistan'da İsa'dan önce II. yüzyıla doğru gerçekleştirildi. Yine kaybolmuş bu atlastan

yola çıkan meçhûl bir heykeltıraş, çağımızdan bir yüzyıl önce, Atina'da bir Rüzgâr Kulesi inşa ederek Attika'dan esen bütün rüzgârları yontmak gibi inanılmaz bir işe girişti. Bu kulenin tepesinde her bir rüzgâr özel bir yazıtla adlandırılmış, temsil edilmiş ve açıklanmıştı. Ailemizin elyazmaları arasında bulunan üçüncü harita XV. yüzyıldaki bir hükümdar, despot Stéphane Lazarévitch tarafından başkent Belgrad yakınlarında, Tuna üzerindeki düşman gemilerinin hareketini kesin olarak gözleyebilmek için ısmarlandı. Dördüncü haritanın yapımcısı, eski gümüş paralardan geleceği okuyarak ve üçüncü bir elle şapkasını çıkararak Tuna vadisindeki rüzgârları aşmış bir büyücü olan Pétar Dimitriévitch denen biridir. 1869 yılında, özel bir afişle, Büyük Birahanesinde Belgrad prensinin boy göstereceğini duyurdu. Zémoun Limanında bir geminin üzerine yerleştirilmiş bir matbaada basılan afiş, ziyaretçilere çok sayıda büyücülük becerisi ve başka şeylerin yanında, tamamen güvenlik içinde bir deniz yolculuğunu, nerede olunduğunun kesin olarak bilinmesini ve emin bir rotayı garanti eden bir "olağanüstü rüzgâr haritası" vaat ediyordu.

"Bir rüzgâr haritasıyla yanılmak mümkün değildir," diye iddia ediyordu Dimitriévitch.

Afişinde şu da yazılıydı: "Gösteriden sonra, yağda kızartılmış börek yapılıp halka dağıtılacaktır. Her börekte bir rüzgâr haritası olacaktır ve böreklerin birinde de bir Napolyon altını. Onu bulacak olan saklayabilir."

Dimitriévitch afişle birlikte, böreklerin içinde dağıtılacak *Olağanüstü Rüzgâr Haritası* da ısmarlamıştı. Ama bu polislerin merakını uyandırdı. Haritanın nüshalarına el kondu ve imha edildi, tıpkı afiş gibi; Dimitriévitch'in temsilleri yasaklandı ve askeri nitelikteki belgeleri izinsiz basmakla suçlanan matbaa gemisi yeniden Tuna'ya açılmak ve Avusturya tarafına geçerek her türlü takibi boşa çıkarmak için iyi bir rüzgârdan

yararlandı...

Rüzgâr Atlası'nın burasında yazar, eserinin ana konusuna, Balkanlardaki rüzgârlar katoloğuna, geri dönmek için mesleki çalışmasına ara verdi. Bu rüzgârların geldikleri yöne göre, esmeye başladıkları güne ya da yıla ve de getirdikleri şeye göre —çünkü kimileri bir düka için, diğerleri bir metelik için eserler ve aynı rüzgâr hem dolu hem tüy getirmez— listesi yapılabilir. Atlas, çocukların iki grup oluşturduğu ve her birinin o gün gökyüzünde savaşan iki rüzgârdan birini desteklemek zorunda oldukları Kutsal Haç'ı yüceltme oyunlarını anlatıyordu. Rüzgârlara karşı yapılan dualar, güzel sözleriyle havanın öfkesini yatıştırmayı bilen azizlere ya da Jean Chrysostome, Grégoire ve Büyük Basile gibi kilise hatiplerine yönelik dualar da kitapta bulunuyordu.

*

* *

Yarısı gündüz yarısı gece için olan otuziki rüzgârın listesini yapan bu atlas, bizim ailede kuşaklar boyunca saklandı. Babamın onu bize kışın, (kendi deyişiyle) hayvanların etinin daha tatlı ve cebin yeni ay vaktindeki yengeç kadar boş olduğu dolunay vaktinde arasıra okuduğunu hatırlıyorum. Bütün rüzgârlar altmışdört haneye bölünmüş bir kart üzerine yazılmıştı; beyaz haneler ayın günlerine ve siyah haneler gecelerine denk düşüyordu, son iki hane ise yapışkan rüzgârların estiği artık yıllardaki üç yüz altmışaltıncı günü ve üç yüz altmışaltıncı geceyi temsil ediyordu.

Babam, bütün tehlikeleri önlemek ve kötü rüzgârı izleyerek kötü yola düşmemek için okuyucuya öğütlerin yer aldığı atlasın son bölümüne özel bir dikkat gösteriyordu. Çünkü Balkanların gökyüzünde öyle tehlikeli rüzgârlar vardı ki, atalarımın elyazmalarına göre, bulutların içinde gece gündüz

sürdürdükleri ölümcül oyundan sag salim çıkmak zordu. Dolayısıyla, yıldızlarla ilgili koşulların bütün nüanslarını ve tuzaklarını ayrıntılı olarak tanımak, bütün değişkelerini incelemek, meteorolojik durumlar oyununda kazanmak için asla yanlış karta oynamamak, rüzgârları kendi yararına kullanmak ya da en azından onları riske ya da tehlikeye sokmak çok büyük önem taşıyordu. Her zaman kazanca ve başarıya götüren iyi rengi seçmek, aylaklıkları ve kararsızlıkları ortadan kaldırmak, Meltem'le Bora'nın kesiştiği dogru yolu asla terk etmemek, nihayet yağda kızartılmış böreğin içindeki Napolyon gibi hedefe ulaşmak; hayatta en büyük bilgelik ve esas görev buydu. *Rüzgâr Atlası* insanın bu bilgeliği kazanmasına ve bu hedefe ulaşmasına hizmet ediyordu. Bizim *Rüzgâr Atlası*'mız, yetkinleşme elkitabı, bu tür kitaplardandı ve daha yakın zamana kadar ona güveniyordum.

II

O yıl kış soğuk olacağa benziyordu, dil ağızda erkenden uyanıyor, balık şişmanlıyordu ve Roosevelt Sokağı'ndan geçenler, mezarlıktan inen "karışık rüzgâr" fırtınasında, çiçek satın alıyorlardı. Çalışıyordum; pencere, o yıl için, son kez açıktı. Odamın zeminine kitaplar ve defterler saçılmıştı, kalın ciltler dik konulmuştu ve daha ince olan diğerleri halının üzerine kurulu küçük çadırlara benziyordu. Adımlarımın etkisiyle harekete geçen ve gözlerim kapalı tanıyabileceğim açık ya da kapalı kitaplarla bir katır gibi yüklü, ağırlığı onların ağırlığı olan ince uzun bacaklı küçük masa odanın içinde geziniyordu. Rafların üzerinde çok uzun süreden beri boş yer yoktu...

On yıllardır süren bir işi bitiriyordum. İş, bir nasırın avuç içime yapışması gibi bana yapışmıştı. Sonuna yaklaşırken,

başladığım dönemi hiç hatırlamıyordum ve onu yeni bir evde tamamlıyordum. Çekmecelerde, yazdığım ilk sayfaları sokuverdiğim bu dosyalardan biri bile kalmamıştı ve ağzımda şimdi ayın günlerinden daha az diş vardı. Bu çalışma, yüzyıllar boyunca, Balkanlardaki bir mesleğin karışık olaylarını anlatan kalın bir elyazmasıydı.

Elyazması ve meçhul belgeler, Kudüs yakınlarındaki askeri matbaalarda kopya edilmiş gizli rehberler, Paris'ten ve Bükreş'ten getirilmiş eski kodeks suretleri, (halka kapalı) Moskova Arşivlerinden ve (ancak istisnai olarak incelenebilen, çünkü İman Propagandası topluluğuna ait olan) Vatikan'dan gelen Dışişleri Bakanlığı dosyalarının kopyaları, dönemin iki ya da üç imparatorluğu için yaşamsal önemdeki olayları içeren XVIII. yüzyıl casusluk servislerinin belgeleri, kürk karaborsası, Tokay şaraplarının ya da Rusya Kraliyet ahırı için atların alımı üzerine raporlar, Yunanistan'daki Athos Dağının manastır protokolleri ve yasaları, Dalmaçya'daki Ortodoks ve Katolik törenlerine ilişkin manastırlardan gelen kilise belgeleri, Ragusa Cumhuriyeti'nin XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki zengin ve mahrem mektuplaşması; tüm bunlar yıllar boyunca elyazmama üşüşmüştü. Her şeyin doğruluğu en küçük ayrıntısına kadar incelenmişti, her verinin gölgesi vardı ya da her veri başka bir şeyin gölgesindeydi ve bu gölgeler modelleriyle karşılaştırılıyordu. Yazarken ve herhangi bir anda, her adın bir kuyruğu olduğu ve izini yeniden bulmak için er ya da geç her kuyruğun alev aldığı Balkanların rüzgârlı topraklarına ilişkin bu dev malzemenin denetimini kaybetmemeye kesin kararlıydım.

Bununla birlikte bu işi başladığım zamanki kadar sevmiyordum. Önceki sayısız sayfaların itelemesiyle son satırları yazıyordum ve şimdi, iki ya da üç yakın uzmanlık alanındaki araştırmalar tarafından özellikle belgelenen ve doğrulanan bu yüklü elyazmasında beni çeken şey, bana saçlarımın uzun ol-

duğu dönemi hatırlatan eski kâğıdın rengi ve kokusuydur Artık geçen günleri üçle çarpmak zorundaydım, yoksa her şeyin daha dün olduğunu sanacaktım. Ve gelecek günleri hiç hissetmiyordum, öyle ki zaman, bir kuyunun duvarları gibi her yandan yaklaşarak etrafımda yeniden kapanmıştı. Çalışma sonuna yaklaşıyordu ve (başladığım dönemde doğan) çocuklarım büyümüşlerdi. Şimdi benim için bir hayvandaki sinekten daha önemli olmayan bu elyazması için çocuklarımı bıraktığım duygusu içindeydim. Ben ve benim kuşağımdan olanların on yıl gecikmeyle her şeyi elde ettiğini kendi kendime söylüyordum; şarap içmeyi, yani ağzımı açıp boşyere akıtmayı bir türlü öğrenemediğimi anlamak için elli yaşına gelmem gerektiğini de yineleyip duruyordum. Kitaplar yazmış olmam da şu an bana boş geliyordu ve kendi kendime şöyle diyordum: Bu sonuncusu da, odamdaki sarı rafın bir kenarında güzel kapaklar altında toplanmış önceki on kitaptan farksız. Sonbaharın kısa günleri, köpeğin şerefine, sonuna yaklaşıyordu ve ben, yılın ilk dişlerini çıkaran güneşin altında bir masaya oturmuş, rüzgârın eve girmesini dinliyordum.

Aniden, ardımda, odanın içinde kanat hışırtısı gibi bir şey işittim. Ve arkamı dönmeden önce, oldukça ağır, kalın ve karanlık bir şey odamdan çıktı ve gökyüzüne doğru yükseldi. Ne olduğunu anlamaya çalışarak pencereye yaklaştım ki, başımın yakınında bir şey saçlarıma dokunarak tekrar havalandı. Sonra her şeyi gözlerimle gördüm: Odamdaki rafta, kütüphanemin kitapları birbiri ardına ayaklanıp pencereden uçuyordu. Sayfaları, kanat gibi, rüzgârda çarpıyordu; sallanan yaprakları beni yaralamasın diye geri çekilmek zorunda kaldım. Duvarlara ve pencerelere vurarak, camlara çarparak, birbirlerine çarparak, geçmişte yazdığım kitaplar da havalanıp sarı rafı boş bırakıyordu. Kitaplar hızla yükseldi ve içlerinden en hızlıları (onların arasında bizim *Rüzgâr Atlası*'nı da tanımıştım), göçmen kuşlar sürüsü gibi, gökyüzünün en

yükseklerine çıkarılmak üzere kendilerini rüzgâra terk ettiler; kitapları yılın o döneminde Belgrad gökyüzünü güneye doğru aşan kırlangıçlardan ve yaban kazlarından ayırt etmek güçtü.

Onları gözden kaybetmeden sokağa çıktım, ama bulabildiğim tek şey, elektrik telleri tarafından tüyleri yolunmuş ve taş oluklara ya da arabaların üstlerine yuvarlanmış birkaç cilt oldu. Başka bir şey yoktu.

Çalışmama devam etmeye karar vererek evime geri döndüm, ama elyazmalarımdaki hiçbir şey artık doğrulanamadığı gibi kesin olarak bir şey eklemek de mümkün değildi, çünkü etrafımda ne kitap ne de elyazması vardı. İlk kez, raflardan odamın duvarlarını görüyordum ve bununla eğlendim. Tanrı'nın adı anıldığında cevap veren köpeğin kime ait olduğunu artık biliyordum. Bütün yaşamım boyunca uzun süre doğru yolda devam etmiş, alışılmış yollardan yürümüştüm, atalarımın *Rüzgâr Atlası*'nda bana öğütledikleri gibi dönemeçlerde hata yapmamaya dikkat etmiş, her bir kavşakta hangi yöne gideceğimi önceden bilmiştim. Ateşin bulunduğu yeri ve hangi suda yüzdüğümü bilmeyi her zaman istedim; bütün yaşamım boyunca rüzgârın hangi yönden estiğini bilmek için parmağımı ıslatıp havaya kaldırdım. Yanlış yola sapmamak ve ulaşmak istediğim hedefi kaçırmamak için ayaklarımın altındaki ülkenin gerçek adını her zaman bilmeye çalıştım...

Ama artık biliyorum: Sırra ana yoldan değil, kestirme yoldan varılır; sır doğru yolun değil, yanlış yolun ucundadır. Rüzgârların gölgesi vardır ve bu gölgeler rüzgârın yüzünü süsler, ama kendi yönlerinde eserler. En azından bir kez rüzgâr gülünü unutmak ve herkesin yanlış kabul ettiği yolu seçmek, yanlış hesap yapmak ve çoğunluğun reddettiği seçimi denemek gerekir. En azından bir kez Sava'yı Batı Tuna diye adlandırmak gerek, Amerika senin adını taşımasa bile...

III

İlkbahar beni bu düşünceler içinde ve kitapsız yakaladı. Bir sabah, geceden ortaya çıkmış gibi geliveren ilkbahar, kış adını hâlâ taşıyordu ve kuşların dönüşüne rağmen onu tanıyamadık. Belgrad bahçelerinde çimen ekiliyor ve serçeleri korkutmak için, korkuluk yerine, çocuklardan ödünç alınan bebekler dikiliyordu. Bir akşam evime dönerken "kar yiyici" rüzgâr esiyordu ve kendimi odamda bir garip hissettim. Etrafıma bakındm ve aniden bir değişim fark ettim. Raflar yeniden dolmuştu. Çok şaşırmadım, tek sayılı dişlerim ağrıyordu ve kendi eserlerimi yerleştirdiğim sarı rafa yavaşça yaklaştım. Oradaydılar, onu da oradaydı, biraz soluk, ama el değmemiş. Birini aldım, sayfalarını karıştırdım ve tekrar yerine koydum. Ama hemen tekrar elime aldım. Anormal bir şey gördüğümü sanıyordum. Birkaç dakika önce baktığım sayfayı yeniden buldum ve şaşırmakta haklı olduğumu anladım. Benim yazdığım ve baskısını denetlediğim bu kitapta basit, çok basit bir cümle dikkatimi çekmişti. Şu cümle:

Örneklerden biri kâtibin duasıydı...

Bu cümlede garip olan bir şey yoktu. Tüm diğerleri gibi basılmış ve sayfa düzenini değiştirmemiş olsa da, beni hayrete düşürüyordu. Bu cümleyi ben asla yazmamıştım, benim kitabıma ait değildi. Bu cümlenin anlamı kendisinden önce ve sonra yazılmış olanların anlamını öyle bozuyordu ki, sonradan eklendiği belliydi. Kırmızı bir kalem aldım elime ve davetsiz cümlenin altını çizdim.

Sonra koltuğumu lambaya yaklaştırdım, uyumamak için ağzıma beş santimlik bir para soktum ve kitabımı başından itibaren okumaya koyuldum. Geceyarısına doğru yeni bir cümle buldum, sonra yine bana ait olmayan iki başka cümle daha. Onların da altını kırmızıyla çizdim ve yazmış olduğum on kitaba da tekrar tümüyle bakmaya karar verdim. Gözlerim

kapanıyordu, ama okuyordum, okuyordum ve şafaktan önce, dizinlerden yararlanma düşüncesi aklıma geldi. Tanımadığım ve metinlerimde asla geçmeyen üç ad buldum. Bu, çalışmamı kolaylaştırdı. Bu adların geçtiği sayfalarda davetsiz cümleler de buldum. Sabahleyin, istenmeyenler avının sonuna yaklaştım: Bu tür, yabancı on kadar örnek kırmızı mürekkeple çevrelenmişti. Bu cümleler kitaptaki benim cümlelerimin yerine öyle iyi geçmişti ki, ilk bakışta hiçbir şey değişmiyordu. Nihayet uyudum; bütün bu guguk kuşu yumurtalarını benim yuvama yerleştirmeyi başarmış olan matbaacının sanatı tarafından büyülenmiştim...

Zaman geçti ve keşfim karşısındaki heyecanımı giderek yitiriyordum. Kitaplarımdaki garipliği sadece esnerken hatırlıyordum. O zaman sarı rafa yaklaşıyor ve onları gözden geçiriyordum. Kuşku yoktu: Başkalarının, iyi basılmış ve sayfanın grafik görünümünü rahatsız etmeyecek şekildeki cümlelerine metinlerimde giderek daha sık rastlıyordum. Kullandığım sözcüklerin yerine bilmediğim başka sözcükleri koyarak, salgın gibi, kanserli bir hücre gibi metnimi kemiriyorlardı. Yavaş yavaş eserlerimin anlamını bozarak özünü yutup metinde başka bir düzen kuruyorlardı. Şeylerin bu yeni düzeni kendini giderek daha fazla dayattıkça, kitaplarım kırmızı mürekkepten geçilmez oluyordu.

Bu sayfaların arasından dehşetli barbar rüzgârlar esiyordu. Şaşı bir dünya benim adımla, köpekdişi çıkartan bir bakışın patikaları arasından beni küçümsüyordu. Dilden hiç söz etmeyelim! Bu sayfaları kaplayan ne cümlelerdi! Meçhul adam onları erik çekirdeği gibi ağzından tükürüyordu. Poyraz, kızıl kral, sağır edecek gibi esiyordu. Böylesi anlarda, kendilerini eşik konumda hisseden sağırların normal insanları düelloya kışkırttığını biliyordum. Ben de, bu rüzgârın içinde, sol ayağını sağ ayağı gibi kullanan, rüzgârların arkasını gören, gölgesine işeyen ve kulağında bir diş sarmısak taşıyan meçhul

biriyle dövüşmek zorunda kaldım. Poyrazın arasından, vahşi pençesiyle kolumu bir dümen çubuğu gibi tuttuğunu ve emretmeye başladığını hissettim. Ekmeğin içine bir altın para yerleştirdiğini ve ekmeği rüzgâra bıraktığını gördüm. Kendi mevsimi içinde günün ve gecenin kaprislerini mükemmel biçimde tanıdığını anlıyordum. Görünmeden oturuyor, bir çatalla kaşını tarıyor ve benim sözcüklerimi hiç tereddütsüz çalıyordu. Ben, daha cümlelerimden bir tekini bile savunamaz ve tek bir kartı toplayamazken o ağzımdaki uzamı fethediyordu. Masanın üzerine ne atacağına karar vermek için haftalar ve aylar harcadığından her şey çok ağır, ama acımasız biçimde cereyan ediyordu. Dille konuşmayı bilmediği açıktı: Şeyleri belleğinin içinde sayıp döküyor ve onları çarpıştırıyordu. Balık dikiyor, saç biçiyordu. Kendini döllеyerek oyun oynuyordu ve yolda ayaklarını kendi gölgesine çarparak yaralanıyordu, çünkü güneşe doğru yürümüyordu. Kimi zaman bu gölgenin üzerinden atlamayı başarıyordu. Kartları karıştırıyor ve rüzgâra bırakıyorduk...

Ertesi ilkbahar, "piç" boraları eserken, kitaplarımın bütün sayfalarının kırmızıyla çizili olduğunu saptadım. Benim yazmış olduğum tek bir sözcük, satırların altındaki bu kırmızı çizgiler dışında benim kalemimden çıkma tek bir satır yoktu. Yılların kralı, saatlerin dilencisi, inanılmaz dehşetli ve anlaşılmaz başka bir dünya, meçhûl birinin kaleminden doğmuş bir dünya suyun yüzüne çıkıyordu. Ateşe tuz atan ve çatalı evcilleştiren ya da adını unutmamak için bıyığına düğüm atan biriyle nasıl dövüşülür? Kitaplarımdan birini satın almak için bir kitapçıya gittim. Kütüphanemdeki örneği dükkândakiyle karşılaştırdım. Bütün sonradan girmeler, bütün yabancı cümleler orada da vardı. Bu, eserlerim nerede olursa olsun hepsini işgal ettikleri anlamına geliyordu. Hepsinde durum aynıydı. Kitaplarımda, kitabın adı ve yazar adı dışında bana ait tek sözcük yoktu. Sonra bir gün, kavalkemik-

lerinde öten "orakçı" rüzgârı eserken, sıra kitap adlarına geldi. Birbiri ardına kapaklardan kayboldular ve onların yerine, öncekiler gibi yaldızlı ve matbaada basılmış yenileri beliriyordu. Bu yeni başlıkları, kitaplarıma satır satır girmiş metne bağlayan vahşi mantığı anlamaya başlıyordum. Ama onların kapaklarının üzerinde yazar adı olarak benim adım hâlâ dokunulmadan duruyordu. Pıhtı gözlü meçhul adam, bir posta güvercini gibi ölümünü cebinde taşıyordu. Ama oradaydı. Ve ben bekliyordum. Bekliyor ve Tuna'yı kaynağına doğru çıkaran kara kraliçe "Kochava"nın esişini dinliyordum. Ayaklarımı duvara sıkıştıracağı anı bekliyordum, rüzgâra atılmış bir maça kralı gibi bana adını göndereceği ve kâğıtları toplayacağı anı bekliyordum. Ve onun yüzünü, gözleri olan bir çavdar ekmeği gibi hayal ediyordum. Ve o gün geldi. Kalbim öyle ağırlaştı ki, kendimi tıka basa doymuş gibi hissettim. Adım kitaplarımın kapağından silindi ve yerine, aynı baskı karakterinde ve aynı sayfa düzeninde yeni bir ad ortaya çıktı. Adı taşıyan kitaplar kadar barbar. Burundan telaffuz ediliyordu, ağızdan değil. Tamamen meçhûl bir addı ve işittiğim adların hiçbirine benzemiyordu:

Milorad Pavic

Not: Kütüphanemdeki diğer kitaplara ne olduğunu düşünmeye cesaret bile edemedim. Yüzlerce, binlerce kitaba. Onların adlarının yerine de başkaları geçtiyse? Bunun gibi barbar adlar taşıyorlarsa? Şimdi kırmızı gözlüklerim var ve rafımdaki kitap ve yazar adlarına bakmaya cesaret edemiyorum. Korkum yorgun düştü, en kötü şeyin olduğunun işareti bu. Elimi uzatmalı ve çevremdeki her şeyi yutan bu acımasız gerçekliği bir kez daha doğrulamalı mıyım, yoksa *Rüzgâr Atlası*'nın mükemmelliğine geri dönüp gözlerimi kapamaya devam mı etmeliyim? Boş yere gözlerimi kapamaya.

Çünkü, sadece yanlış hesaplarla bir kıta keşfedilemez, doğru hesaplarla da bir başkası kaçırılabilir.

Tuz Tadı

Mezarlıklar insanlar gibi yaşlanır ve ölür, sadece ömürleri daha uzundur. Taşmeydan'daki Belgrad mezarlığı yok olduğunda, Tuna üzerinden Hacıpopovats ve Karaburma arasında inen yamaca önce bir ayı gömüldü, sonra bu yere şehir mezarlığı taşındı. Ardından insanın sonuna, gerçekten hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı zamana gerekli her şeyi sunan mağazalara sıra geldi. Mermerciler, tenekeciler ve haç dökümcüleri, hızla inşa edilmiş ve ancak boyanacak hale gelmiş yeni dükkânlarını "öğretmenler mahallesi" ile geniş fundalık arasındaki yamaçta açtılar. Onların arasında heykel ve çan dökümcüsü gibi başka türden zanaatkârların birkaç dükkâncığı da dikkat çekiyordu. Savaştan sonra, yamacın dibinde, gecenin ve gemilerin gürültüsünün, Tuna'nın gürültüsünü bastırdığı yerde ve bu atölyelerden birinin üzerinde, Nédelko Mihailovitch adında bir posta memuru oturuyordu. Garın yakınındaki 2 no'lu posta bürosunda çalışıyordu ve insanın her köşe başında yeni bir yılın ve her iki kavşaktan birinde de yeni bir hastalığın yolunu kolladığını sandığı o yaşa yaklaşıyordu. Gençlik alışkanlık ve arzularından geriye yine yumuşak, kemiksiz dilinden başka hemen hiçbir şey kalmamıştı, çünkü Nédelko Mihailovitch *r*'leri telaffuz etmeyi bilmiyordu. Unutmadığı tek şey neredeyse utanç verici ve tamamen saçma bir kaçıklıktı. Bayram günleri ve pazarları kahvaltısını yapmak için Belgrad restoranlarını dolaşıyor, bardağının arkasından kara bakıyor, her yerde güzel kaşıkları kolluyordu. Kesin olarak nedenini bilmiyordu ama, zamanla, "oymalı sözcük" denenden "Bania" diye adlandırılana kadar hanlarda kullanılan her tür kaşığı birbirinden ayırmayı öğrendi. Her kaşığın hangi maddeden

yapıldığını gayet iyi biçimde biliyordu ve kimi zaman, bir kaşık özellikle hoşuna gittiğinde gömleğinin kolundan içeri kaydırıp evine götürüyordu. Titizlikle seçilen bu kaşıklara gezegen adları veriyordu; posta memurunun evinde, artık giymediği eski bir pardösünün düğme deliklerine asılı olarak, şimdiden Merkür, Mars, Jüpiter ve Ay, Venüs ve Satürn sarkıyordu; sadece sonuncu düğme deliği her zaman boştu. Nédelko Mihailovitch kimi kez 2 no'lu posta bürosunda boşuna zaman harcadığını düşünür ve o zamanda, kaşık peşinde koşarak sakinleşirdi. Bu ona gençliğini hatırlatıyordu. Gerçekten de yaşlanıyordu ve Kochava'nın estiği ve rüzgârı sakinleştirmek için evlerin bacasından eldiven atılan o günlerden birinde sadece ıslık çalma çabasının bile onu yormaya yettiğini fark etti. Böylece çok sık ıslık çaldığını anladı; kuşkusuz ağzından nefes almak zorunda bırakan burnunun kusurunu unutmak için ıslık çalıyordu. Bu keşif Nédelko Mihailovitch için uğursuz oldu.

Postanedeki işi kitap göndermekti. Önce, içinde mektup, banknot ve de çiçek olmadığını saptamak için kitabın sayfalarını karıştırması gerekiyordu, çünkü o yıllarda bitkilerin neden olduğu salgınları bütün sınırlardan yayıyorlardı. Mihailovitch öyle maharetli olmuştu ki, başparmağıyla sayfaları tutarak tek eliyle bir kitabı açabiliyordu. Birkaç dakika içinde sayfalar bir öpücük gibi her seferinde yüzüne değişik bir koku üfleyerek sırayla bir bir geçiyorlardı. Aynı zamanda, basılı her şeyi en kısa sürede okumaya çalışıyordu. Bir gün, bir elkitabından, müzikal ıskaladaki seslerin 1'den 8'e kadar rakamlarla ölçülendirilmesi gerektiğini ve bir takvimden de, birkaç yıl sonra, her rakamın harf biçiminde yazılabileceğini öğrendi. İşi gücü olmadığından, bunu aklında tuttu.

On yıllardan beri nefes alırken aynı melodiyi ıslıkla çaldığını saptadığında onu "okumaya" karar verdi. Belki melodide bir şey "yazılı"ydı. Şarkının seslerini saydı: Toplam oniki; ama bazıları tekrarlanıyordu. Çift beş olarak kaydettiği

ortalama yükseklikteki iki tonla başlıyordu. Sonra, iki nota zamanı boyunca, sıfırla belirtilmesi doğal olan en düşük ölçeğe iniyor, ardından sekiz olarak kaydedilen en yüksek düzeye kadar çıkıyor, bir derece iniyordu —yedinin üzerine— ve, nerdeyse dibe kadar, birin bulunduğu yere sertçe dalıyordu. Sonra dört geliyordu, yeniden sekiz ve sonda uzun ve üçlü iki:

550087148222

Buraya kadar zor değildi ve Nédelko Mihailovitch hesabını doğrulamak için bu sayıları ıslıkla kolayca çaldı. Doğruydu. Mayısın üçüncü perşembesiydi ve komşuların evlerin girişlerini kutsamak için sundurmada günlük yaktıkları görülebilirdi. Nédelko Mihailovitch, ünlü takvimin önerdiği anahtara göre, rakamları harflere çevirmeye çalıştığında güçlükler ortaya çıktı. Melodi iki tane beşle başlıyordu. Beş *e* harfine denk düşüyordu ama bu işlemden anlamlı hiçbir şeyin çıkmayacağı açıktı. Bu tıpkı aynı yatakta akan iki ırmağı ayırma zorunluluğu gibiydi. Nédelko Mihailovitch boş yere kafa patlattı, başka hiçbir şey bulamadı ve başlangıcı çözümsüz bırakarak müziğini çözmeye devam etti. Tırnakların kesilmediği gün olan bir salı, şehrin üzerinde kar donarken, masasına oturmuştu ve burnunun ucunu bir nasıra sürterek düşünüyordu. Anahtardaki harfler arasında sıfır için hiçbir şey öngörülmemişti. *a* harfinin de olmadığını hatırladı (Allah sözcüğünün başında bulunduğundan, harfin bu eski hesap sistemindeki yokluğu muhtemelen anlaşılıyordu). (Rakamsız rakam) sıfır da hesap sisteminin dışında olduğundan Nédelko Mihailovitch sıfır yerine *b* harfini kullanmaya karar verdi. Sonraki sıfıra gelince, onun *o* harfinde temsil edebileceğini düşündü. Aynı zamanda, şarkının başındaki beşin önündeki beşin elli gibi yorumlanabileceğini ve bunun da *n* harfini verdiğini düşündü... Böylece anlamı olan bir şey elde ediyordu N-E-B-O-J-S-A-M-I-C-C-C.

*Nébojsa Mitric**

Nédelko Mihailovitch bu adı şaşkınlıkla okudu ve keşfinden korkuya kapıldı. Kuşku yoktu, yıllardan beri ve bilincinde olmadan, asla işitmediği, ama var olan bir adı ıslıkla çalıyordu!

"Benim gerçek adım olmasın, sonunda keşfettiğim gizli bir ad?" diye kendi kendine sordu ve iç bulantısının eşiğinde, kalbinin çarptığını işitiyordu.

Yakında ailesiyle oturan torunu Aleksa Klétchak'ın geceyi kendisiyle geçirmesini istedi, ama bu onu sakinleştirmedi. Kendisine bir soğan suyu hazırladı ve gözleri kapalı, ağzının sol tarafındaki dişetlerinin arasından içti. Adam ve çocuk, her ikisi de odanın karanlığında aynaların yansısını gözleyerek, yataklarında uyanık kaldılar. O gece, Nédelko Mihailovitch tersten düşler gördü, ama erken kalktı ve çalışmaya gitti. Paketlerin denetiminden yorulunca her cumartesi işten sonra yaptığı gibi Roosevelt Sokağı'ndaki *Bosna Eyaleti* Hanında yemek yemeğe gitmeye karar verdi. Başparmağının tırnağını öptü ve yemeğini bekledi. İki kaşık beyaz fasulye arasında, bir anda, ıslık çalmaya başladı ve melodiyi tanıyarak aniden irkildi.

"Bu ıslıkla biri beni mi çağırıyor, adını saklayan biri?" diye düşündü; kalbi, avuç içindeki sazan balığı gibi çırpınıyordu.

Beyaz fasulyenin tek bir lokmasının diğerlerinden daha tuzlu olduğunu hissetti. Kimse kimseye bir şey bırakamazken, miras alınan tek şey olan tuzun tadı üzerine düşünen Nédelko Mihailovitch kısa bir an kulaklarının arasında bir yere sığındı ve her şey düzene girdi. Evine geri döndü, geceyi geçirdi ve ertesi sabah, çantasını açtı ve (yıkamak için getirdiği) kolluklarını ve bir kaşığı çıkardı. *Bosna Eyaleti*'nde kullanılan modeldendi ve oradan aşırmış olduğunu anladı, ama ne zaman ve nasıl olduğunu

* CCC=3C, yani Sırpçada TRI-C, Ç.n.

hatırlamıyordu. Şaşırmadı. Buna karşılık, hayatında ilk defa nedenini biliyor olmasına şaşırdı. Sakince kaşığı tuttu, ışığın altında inceledi, bir bıçakla çizikler açtı ve yapısının istediği gibi olduğunu gördü. Maharetine kendi de şaşırarak, heykeller ve kalıplarla dolu giriş katındaki dökümcüye, pazarları asla kimsenin olmadığı yere indi, oturdu ve kil ve yumuşak kireçle küçük bir kalıp yaptı. Mükemmel bir yetenek ve büyük bir zevkle çalışıyordu, sanki bütün yaşamını kalıpların içine nesneleri dökmekle geçirmiş gibiydi.

"Sadece toparlayan tırmık değil, geri atan dirgen de olunur!" diye düşündü çalışırken.

Gece oluyordu, yağmur rüzgârı deldi, sonra çekip gitti. Günle yarışarak kalıbı bitirdi. Bütün sabah çalışmış olmasına rağmen yorgunluk hissetmiyordu. Nihayet kaşığı kalıba döktü ve ilk örneği aldı. Gümüşlü döküme başka bir kaşıktan alınmış bir damla kırmızımsı metal eklemişti, karışsın ve akmakta olanın orasını burasını renklendirsin diye. Soğumuş nesneyi kalıptan çıkardığında mükemmel ve yuvarlak küçük bir madalyonun ortaya çıktığını gördü, bir tarafında sakallı ve bıyıklı bir yüz, diğer tarafında N.M. başharfleri. Bu başharflerin kendisine mi, yoksa diğer ada, ıslıkla çaldığına mı ait olduğunu düşündü. Dinlenmek için pencereye kuruldu ve mezarlık yönünde, Osman-Dikici Sokağı'ndan çıkan bir kortej gördü. Grubun içinde, mavi şapkasıyla torunu Aleksa'yı tanıdı. Cama vurdu, çocuk geri döndü ve büyükbabasını pencerede görünce şaşkınlığa düştü.

"Sen oraya gelmiyor musun?" diye sordu çocuk kekeleyerek ve çenesiyle mezarlığı göstererek.

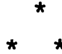
Büyükbaba cevap vermedi, ama kısa bir an geri döndü, sonra pencere aralığından, henüz döktüğü küçük madalyonu Aleksa'ya uzatmak istedi.

Ama Aleksa çoktan sokağın köşesini tutmuştu ve Nédelko Mihailovitch yeni koparılmış çiçeklerle dolu bir şemsiye

taşıyan, yoldan geçen yaşlı birinden, mavi şapkalı küçük çocuğu yakalamasını istemek zorunda kaldı.

N.M. baş harfleri olan küçük parlak madalyonu yaşlı adama uzatarak "Lütfen, bunu alın ve ona verin, kuşkusuz onu yakalarsınız," dedi penceresinden.

"Mavi şapkalı kimse görmüyorum," cevabını verdi yaşlı adam ve kendisine uzatılan nesneyi almadan yoluna devam etti.

Nédelko Mihailovitch'in torunu Aleksa o günü unutamadı, çünkü balık çorbasının bir kaşığı ona çok tuzlu geldi. O dönemde ailesiyle birlikte Hacıpopovats'da yaşıyordu ve kimi zaman uyumak için büyükbabasının evine gidiyordu. Önceki gün annesinin onu geceyi geçirsin diye büyükbabasına götürdüğünü hatırlıyordu, çünkü büyükbaba kendini iyi hissetmiyordu. İkisi birden büyük yatağa yatmışlardı, aynalar karanlıktı ve büyükbaba, alışkanlık üzere, torununun ezbere bildiği şarkıyı sakalının arasından ıslıkla söylüyordu. Gece, Tuna'nın tersi yönde akıyordu ve ırmağın güçlü uğultusu yatağın ayakları arasından işitilebiliyordu. Ertesi gün Aleksa okula gitti ve büyükbaba da yorgun olduğunu söylemesine rağmen işine gitti. Büyükbaba her zamanki gibi yemek yemek için *Bosna Eyaleti* Hanında durdu ve orada, iki kaşık beyaz fasulye arasında, beyin kanamasından öldü. Pazar günü Aleksa'yı yıkadılar, annesi hem ağladı hem de dişleriyle Aleksa'nın bir tutam saçını kesti, mavi şapkası giydirildi ve hep birlikte mezarlığa kadar büyükbabaya eşlik etmek üzere yola çıktılar. Yol onun evinin önünden geçiyordu ve Aleksa gözlerini eve doğru kaldırmaya cesaret edemedi. Kortej geçerken biri cama vurdu ve Aleksa büyükbabasını pencerede gördü. Onu gördüdgü için çok şaşırmadı, ama henüz ne giyinmiş ne de

hazırlanmış olduğundan yaşlı adamın kendi cenaze törenine zamanında nasıl yetişebileceğini kendi kendine sordu, o sırada kortej mezarlığa çoktan yaklaşmıştı.

"Sen oraya gelmiyor musun?" diye sordu, kafası karma karışık, çenesiyle mezarlığı işaret ederek.

Ama cevap vermek yerine, büyükbaba kayboldu.

Hepsi buydu.

Aleksa Klétchak büyüdü, yıllarının nerede ve niçin duracağını asla kendine sormadan sakince yaşadı. Geçmişte, gençliğinde, han aynalarına dudak rujuyla imza atardı. Ve şimdi, yaşlı ve ikinci evliliğindeyken, aynı aynalara pardösüsünü asıyordu. Pazarları Toptchider'e su aramaya gidiyordu (aylar beş hafta çektiğinden beri bu yapılmaktadır) ve diğer insanlardan hiç farklı değildi. Tuna üç kez kıyısını değiştirdi, Aleksa ellidokuzuncu yaşını sürüyordu, ama arkadan bile görülen şişman yanakları vardı ve kimi zaman onları içerden kemirerek soluk alıyordu.

Adını, dinlensin diye bıraktı ve şemsiyesini çiçekle doldurduğu bir pazar günü adımları onu Hacıpopovats'a doğru, eskiden büyükbabasının oturduğu eve yöneltti. Pencereye doğru baktı ve bir adam gördü, kendinden biraz daha genç, yüzü tamamıyla yabancı gelmeyen biriydi. Adam birden ona seslendi, biraz önce geçmiş olan mavi şapkalı küçük çocuğu çağırmasını rica etti.

"Lütfen, bunu alın ve ona verin, kuşkusuz onu yakalarsınız," dedi penceredeki adam Aleksa Klétchak'a N.M. baş harfleri olan parlak küçük bir madalyonu uzatırken.

Aleksa sokağın yukarılarına baktı.

"Mavi şapkalı kimse görmüyorum," diye penceredeki adama cevap verdi ve kendisine uzatılan nesneyi almadan yoluna devam etti...

Soru İşareti Hanı'nda

Bu on yılın son ocak ayı özellikle soğuktu. İnsanların kulakları diken diken olmuş tüyler doluydu ve köpeğimin gözyaşlarında kar donuyordu. Bir akşam *Soru İşareti Hanı*'nda oturuyorduk, yemek bitmiş yağlı kaşlarımızı perdahlıyorduk ve içimizden bazılarının sırtında sırt çantası tarzında bir yastık vardı. Masamızda kışın tıraş olmayan ve ıslak giysilerle hanlarda toplanan, semirmiş, kravatlı türden beş altı kişi vardı. Onların arasında ben sadece Boja Voukadinovitch, Vlada Ourochévitch ve Zoran Michitch'i tanıyordum. Doğum günü ya da evlilik yıldönümü gibi bir şeyi, bir tür jübileyi kutluyorduk, ama biz canlıların, ölülerin yaşına varacağımız güne ne diyeceğimizi sadece şeytan bilir. Gerçekten de içimizde, Boja Voukadinovitch ve Zoran Michitch'in yıllarını saymaya son verdikleri ölüm anlarındaki yaşa, bu ikisinin yılları başka türlü hesaptan düştükleri yaşa ulaşanlar vardı. Hakikaten Boja Voukadinovitch canlıyken olanın tersine, şimdi Zoran Michitch'ten daha yaşlıydı, çünkü yeni yılları artık ölümlerinden itibaren akıyordu, doğumlarından değil. Zoran Michtich benim köpeğimle gelmişti, ama köpek sanki sahibi oymuş gibi davranıyordu; tıpkı gündüz benimleyken yaptığı. Ve beni artık tanımıyordu. Çenesinin kırıştığını görünce müthiş korktuğunu anlıyordum.

Keman çalan genç bir adamı dinliyordum; genç adam kimi zaman telleri, artık pek yapılmayan tarzda, başparmağıyla tıngırdatıyordu. Ekmekteki kırmızı biber kırmızısı ısırık izlerimi ve elimin yağlandırdığı bardağı zevkle seyrediyordum. Domuz dolması ve mısır ekmeği, ardından balık yedik, tüm bunlar masanın ortasındaki tek bir tabaktan alındı; oyun

oynar gibi çatallarımızı değiş tokuş ederek yedik. Balla kaynatılmış rakı içiyorduk. Eski gruptan biri de bizimle birlikteydi, onu iyi tanıyordum ve sanki onunla bir avuç tuz yemiş ve her sabah tuvaleti için ona su taşımış gibi gözlerimi dikmiştim. O akşam bakışlarım., her zamankinden daha sert ve hızlı olmasına rağmen ne adını ne de yüzünü hatırlıyordum.

Masadaki konuşmanın hafif, alışılmamış bir akışı vardı. Sorular biz canlılar tarafından değil, sadece çoktan ölmüş olanlar tarafından soruldu.

Boja Voukadinovitch, Zoran Michitch'e "Sizde yer var mı?" diye sordu.

"Hayır," dedi Zoran, "ya sizde?"

"Bizde var," karşılığını verdi Boja.

Masanın üzerindeki mumun Zoran'ın sigarasının değil, Boja'nın sigarasının dumanını içtiğini fark ettim. Niçin birinde yer olup diğerinde olmadığını sormak için sabırsızlanıyordum ki, bunun yapılamayacağını ve sadece ölülerin soru sorduğunu hatırladım. Ama onlara ölü olduklarını söylemek de istemiyordum.

"Belki ölü olduklarını bilmiyorlardır," diye düşündüm, "öyleyse niçin korkutmalı?"

Zoran Mitchitch yarık kaşının altından bana baktığında önemli bir şeyi ondan sakladığımı bildiği duygusuna kapıldım. Bütün yaşamı boyunca taşıdığı ve hâlâ koruduğu bu yara izinin nereden geldiğini düşünüyordum. Bana cevap vermek istediğinden, söze başladı:

"Kargaların sıradan kuşlar olmadığını söylemek istiyorum. Gagaları kapalıyken hiçbir şey işitmezler. Ama gakladıkları zaman işitme organları faaliyete başlar. Dolayısıyla ancak kendilerini ifade ettiklerinde başkasından gelen bir sözcüğü işitebildiklerinden asla işitmezler. Bununla birlikte kargaları gözleme zahmetine değen anlar vardır. Kırlangıçlar ve diğer

göçmen kuşlar sonbaharda, dondan kaçarak, bizim bölgeleri terk ettiklerinde kargalar bir süre onlara eşlik eder, bitkin düşmelerini bekleyerek yol boyunca peşlerini bırakmayan yırtıcı kuşlardan onları korur. Kargalar, göçmen kuşlar gitmeleri için işaret edene kadar yırtıcı kuşları uzak tutmakla ve onlara meydan okumakla görevlidirler. İşaret geldiğinde kargalar ayrılırlar. Yılda bir kez olur bu, her karganın hayatında da bir kez. Ama kuşlara her zaman eşlik edilir ve korunur.

Zoran Michitch'i dinlerken isteğinden daha uzun ve alıştığından daha fazla konuştuğu duygusuna kapıldım. Bize bir şey söylemektense bizim ne dediğimizi işitmek için ağzını daha sık açmaya çalıştığını hayretle fark ettim. Gerçekten de, ağzı kapalıyken sağırdı ve ancak kendisi de konuşurken bizi işitebiliyordu.

O an köpek masanın altında gerindi. Onu okşamak istedim, ama dokunur dokunmaz öyle korktum ki gitmek için ayağa kalktım. Han soğumuştu, hemen herkes gitmişti, duvardaki gölgelerimizden başka bir şey görmüyordum. Bununla birlikte gölgelerde garip bir şey vardı. Boja Voukadinovitch'in gölgesi hareketlerini takip etmiyordu; Boja Voukadinovitch bardağı ağzına götürürken elinin gölgesi tabağın yanında duruyordu. Gölgede, ağzına kadar olan yolu izleyen sadece bardaktı.

Zoran Michitch için durum farklıydı. Onun gölgesi bizimkiler gibi davranıyordu, ama daha yavaş tepki gösteriyordu. Zoran'ın boş kaşığı tabağa geri dönerken, gölgesi, yiyecek dolu olarak ağzına doğru yükselmeye devam ediyordu...

"Ben gidiyorum," dedim, "gün doğumunu sevmem. Hem ayakta uyuyorum gibi geliyor."

"Belki doğru," dedi Boja Voukadinovitch, "ama eğer bu uykuysa, uyanarak terk edemezsin."

Masada en yaşlı ve en deneyimli olanın Boja olduğunu ve hiç kuşkusuz haklı olduğunu kendi kendime söyledim.

Devam etti:

"Bu düşten kaçmak için bir kez daha uyumalısın. Şimdi gördüğün düşlerden seni kurtarabilecek olan sadece düş içindeki düştür. O zaman özgür olacak, yeniden canlanacaksın, çünkü matematikteki iki eksi gibi iki düş birbirini etkisiz hale getirir:

eksi çarpı eksi eşittir artı.

"Sadece kapıdan dışarı çıkacağım," diye cevap verdim, tereddüt ederek.

"Burada uyu," dedi Boja Voukadinovitch, "fırsattan yararlan. Kapıdan dışarı çıkarsan sokakta senin başına ilk kez gelecek olan Zoran'ın başına ikinci kez gelecek."

Artık onu dinlemiyordum ve selam vermeden dışarı çıktım. Benim yanımda oturan ve ne adını ne yüzünü hatırladığım şahıs hemen kalktı ve beni izledi.

Sokağa çıkar çıkmaz havadan sarhoş gibi oldum, ciğerlerimi doldurarak soluyor ve kendimi daha iyi hissediyordum. Birden bire arkamdan çıkan kişinin Emilia adlı bir kadın olduğunu fark ettim, elinden tuttum, sıcaklığını hissettim ve yola birlikte devam ettik. Sokakta bir süre böyle yürüdük, ama nerede olduğumu bir türlü anlayamıyordum. Önce, hiçbir yerde kar yoktu. Nerede bulunduğumu kesinlikle bilmiyordum. Aniden fark ettim:

Otelin girişinde her şey çoktan temizlenmişti: Karşıdaki şantiyeden de gelmiş olabilecek küçük bir alçı yığını ve birkaç taş parçası, hepsi bu...

Bunun üzerine nerede olduğumu anladım: Vlada Ourochévitch'in bir hikâyesindeydim. Adını hatırlıyordum: "*Lizbon Oteli.*" Demek ki Boja Voukadinovitch haklıydı. *Soru İşareti Hanı* kapıdan terk edilemez. Bir düş, ancak bir öyküye daha iyi girebilmek için terk edilir. Bir an durdum, ama yanımdaki kadın benden uzaklaştı ve her şey önceden

düşünüldüğü gibi devam etti. Ourochévitch'in hikâyesindeki gibi:

Rıhtımda dolaşıyorduk, bana yabancı gelen bir ritmi taklit ederek, dans eder gibi sürekli sallanıyordu.

Sonra, aniden rıhtımın kenar ındaki taşın üzerine çıktı. Aşağıya bakıyordu, bulanık sulara doğru ve gülüyordu. Duvarın üzerine fırladım ve onu elinden tuttum...

O sırada bir karga belirdi. Ourochévitch'in hikâyesinde karga var mıydı hatırlamıyorum, ama üzerime saldıran ve beni gagalayan bir karganın ortaya çıktığını gördüm. Her biri bir laneti temsil eden şu taş yığınlarından birinin yakınında bulunuyorduk. Her beddua sözü için bir çakıl taşı atılmış ve yığın böyle oluşmuştu. Kuşu kovalamak için bağırdım, ama Emilia gülerek, "Yararsız! Gagaları kapalıyken bir şey işitmediklerini bilmiyor musun?" dedi.

Emilia yığından bir taş aldı ve kargaya fırlattı. Taş hikâyeden çıktı ve sonra, tek başına, kuşun gözünün üstüne, genellikle kaşın olduğu yere ulaştı. Karganın da öykünün dışına uçtuğunu böyle biliyoruz. Taş kargaya çarpınca tekrar bir sözcük haline geldi ve bizi yalnız bırakarak bir aşk mektubunda birlikte havalandılar. Bunun üzerine Emilia titredi.

Aniden geri döndü: Gözleri korku ve umutsuzluk doluydu. Beni aşağıya atmak istiyorsun, diye bağırdı. Cılız kollarıyla beni itiyordu.

Beni aşağıya atmak istiyorsun, diye bağırdı kırılgan küçük genç kız, rıhtım duvarında, ayakta. Ona bakıyordum: Yüzü, ayın aydınlattığı bir heykelin donup kalmış boşluğunu yansıtıyordu. Gözleri anormal biçimde açılmıştı: Ya hiçbir şey görmüyordu ya da başkalarının görmediği bir şeye bakıyordu...*

---

* Vlada Ourochévitch, "Lizbon Oteli", *Gece Faytonu* içinde, s. 72-73, Novi Sad, tarihsiz.

Bunun, Ourochévitch'in hikâyesinin sonu olduğunu anladım. Peşinden başka bir hikâyenin geleceğini düşündüm ve onun içeriğini hatırlayarak titredim. *Soru İşareti Hanı*'na koşarak geri döndüm ama kimse yoktu. Sandalyeler masaların üzerine ters çevrilmişti ve temizlikçiler yeri süpürmekle meşguldüler. İçeri girdim ve işlerini bitirinceye kadar orada kalma izni istedim. Bahşiş verdim ve bir köşede oturmama izin verdiler. Başımı kollarımın üzerine koydum ve uyumaya çalıştım. O sırada Vlada Ourochévitch ortaya çıktı. Yüzü soluktu ve içeri girmek için benim gibi o da izin istedi. Bakışlarımız karşılaştığında nereden geldiğini anladım. Kapının eşiğinde beni bekleyen onun hikâyesi gibi, onu da dışarda bekleyen benim hikâyelerimden birinden çıkıyordu. Demek ki *Soru İşareti Hanı*'ndan tek bir çıkış vardı: Düş yoluyla. Uyumaya çalıştık, ama boşuna. Sadece temizlikçiler bizi bir köşeden diğerine kovmakla kalmıyordu —ve aradan zaman geçtikçe masaların üzerine onlar için bahşişler bırakıyorduk— ama dışarda, hanın kapısında bizi hangi hikâyelerin beklediğini keşfetme saati de gelmişti.

"Tanrı aşkına," dedi Vlada Ourochévitch, "Tatil Olayları'nı engellemeye çalış!"

Ne yapacağını bilmediğini düşünüyordum ve "Çiçek Ateşi" adlı hikâyem konusunda aceleyle uyarmaya çalıştım, ama bu hikâyeyi onun çevirmiş olduğunu ve her sözcüğünü bildiğini hatırladım.

O sırada hanın kapandığını söylediler. Orada kalışımızı uzatmak için içki ısmarladık. Vlada bir şişe beyaz şarap söyledi ve ben *garsona hemen bir konyak getirmesini söyledim**

Birden bire her şey aydınlandı. Beyaz şarap, benim "Çiçek Ateşi"** öykümden ve konyak, Ourochévitch'in "Tatil Olayları"ndan geliyordu. İlk seferde olduğu gibi her şey bizi

* Vlada Ourochévitch, "Tatil Olayı", op. cit., s. 177.

acımasızca sona doğru itiyordu. Dışarı çıktım.

Çürümüş balık kokusunu hissettim, ağır ve baş döndürücü,

Ourochévitch'in öyküsünden gelen koku.

*Köşeden gelen ve sokağın ortasında kımıltısız duran insan siluetinden şaşkına uğrayan şoförün ancak frene basabildiği kamyonun gürültüsünü işitmedim.****

Bana çarptığı sırada, burada benim başıma gelen hėr şeyin herhangi bir yerde Zoran Michitch'in başına ikinci kez geldiğini biliyordum.

** Milorad Pavic, "Çiçek Ateşi", *Demir Perde* içinde, s. 125-128, Novi Sad, 1973.

*** Vlada Ourochévitch, "Tatil Olayı," *op. cit.*, s. 177.

Ihlamur

Belgrad'da, unutulmuş bir nedenle, eskiden "Balıklı Köprü" denen —çünkü bir köprünün adı kendisinden daha uzun süre yaşar-— Zémoun Köprüsü'nün yakınında, eski bir merdiven vardır. Bu merdiven, Kalemeydanı yokuşundan Sava'ya doğru iner. Orada seksek oynanamadığından küçük kızlar oldukça garip başka bir oyun oynarlar. Öğleden sonraları, annelerinden gizlice, ikindi kahvaltılarını ve küçük külotlarını değişirler ve merdivenin her basamağına bir ad verirler. Bu adları tebeşirle basamakların alınlarına yazarlar, bu da, merdivenden çıkılmasına ya da inilmesine bağlı olarak gezintiye farklı bir anlam verir. Bu merdiven boyunca, her iki yanda, evler inşa edilmiştir. Bu evlerinin birinin üzerinde kısa ve bodur bir kule gibi bir baca yükselir; şehirde penceresi olan tek bacadır. Kosantchitchev-Venats Sokağı'nın kaldırımları orada, yokuşta inşa edilmiş evlerin çatılarına bakar. Eskiden, aşağıda ve raylar boyunca uzanan hanlar Kalemeydanı Dağı'na gömülüydü ve 7 numaralı tramvayın pencelerinden handaki müşterilerin tabaklarında ne olduğu görülebiliyordu. Ve tramvayın raylara her çarpışında bardaklar çınlamaya, çatallar titremeye ve ısırmaya başlıyordu. Hanlardan çıkan dumana göre ne pişirildiğini biliyor ve yemek için tercihimi yapıyordum.

Hâlâ hangi bacağımı nereye sokacağımı iyi seçmekle meşgul olduğum dönemde, merdiven boyundaki evlerden birinde bir süre yaşadım. Orada oturdum ve sonra, hayatımın bu dönemini unuttum ve hâlâ hatırladığım tek şey bir düştür.

Kimi zaman, insanın başına, biriyle gerçekte karşılaşmadan önce düşlerde karşılaşmak gelir. Böyle karşılaşmalara dikkat

edin! Size söz edeceğim iki kişiyle böyle tanıştım. Çok daha sonra somut bir biçimde benim karşıma çıktılar: Neredeyse benim yaşımda ve bugün, Belgrad'da üniversitede kürsüsü bulunan profesörler, benim uzmanlık alanımdaki meslektaşlar olarak. İlk karşılaşmamız tam da merdiven boyundaki evde oldu.

Ekim ayındaydık, Terazi burcunda, geceydi ve her zaman olduğu gibi nehrin suyuna baktığım pencereyi açmış ve daha çabuk uyumak için dalgalara adlar veriyordum. Sonra yattım ve tam uykuya dalacağım sırada serin bir hava akımı ve saçlarımın altında bir soğukluk duygusu beni titretti. İki adam odamda oturmuş ve iskambil oynuyorlardı. Gözlerime inanamayarak bir süre onları seyrettim, ama oyunda ortaya sürülen şeyi fark edince daha da şaşırdım. Önlerinde bir makas vardı ve bıyıklarına oynuyorlardı: Kazanan diğerinin bıyıklarını kesme hakkına sahipti. Bu onların benim kuşağımdan olduğunu kanıtlıyordu, çünkü o dönemde edebiyat öğrencilerinin en sevdiği oyun buydu.

Onlar oynarken benim de gece misafirlerimi gözleme olanağım oldu: Biri esmerdi, diğeri sarışın. Zaman öldürmek için oynuyorlardı ve benim uyanmamı beklerken sigara içiyorlardı. Ben onları tanımıyordum, ama seslendiğimde birincisi ayağa kalkıp ve yanındakinin ve kendisinin şapkasını çıkardı. Beni selamlamak için olduğunu sandım, ama yanılıyordum.

"Bize iyi bak," dedi adam kibarca, "çünkü öğrencilik sırasında yaptığımız gibi gelecekte asla böyle iskambil oynamayacağız. Bundan böyle başka bir oyun oynayacağız, kuralları basit ama daha katı. Şöyle olacak: Asla ve hiçbir şekilde bizim bulunduğumuz yerde bulunmayacaksın. Nedenler ve yer önemli degil, önemli olan ve senin için de bizim için de iyi olan, bunun böyle olduğunu ve hep böyle olacağını en kısa sürede kavraman."

Ve tekrar yerlerine oturdular. Dumandan halkalar yaparak sigara içiyorlar ve halkaların arasından beni gözlüyorlardı. Kafam karışık, yatağımda kaldım, şaka etmediklerini ve sözlerinin benim ve onların hayatını sonuna dek belirleyeceğini biliyordum. Ve sadece onların varlığının neden olduğu garip 'bir korku içimi kapladı. Ayak parmaklarım titremeye, tırnaklarım terlemeye başladı; bakışları oyunun başladığını bildiriyordu. Bu sırada biri şapkasını eline aldı ve kenarlarını kemirmeye başladı. Dişleri güçlüydü ve gülümseyişi kulaklarına varıyordu. Yangın varmış gibi giyindim ve yanıma sadece arabamın anahtarlarını alarak aceleyle dışarı çıktım. Paniğe kapılarak Paris Sokağı'na girdim, sokağın nehre doğru indiği yerde bir kalabalık tarafından durduruldum. Erkekler üç köşeli şapkalarına yerleştirilmiş mumlarla yürüyorlardı ve kadınlar sırıklara asılı fenerler sallıyordu. Kırmızı çizmeleri diz altında tersine çevrilmiş ve sosis dolu bir müfreze asker meşaleler taşıyordu. Şarkı söyleniyordu. Aniden sarayın surlarındaki çift kanatlı büyük bir kapı açıldı, askerler durdular ve kalabalığa ışıkları yakmayı emrettiler, sonra binaya girdiler.

Koşturup duran insanlar, "Işıkları yakın! Işıkları yakın!" diye bağırıyorlardı; her biri yanındakinin şapkasına dikili mumun fitiline bastırıp söndürüyor ve kadınların fenerlerini önlüklerinin altına saklamalarına yardım ediyordu. O sırada heyecanlı bir alkış işitildi ve sarayın giriş katındaki ilk pencere aydınlandı. Ellerinde meşaleler olan müfreze tam bu pencerenin önünde durdu ve camın arkasında normal boylu, çıplak, güzel bir kadının resmedilmiş profili ortaya çıktı. Bir eliyle göğüslerinden birini sıkıyor ve süt uzun saç örgüsünün ucundan damlıyordu. Çıplak ayaklarını yaralayan harflerin üzerinde ayaktaydı. Ayakları, söylemek istediklerini ifade eden I, A ve H harflerinin bulunduğu yerde kanıyorlardı. Hâlâ karanlıkta olan diğer pencereye dönerek duvarın arkasında

görünmeyen birine, öteki saç örgüsünü uzatıyordu. Askerler yan pencereye doğru gittiler ve kalabalık, sevinç çığlıkları atarak, birkaç adım ilerledi. Erkekler, karanlıkta sarmısak kolyelerinin arasından kaydırdıkları elleriyle kadınları kucaklamaya başladılar. O sırada sarayda bir emir çınladı, askerler sonraki pencereyi aydınlattılar, kalabalık taş oluklarda yürüyerek ve sendeleyerek uludu, o sırada erkeklerin elleri kadınların göğüslerini bıraktı. Aniden pencerede karnı kızıl kıllarla kaplı, göbeğinin altında yıldız biçiminde hiç kılsız bir alan görülen bir adamın görüntüsü belirdiğinde cellatlar işlerine bir an ara verdiler. Güzel kadının önceki pencerenin aralığından uzattığı saç örgüsündeki sütü emiyordu ve harflerin dalgası üzerinde yürümekteydi. Özellikle derin oluklu kılıcının etrafına kadın saçı sarmıştı ve saçın sahibi olan kadın, gelecekteki felaket çığlığı için sesini kaybetmiş, duvarın arkasında görünmeden duruyordu. Sarayın içinden yeni bir emir işitildi, ardından sonraki pencereye yaklaşan askerlerin adımları...

Ama ben ne olduğunu anlamak için ışığı görmek ya da kalabalığın çığlıklarını işitmek zorunda değildim. Tahmin etmiştim; boyalı pencerelerin arkasında ışıklarla gerçekleştirilen Çin gölge tiyatrosunun XVIII. yüzyıl sonunda ve hatta belki daha önce, yüksek mevki sahibi dinsel ya da askeri kişilerin atanması vesilesiyle, Tuna vadisine girdiğini uzmanlığım nedeniyle biliyordum. Bunları düşünürken, ne şenliğe ne de maytaplara dikkat eden iki askerin benim yanımda durduklarını fark ettim. Atlarına su içiriyorlar ve karşı karşıya durarak şapkalarının altından birbirlerinin saçlarını örüyorlardı. Pavlé Vassitch'in kataloglarını ve diğer elkitaplarını hatırlayarak, askerlerin üzerlerindeki XVIII. yüzyıl sonu Avusturya üniformalarını tanıdım. Onlarla konuşmak istedim ama bana doğru döndüklerinde onların bu kez başlarına üç köşeli şapka giymiş ziyaretçilerim olduğunu

anladım. Şapkalarını çıkardılar ve saçlarım diken diken oldu. Arabama atladım ve hiç arkama bakmadan yoluma devam ettim. Néboicha Kulesinin arkasında, Tuna üzerinde demirlemiş bir sıra kayık boyunca sözcüğün gerçek anlamıyla uçuyordum ve Avusturya-Türk sınırının hâlâ nehirden geçtiği 1710'a doğru var olan sınır birlikleri flotillasını tanıdım. Erkekler Tuna'nın suyuna daldırılmış küreklerini tutuyorlar ve hafifçe şarkı söylüyorlardı, böylece kıyıda duran ailelerini selamlıyorlardı. Bu melodiyi ilk kez işitiyordum, ama sözlerini hemen hatırladım. Bu, 1720'ye doğru, Sırplı askerler söylerken işiten bir Alman'ın burada notaya aldığı *Yaltaklanılan Genç Kız Yaltaklanıyor* adlı şarkıydı. Kayıkçıların yorumunda bu şarkının fazladan bir dizesi vardı, Geselmann tarafından kaleme alınan Erlangen'in bozulmuş kopyasında eksik olan bir dize.

Gideceğim yönü de böyle anladım. Geçmiş zamana dönüyordum. Bu şarkının dizesinin henüz kaybolmadığı döneme! Nehirden uzaklaşırken, uzmanlık dalımın tarihi dolayısıyla ben geçmişe gömüldükçe yolun giderek alçaldığını dehşetle fark ettim. Zaten, zaman içinde geriye giderken yolların daha az aşılabilir olması beklenebilir. O sırada, ilk kez, ıhlamurların kokusunu işittim. Kokuları bana uzaktan geliyordu, ama yoğundu ve kokuyla birlikte kimi söyleşi kalıntıları da bana doğru geliyordu.

"Size şu küçük özelliği söylememe izin verin," diyordu meçhul biri karanlığın içinden. "Belgrad'da gözümün önünde, Tuna'dan avlanmış dört paralık altı büyük turnabalığım vardı, bunların en ufağı Paris'te iki ekü değerindeydi ve gözüyle kuyruğunun arası üç ayak uzunluğundaydı. Dün yediğimiz ve uzun süre yaşadıkları bilinen sazan balıkları daha X. Louis zamanında Tuna'daydılar ve midelerinde 1315'de tedavülden kalkmış bozuk paralar bulduk. Burada iki atın, bir uşağın ve benim günlüğü on paralık masraflarımızı üstüme alıyorum.

Prenslerimiz uyuyor ve çok sıkıntı çekiyorlar, kimi zaman uyansalar da bu, zengin ve geniş, verimli, çok verimli bu toprakların onların tutkularına yeteceğini, hepsinin arasında zengince paylaşılma imkânı verdiğini ve birbirlerine şişinecekleri gerçek sıfatları sağladığını bilmeden bir dönüm toprağı tartışmak veya küçük bir vadiyi geçmek içindir..."

Fransa'nın Halep konsolosunun yolculuğu sırasında 26 Ocak 1624'te Belgrad'da söylenmiş, anlatılmış ve onun anlatımıyla yayımlanmış, bu sözleri hemen tanıdım. Bununla birlikte, XVII. yüzyıl pirinç tozuyla dolu Fransız peruğunun altında ziyaretçilerimden birinin siyah saçlarını da tanımıştım ve bakışlarım hemen diğerini aradı. Onun, peruğunun altında sarı bukleleri vardı ve yeniden kaçmam gerektiğini anladım.

Ama bu kez daha tehlikeliydi. Geçmişte, bu cümlelerin ve bu 1624 yılının ötesinde, benim mesleki olarak pek ilgilenmediğim biraz daha uzak bir dönem açılıyordu. Orada mutlak bir karanlık hüküm sürüyordu ve o zamana kadar yapmayı başardığım gibi artık kendimi yönlendiremezdim. İşin kötüsü bu karanlık yolumu da kapıyordu: Fenerler çamurla kaplıydı, durmak söz konusu değildi ve yolda mı başka yerde mi gittiğimi artık bilmiyordum. Yol gerçekten kötüleşiyordu, bir bölümü işlenmiş bir tarla ve sadece ıhlamurun süreğen kokusu bir ormana girmiş olduğumu ve er geç kaçınılmaz bir kazaya neden olacak bir ağaca çarpacağımı söylüyordu. Ihlamur kokusu giderek yoğunlaşıyor, neredeyse saldırgan bir hal alıyordu, iki muhafızımın yarattığı korku büyüyordu ve arabam sonunda bir şeye çarptı. Dışarı atladım ve bir ıhlamur ağacının gövdesine çarptım. Kafam yarıldı, bir sürü çiçek ağaçtan döküldü ve beni boğdu. Bu çiçeklerle birlikte acım her yana yayıldı.

*

*   *

Odamda, merdivenin yakınında uyandım, gözlerimin üzerinde bir kitap ve yorganım boğazıma kadar örtülü; çünkü pencere açık kalmıştı. Kalbim yastığın içinde bir yerlerde çarpıyordu.

Ölmediğimden hoşnut olarak, bütün bunların bir düş yanılsaması olduğunu, düşlerdeki ölümün çok uzun sürmediğini ve ne ziyaretçilerimden, ne de bu ölümcül ağaç gövdesinden iz olmadığını görüp sakinleşince işemek için kalktım.

Ihlamur işiyordum.

Stépanida Djourachévitch, Béla Tsrkva'da doğmuştu. İkisi de boşanmış annesi ve büyükannesi ile iki savaş arasında büyümüştü. Altı yaşına geldiğinde, içinde rüzgâr varmış gibi kitapların yer değiştirdiği bir okul çantası ve çantaya asılı, her an işemeye hazır küçük bir hayvana benzeyen sünger armağan edildi. Sırtındaki iç sıkıntısının terini içsin diye saçları örüldü. Büyükanne arkasından kaldırımlara su döktü, "dilsizler gibi çalışan ama ekmeklerini sadece dilleriyle elde eden"lerden olmaması için dua ederek okula yolladı.

Daha yola koyulur koyulmaz, Stépanida Djourachévitchin yazgısı sonsuza kadar belirledi. O sabah, istemeden seçtiği yoldan artık asla çıkamayacaktı. Gerçekten de bu yolu rüyasından tanıyordu. Bir yıldan beri Stépanida, okula başlayacağı gün, dersten sonra evi bulamamaktan endişe ediyordu. Çünkü bu geri dönüşü uykuda görüyordu ve evine gelmek yerine, her zaman, bahçesinde, lapa lapa yağan karların altında sallanan örümcek ağlarının gerili olduğu bir evin sütunlu kapısının önüne varıyordu. Özelliği olmayan bu yapının etrafındaki ağaçların hepsi yana yatmıştı, çünkü rüzgârda sallanıyorlardı.

O sabah, rüyasındaki evi yolun kenarında gerçekten gördü, tamamıyla aynıydı, dövme demirden bir parmaklığın arkasında sümüklü böcekler ve örümcek ağlarıyla dolu bir bahçe; bununla birlikte, kar değil yağmur altında olması gibi küçük bir fark vardı. Ve rüyadaki gibi boş değildi. Stépanida Djourachévitch önünde duran bu evin varlığının, yolunu şaşırdığı anlamına geldiğini bir bakışta anladı; bu yıllar sonra doğrulanacaktı. Stépanida'nın ceplerindeki bozuk paraların,

okul yolunda, Kochava fırtınaları altında çınladığı bir gün, yüksek bir daldaki elmalar örümcek ağlı bahçedeki evin bir camını kırmışlardı ve Stépanida, cam kırıklarını toplayan bir kadının yanında, hayatı boyunca unutamayacağı bir oğlan çocuğunun başını belli belirsiz gördü.

Kitaplarını, bir kedinin uyuduğu yatağın altına yerleştirdikten sonra elleriyle geceliğini yukarılara çekti, bacaklarını da havaya dikti ve bir gemi kadar derin, sofra örtüleri gibi kareli ve altına iskemle yerleştirecek kadar yükseğe konmuş yatak parmaklığının öte tarafına attı kendisin. Ay ışığının altında karanlıkta yatarken, düşen karların duvardaki gölgelerini gözlüyor, dört mevsimin çizili olduğu saati güçlükle ayırt ediyordu. Eril akrep tam yaz sonunu ve dişil akrep sonbaharı gösteriyordu. Kedinin kulağını emerek, elmaların yığıldığı pencerenin arkasına uzanırken bahçeli evdeki oğlan çocuğunun göz rengini hatırlamadığını düşündü. Evde oturanların küçük bir maymunları olduğunu, bir halkayla kulağından geçirilen parlak bir zincirle bağlı tutulduğunu ve vaftiz edildiğinin kulaktan kulağa fısıldandığını duymuştu. Onaltı sayısının kediyi tek başına sesten daha fazla korkuttuğuna inanan büyükanne; pazar günü, "Pıssst, onaltı!" diye bağırarak hem torununu hem de kedisini uyandırdı. Bunun üzerine Stépanida, her zaman olduğu gibi, kızağını bir köylünün kızağına bağladı ve ana yoldan o eşsiz eve kadar çektirdi. Geçerken, oğlan çocuğunun parmaklarını incelemeye çalıştı. Öyle hareketli ve denetlenemezdiler ki muhtemelen çocuğun kendisi de onları görmeyi asla başaramamıştı, çünkü parmaklarını her zaman çenesinin altında, saçlarının arasında, ceplerinde saklı tutuyor ya da sadece üzerine oturuyordu. Bunu öyle maharetle yapıyordu ki, Stépanida onun ellerini görmeyi başaramadan önce savaş patlak verdi.

Sokaklardan askerler geçmeye başladı ve her yüz askerden birinin "dişlerinin arasına dondurma alma"ya, yani saldırıya

katılıp ölmeye mahkum olduğu söylentisi çocuklar arasında yaygındı. Ancak biri askerleri yüzüncüleri atlayıp yüzbirinci kabul ederek saymaya karar verirse yüz askerden biri kaderinden kaçabilirdi. Çocuklar sokakta yürüyor ve soluksuz kalıncaya kadar sayıyorlardı. Stépanida bütün gece sıra sıra geçen askerlerin ağır adımlarını penceresinde dinleyerek, geceleyin bile saymaya devam etti. En güzel pencerede şafağa kadar yanan bir mum yakıldı ve Stépanida, gözyaşlarını yalayarak nihayet uyudu; mutsuzdu, çünkü o uyuduğu ve saymadığı için askerler ölüyordu. Almanlar tarafından kurşuna dizilecek rehineler listesinde yer alan şehir sakinlerinin Pantchévo yolu üzerinde orduyu izleyerek kaçmaya başladıklarını ve örümcek ağlı evde oturanların da onlar arasında olduklarını öğrendiğinde, ailesini ayağa kaldırdı, sabah akşam yalvardı ve nihayet annesini ve büyükannesini yola koyulmaya ikna etti. Babasının da bu yöne doğru yola koyulduğunu işittiğini iddia ediyordu.

Kuşkusuz, ailelerde, boşanma da göz rengi gibi, miras yoluyla aktarılıyordu ve Stépanida'nın boşanmış büyükannesi hayatını yine boşanmış olan kızıyla birlikte geçirerek, kendi kocasını terk etmekte haklı olduğunun onayını onun kaderinde bulmuştu. Bununla birlikte, torununun uslamlamaları baskın çıktı. Babasız çocuk Stépanida üzgündü. Geceleyin, annesiyle büyükannesinin, yanan mum ışığında, onu uyandırmamak için alçak sesle kavga edişlerini dinliyordu. Onlar, daha kararlarının nedenlerini bilmeden artniyetlerini anladığı, geçmiş zamanın bıyıklı iki güzeliydi. Annesi boşandığında babasının kokusunu, tütününün ve şarabının aromasını aklında tutacak zamanı ancak olmuştu Stépanida'nın. Bu babanın, her sabah şarap bardaklarını boşaltır gibi günlerini bir çırpıda içerek hızlı yaşadığını hatırlıyordu; sonra baba pencereden bir göz atıyor ve başlamakta olan güne ilişkin düşüncesini dile getiriyordu:

"Roze!" ya da "Beyaz Frouchka Gora!" "Kırmızı Burgonya!" derse, bu, günün ardından kolay bir gecenin gelmeyeceği anlamına geliyordu.

Annesi boşandığında Stépanida hiçbir şey demedi. Ne o an, ne daha sonra. Ama bir gün, artık bir genç kız olduğunda ve babasını tamamen unuttuğu sanılırken, giriş merdiveninin basamaklarından birinin üzerinde onun eliyle yazılmış şu birkaç sözcük bulundu:

"Ye beni baba!"

Bu yüzden, savaşın ortasında bile, Stépanida'nın düşüncelerine önem vermemek olmazdı. Üçü birden bir yük arabasına bindiler ve Genç Kız Kuyusu'nun kumuyla kırmızılaşmış bir nisan karının altında Banat'ı işgal eden diğer kaçakların ortasında, tarlalarda buldular kendilerini. Buzun üzerinde ateş yakan ve ahırlara ve ambarlara sığınan, şaşkına dönmüş bu insanlar arasında kendi yaşındaki oğlan çocuğunun izini umutsuzca arayan Stépanida onu bulmayı başaramadı. Savaş boyunca sıkıldı durdu. Kurtuluştan hemen sonra ve ilk fırsatta, sonraki "Üçüncü" Savaş olasılığına karşı, büyükanne, kendisi ve iki kızı için (biri uzun süreden beri Amerika'da yaşıyordu) üç büyük tencere kesme şeker, üç çuval un ve üç fıçı yağ satın aldığında Stépanida, ortadan kaldırılamayan hüznü nedeniyle renkleri karıştırmaya başladı. Artık liseye devam ediyordu ve mavi rengin onun için sarı olduğu aniden keşfedildi, öyle ki artık saçlarına sarı kurdeleler takmasına izin verilmiyordu, çünkü sürekli diğer kızların mavi kurdeleleriyle karıştırıp sahiplenmeye çalışıyordu. Kısa bir süre sonra, bu olayla ilişkili olarak, Stépanida'nın kirpikleri, dudaklarının üzerine büyük gölgeler düşürerek uzamaya başladı. Göz kapakları şişti; ağır ve süt dolu olarak, önlüğünün altındaki göğüslerinin gerçek yansısı oldular. Giysilerinden hamur gibi taşan körpe gövdesinin kıvamlılığının son izlerini üstünde taşıyan tırnakları aniden tehdit edici ve

hayvansı bir görünüm aldı. Her an Stépanida'nın, çok arzuladığı birine, kendisinden bir yaş büyük gözüken bir genç kıza dönüşmek için yeşimtaşı kolyelerinden ve bileziğinden sıyrılacağı izlenimi veriyordu. Bu dönüşüm gerçekleştiğinde, Stépanida'nın annesine çok benzediği görüldü; annesi güzel ve Stépanida hiç güzel olmasa da. Ama gölgelerin gövdesine farklı düştüğünü ve kesici dişlerinin dudaklarının üzerinden sürekli fırladığını kendisi hızla fark etti. Dudakları soğuktu; bu, onları ısıtmak için ara sıra yalamasını gerektiriyordu.

Geceleyin, kaderindeki sırrı keşfetmeye çalışarak ayağını elinde tutuyordu. Çocukların deyişiyle "İsveç Prensi," denen ve çam kozalağına ya da küçük bir yengece veyahut bir salyangoza benzeyen, ayağın iç kenarındaki bu küçük çıkıntı geleceği okumayı sağlıyordu. Bir genç kızın gövdesinin, orasında hissettiği şeye göre, hangi tarihte evleneceği önceden söylenebilirdi. Bir çam kozalağı, gelecek sonbahar; küçük yengeç, asla; bir salyangoz, hayatın ortasında, anlamına geliyordu. Stépanida süt dişlerini atmamıştı ve kesilen ilk saç örgülerini saklıyordu. Zaman zaman, bütün bunları bir aynanın üzerine yerleştiriyor ve geçmiş zaman dişleriyle, artık olmayan kesik saç örgülerini ısırırken eski yüzünü yeniden bulmayı deniyordu.

O dönemde, savaş sırasında Béla Tsrkva'da kaybolmuş olan kendi yaşındaki oğlan çocuğunun aile adını nihayet öğrendi. Belgrad'da yaşadığını, önadının Nicolas olduğunu ve üniversiteye devam ettiğini de öğrendi. Çarçabuk bavulunu hazırladı, sanki çeyizini bir araya getiriyormuş gibi çamaşır ve tuvalet havlularıyla doldurdu. Lavanta çiçeklerini, bütün süt dişlerini ve saç örgülerini yerleştirdi ve böylece hazır olunca bir yıl boyunca annesini ve büyükannesini Belgrad'a taşınmaya ikna etmeye çalıştı. Sonunda başardı. O çocuk gibi felsefe öğrenimi görmeye karar veren Stépanida Djourachévitch anakente önce tek başına vardı, sonra annesini de

getirdi. Yerleşti ve öğrenimine başladı. Birkaç yıl sonra, Atanas Svilar denen bir mimarla tamamen rastlantı sonucu evlendi ve ondan bir çocuğu oldu. Ama hemen boşandı ve iş aradı. Bununla birlikte öğrenimini bitirmek için acele etmiyordu, çünkü onu Béla Tsrkvalı çocuğa ve çocukluğuna hâlâ bağlayan tek şey oydu. Oğlan hâlâ evlenmemişti. Fakültede asistan ve daha sonra da profesör olarak çalışmıştı. Eskiden onunla aynı sırada oturan Stépanida şimdi onun derslerini izliyor, ağzından çıkan her lafı kaydediyordu, ama sınavlarda başarır ve izini kaybeder korkusuyla asla sınavlarda bulunmuyordu. Sadece kimi zaman, son sınavını onun önünde geçirdiğini ve bütün ailesinin, ona, bir kadın ve var olup olmadığını bilmediği beş yaşında bir çocuğu dair soru sorduklarını hayal ediyordu.

*

* *

Vojdovatslı yaşlılar, Gümrük Mahallesi ile Ordu Meydanı üzerine aynı zamanda yağmur yağmasının ender olduğunu bilirler. Bu yüzden, Avala yolunun aşağısında, 10 numaralı tramvayın raylarından oluk oluk su aktığı görüldüğünde yukarıda Banitsa'da sağnak olduğu biliniyordu. Eskiden Vojdovats'da, rüyada görülmesi iyi olan Radosav veya Momtchillo diye birinin ve rüyada görülürse kötülük getiren Doksa ya da Smilia diye birinin olduğunu yine yaşlılar hatırlar. Doksa'nın benzeri birinin bugün de burada yaşadığını yeğenlerimden öğrendiğimde çok şaşırdım. Bana evini gösterdiler ve hikâyesini anlattılar; Stépanida Djourachévitch'inkini hatırladım.

Ve gerçekten, yeni raylar içinden geçtiği için, "10 numaralı tramvay" geçerken tıraşa ara verilen bir berber dükkânı ile *Lavadinovitch* Hanı'nın yanındaki o evde Stépanida Djou-

rachévitch oturuyordu. Kadın kollarından ve belinden büzülüp içine eski giysiler doldurulan bu geniş bluzlara benziyordu. Çocuklar onun çok yaşlı bir kadın, bir kokana olduğunu düşünüyorlar ve bağırarak peşinden koşuyorlardı. Garip evi ve kulakları rahatsız eden tuhaf kokusu kafalarını karıştırıyordu. Devanası gibi, yalnızlık yüzünden sağır, sokaklarda güçlükle dolaşıyordu. İlkbaharda, güçlükle eğilerek salyangoz topluyor, sırtlarına yanan küçük mumlar koyup Vojdovats Kilisesinin avlusunda serbest bırakıyordu. Kimi zaman, elinde bir kitap ya da saçlarla birleştirilmiş iki kaşık tutuyor ve şöyle diyordu:

"İnsan pazar günü adını dinlenmeye bırakmalı! Haftanın bir gününü adsız geçirmeli! Perşembeleri et yenmemesi gibi!"

Yeni giysi giydiği enderdi ve eğer giymişse uzun süre üstünü değiştirmezdi. Örneğin beyaz dantelli güzel bir giysisi vardı: Onu bir düğün için giymişti ve gelin hamilelik giysisini üzerine geçirdikten çok sonra bile onu giymeye devam ediyordu. Ya da, bir cenaze töreninden çok sonra, merhumun ailesi yas giysilerini çoktan terk etmişken o hâlâ yastaydı. Çocuklar onu gözetliyordu ve her pazar günü mezarlığa gidip, neredeyse bir çocuk mezarı kadar küçük bir mezarın önünde saygı duruşunda durduğunu, mezarın bakımı için ölü gömücülere her zaman sol eliyle ödeme yaptığını keşfettiler. Mezar taşında hiçbir şey yazılı olmaması, ne bir ad, ne bir imza, haç bile olmaması garipti.

Bir gün yeğenim onun evine girdi ve onun sunduğu gül reçelini yerken gördüklerini bize anlattı. Bir büfede güzel bir keşiş bıçağı varmış. Onu daha yakından inceleme izni istemiş ve o da göstermiş. Kınından çıkarmak istemiş ama içinde daha küçük bir başka kın, sonra daha küçük bir üçüncüsü varmış ve bu böyle devam ediyormuş. Kadın, "Sen ben ol, ben de bıçak!" diye şaka edip elinden aldığında henüz bıçağa ulaşamamış.

Kadın bıçağı kınından çekmiş, ama sakar ve üstelik solakmış, bıçak bir keşiş bıçağıymış ve bir kez daha yeni bir kından başka bir şey çıkmamış...

"Endişe etme!" demiş, ağlamaklı olan çocuğa. "Saf çocuk, ben senden daha gençtim..."

Stépanida Djourachévitch, bir gün, ağzının kenarındaki yağı bir parça ekmekle silerken öldü. Kadınlar onu sol elinde ekmek parçasıyla buldular ve onu yıkamak istediklerinde alışılmadık bir şey oldu. Önce şapkasını çıkardılar ve şapkayla birlikte peruk da çıktı; seyrek uzun tüylerden oluşan birkaç tel saçla kaplı ve gövdesiyle kıyaslandığında garip biçimde küçük bir baş meydana çıktı. Sonra kadınlar giysisini çıkarmaya başladılar, ama tam çıkarırlarken, bir bebeğinki gibi porselenden sağ kolu ellerinde kalıverdi. Sağ kol yoktu ya da daha doğrusu, uzun süreden beri mezarlıkta yatıyordu; Stépanida'nın pazarları, sol elinde sağ eli için çiçekler taşıyarak ziyaret ettiği küçük mezardaydı. Ve çok şaşırtıcı bir şey oldu. Giysisinin altından, siyah ve boyundan büzgülü bir ikincisi ortaya çıktı, sonra, beyaz ve dantelli, 1959 modasına uygun dikilmiş bir üçüncüsü. Bunun altında, 1956 tarihli, yapma güllerle bir gelinlik giysisi vardı ve o sırada kadınlar anormal bir şey fark ettiler. Bütün giysiler üstüne uygun kesilip dikilmişti ve Rus bebekler gibi birbirlerinin üstüne giyilebilsin diye üstteki alttakinden hep biraz daha genişti. Gelinlik giysisinin altından resmi bir giysi çıktı, sonra 1945 tarihli İngiliz paraşüt ipeğinden bir şömizye. Tozlukların altında savaştan önce giyilen türden çıtçıtlı potinler vardı ve nihayet bir çocuk bluzu: Kurdeleli ve küçük çıngırağı olan; üstünde "1938" yazıyordu.

Stépanida Djourachévitch tüm bunların altında erimiş gibiydi, küçük, kuru, tıpkı bir çocuk; giysilerinin ve yılların ağırlığıyla tükenmiş ve boğulmuş. Bütün hayatı böylece üzerine çökmüştü, kat kat ve onu yaşadığı gibi kabul ediyor-

du, hiçbir anını reddetmeden. Bütün yıllarına aynı anda sahip olmak istediğinden, sanki onu bir şeyden koruyabilir ya da savunabilirlermiş gibi hepsini üzerinde taşıyordu.

Bugün bile, ölmeden önceki garip davranışını nasıl açıklamalı bilmiyorum. Ama bir gece onun oturduğu evin önünden geçtim ve tramvaydan, onun eski evindeki aydınlık bir pencereden bir büfe gördüm ve keşiş bıçağını tanıdım. O an her şeyi anladığım duygusuna kapıldım.

Bıçağın ve Stépanida Djourachévitch'in davranışı aynıydı. Sanki bıçaktan bir şey öğrenmiş gibi, sanki tüm yaşamı, onunla dünya arasında, kalbiyle birbiri içindeki kınlar içinde saklanan bu parlak, küçük şey arasında mümkün en fazla engel yaratmak için işgal edilmiş gibi. Yaşamayı böyle başarmıştı. Her adım atmak gerektiğinde ya altında dokunulmaz bir kalbin çarptığı giysi katları tarafından ya da erişilmez bir bıçağı saklayan sayısız kın tarafından engellendi; bıçağın üzerinde, genellikle keşiş bıçaklarında olan,

yara almayan yaralayamaz,

ibaresi vardı.

André Angyal'in Odası

Dünyaya geldiğimden bu yana iki şeyden nefret ederim: Yüzüm ve adım. Zamanla rüzgârların ve lokmaların değiştireceği, yaşlandıracağı ve benim için tiksintici verici bir hal alacak genç ve güzel bir yüzüm olmasını isterdim. Nasıl da soğukkanlılıkla iğrenirdim ondan! Ama hayır, ne adım ne de yüzüm yıllarla birlikte kımıldadı ve ben içimde sürekli taşıdığım, bana ait olan her şeyi değiştirme, her şeyi tepeden tırnağa alt üst etme arzusunun kurbanıydım. Kırk yaşıma yaklaşıyordum, ama yüzüm çok geride kalmış, yirmibeş yaşım civarında donmuştu; oysa bendeki başka şeyler, geçmişin, düşlerde ve kitaplarda geçilen bu engin uzamın ve atılan adımların ağırlığını taşıyordu — herhangi bir yerde sarılmış, ama artık çoktan küçülmüş bir yumak. Yıllar boyunca, edebiyat tarihçiliği görevim nedeniyle uzmanlarla sürekli mektuplaştım. Bu sayede önemli bir yazışmaya giriştiğim bir kısım meslektaşımı, neye benzediklerini bilmeden tanıdım. Kimileri benimle aynı konumdaydı. İçlerinden biri, XVII. ve XVIII. yüzyıl edebiyatı uzmanı doktor André Angyal, Macaristan'da Pétchoui'de yaşıyordu. Almanca yazılmış ve basılmış kitaplarını yıllar boyunca bana gönderdi: *Macaristan'da Barok, Slav Barok Dünyası* ve çok sayıda kısa eleştiri denemesi; bunların yanında renkli kurutma kağıdı üzerine kaleme alınmış mektuplar yolladı. Mektubun içine, her zaman, selam niyetine bir ip bağlanmış oluyordu ve çekildiğinde mektup açacağına gerek olmadan mektup açılıyordu. Aynı alandaki çalışmalarımı ona göndererek cevap veriyordum. Kitaplarımın kapaklarına bakarak yaşımı çıkarabilirdi; ama daha ilerde görüleceği gibi, böyle bir bilginin gerekli olmadığını

düşünerek bunu yapmayı ihmal ediyordu.

Zaten André Angyal'ın asla görmeyeceği mektup arkadaşlarının yaşıyla ilgilenecek ne zamanı ne de isteği vardı. O yıllarda, 1970'den sonra, hayatı ve ünü soyununkinden çoktan ayrılmıştı; iyi ünü de, ikimizinde üzerinde çalıştığımız dönemde söylendiği gibi, Avala'dan Kavala'ya Adakale'den Trikale'ye giden yolu sonsuza kadar tutmuştu. Bir disiplin geliştirmek için tek başına, inatla mücadele ettiğinden uzmanlar arasında kendine bir yer açmayı başaramamıştı. Peşte Üniversitesi'nden olmadığından, kendi çevrelerinden olmayan birini bilimin koruması altına yerleştirmeyi asla kabul etmeyen bütün ülkelerin üniversitelilerini karşısında bulmuştu. Bununla birlikte, eserleri bütün dünyada büyük bir üne kavuştuğundan onlara farklı bir uygulama yapıyorlardı: Kitaplara bir türlü davranıyorlardı, yazarına başka türlü. XVII. yüzyıl sanat ve edebiyatı üzerine çalışmaları özel dergilerde her zaman yayımlanıyordu, uluslararası sempozyumlarda İtalyanca ve Almanca konferanslar vermeye devam ediyordu, ama Macaristan'da Pétchoui'deki bir enstitüdeki makamı geçiciydi. Göçebe çingenelerle düzenli kaçamakları ve sıvışmaları konusunda Macarca'dan Sırpça'ya çevrilen uzak dedikodular Sava kıyılarına kadar ulaşıyordu. Tek bir bakışıyla basılı bir kâğıdı okuyuncaya kadar duvara yapışık tutabildiği anlatılıyordu. Altı dilde sözleşmesi yapılmış inanılmaz borçlarından söz ediliyordu ve kimi zaman hanlarda şampanya gerdelinde soğutulmuş bir şişe şarap ısmarladığı rapor ediliyordu. Nihayet, hasta olduğu söylenirken, babasının hastalıkları için, kendi çekmediği acılar için — bundan ölmeyecek olmasına rağmen—iyileşmeyi istediği öğrenildi. Dedikodunun üç dilden ve dört yönden onu takip ettiği bu anlardan birinde ilk kez Belgrad'da karşılaştık. Kısa bir telefon konuşmasının ardından Voivode-Brane Sokağı 9 numaradaki evime ziyarete geldi.

Sanki uzun süredir kişisel olarak tanışıyormuşuz gibi, "Gelin, birlikte yemek yiyelim," dedim, çünkü sözcükleri mektuplarında olduğu gibi telefon ahizesinde de çınlıyordu.

Gecikmiş bir sonbahardaydık, kulakların içinde bile hava soğuktu ve her sözcükte dil kuruyordu. Rüzgâr ağzınızdan içeri giriyordu ve yağmurluğunuzun kemerinin ucu gözünüzü çıkarabilirdi.

Kararlaştırılan saatte zil sesi işitildi ve camlı kapıda, topuklarına kadar inen bir yağmurluk giymiş, başının üzerine dikilmiş gibi sık ve beyaz saçlı, ince uzun bir adam belirdi. Bir an soğuk ve taze soğan demeti gibi şişmiş parmaklarını hissettim.

"İyi akşamlar," dedi, Macarca'ya çalan bir aksanla. "Ben doktor Angyal. Rica etsem beni Sayın Babanızla tanıştırır mısınız?"

Ve bakışı girişin karşısındaki kapıya takılıp kaldı.

Ne yapacağımızı bilemeden bir an kalakaldık. O, kendisinden çok genç bir adamın, arkadaşı ve mektuplaştığı kimse, bildiği ve tavsiye ettiği kitapların yazarı olamayacağına inandığından; ve ben, acımasız eserlerime benzemediğim saptamasını beklemediğimden, öylece duruyorduk. Bir elmayı ellerimle ikiye böler gibi gülümsedim. Açıkça ve kısaca ona gerçeği söyledim ve içeri girmesini rica ettim. İrkildi, bakışı söndü, dudakları dişleri tarafından kesilmiş gibi yok oldu ve hemen kendini toparlayamadığı görünüşünden belliydi. Yüzündeki kırışıkları siler gibi, kareli büyük bir havluyla nemli alnını kuruladı.

Sokaktan uzak olmayan, bahçeye açılan odaya geçtik, masanın üzerindeki şişeye bile düşen yağmurun sesi işitiliyordu ve hemen rakı servisi yapmam hoşuna gitti. Bir dikişte sek olarak içiyordu ve her kadehten sonra teşekkür ediyor, yeniden içki sunmamı ister gibi, her bir sorumun ardından tekrar tekrar teşekkür ediyordu. Geldiğinden beri

dikkatini çeken Barok dönem tablolarını incelemesi için sonunda kalktık.

Çekingenliği geçmişti ve aramızdaki gerilim azalmıştı. Bacak bacak üstüne attı ve cam düğmeli ayakkabıları olduğunu gördüm. XVIII. yüzyılda yayımlanmış bir Orfelin'i karıştırırken, ona göre, barokun, gerçekte Giorgione tarafından resmedilmiş aynı adlı tablo üzerinde patlamaya hazırlanan fırtına olduğunu söyledi; gerçekten de bu fırtına hemen sonra patlıyordu. XVII. yüzyıldaki Kiril alfabesinden söz ediyorduk ve her sabah yeniden öğrenilmesi gereken tek alfabenin bu olduğunu iddia etti (ben de tecrübelerim sonucu bunu biliyordum). Sürekli olarak yeniden alışılması gereken harfleri —çünkü hatırlama yöntemlerine tabi değillerdi— ardında yazanın dilinin bulunduğu bir hapishane ya da bir kafes parmaklığına benzer, diyordu. Düşünce kaçamayacağından, bir mahkûmu ziyaret eder gibi bu düşünceye girmek için parmaklığı aşmak gerekir...

Odanın dibindeki kapalı kapıya gözlerini dikerek, XVII. yüzyıl dilinin mahkûmu olan, kafes geçirilmiş bu pencerelerin ardında hâlâ zincire bağlı duran kayıp atalarımızı ziyaret edişini anlattı.

Yemek servisi yapıldı. Cam tırnaklarını sergiledi ve ekmeği orta parmağıyla avcu arasında tutarak bölüp, parçaları başparmak ile işaret parmağı arasında koparara k sol elinin yeteneğini gösterdi. Lokmaları ağzının yukarılarında çiğniyordu, neredeyse kulaklarının arasında. Sanki balıkların gözlerinde de kılçık varmış gibi gözleri de çıkardı ve çatalıyla sayarak bir yana itti. Her bir bardağa iki "teşekkür"le eşlik ederek, gözlerinden yaştan çok şaraba benzeyen bir şey çıkana ve taşana kadar bütün şarabı ıslattı. Ama sarhoş değildi.

Kendini temize çıkarmak için, "Biliyor musunuz," diyordu, "bazı şarapları son kez içiyorum."

Ve odanın dibindeki kapıya doğru belli belirsiz baktı. Bu kapının arkasında, mahzene inilen kapının olduğunu ben biliyordum, ama o bilmiyordu. Orada, belki kardeşi ve meslektaşı diğer Milorad Pavic'in çıkacağı ikinci bir oda bulacağını umuyordu, çünkü onu, bir başkasının faytonuna oturur gibi kendi yıllarına oturmuş karşısındaki bu adamda tanıyamıyordu. Karşısında olmasına rağmen, ortak ilgi konuları üzerinde susabileceği ve cevabını önceden bildiği sorular sorabileceği "Sayın Babam"ı bekliyordu. Uzun bir atkıyı boynuna üç dört kez dolayarak —böylece onu yağmurluktan daha kalın yaparak— gitmek için ayağa kalktığında kısa bir tereddütten sonra ekledi:

"Lütfen, Sayın Babanızı benim tarafımdan selamlayın!"

Daha sonra Macaristan'da, Saint-André'de, eski tanışlar gibi, bir kez daha karşılaştık. Geçmişte, Güney Slavları ile Macaristan arasındaki edebi etkiler üzerine bir konuşmanın iki oturumu arasında, Saint-André'nin Sırp mezarlığında, bir öğleden sonra ağaçların gölgelerinin mezarların üstünden atlayıp geçtiği saatte karşılaştık. Geceleyin her ikimiz de bir davetteydik, orada ona alçakca ve kaçınılmaz biçimde ihanet etmek zorunda kaldım. Bizimle aynı uzmanlık dalındaki bir grup insanın ortasında benim kitaplarımdan birini övmekle meşguldü. Diğerlerinin onun söylediği her şeyi alaya aldığını gördüm ve çizgiyi, konunun hâlâ açık gözlerle yürünebilecek sınırını aştığını anladım. Artık gözlerini kapamaktan, böylece geri dönmeden dibe dalmaktan ve kendine sonuna kadar yol açmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu. O dönemde benim durumum onunkine benzediğinden, hem benim hem de onun mutsuzluğunu taşıyacak yeterince gücüm olmadığını biliyordum. İşitmemiş gibi uzaklaştım ve gürültüsü Tuna'nınkine karışan yağmurun altında dışarı çıktım. Ve onu bir daha hiç görmedim. Bir süre sonra, öldüğünü öğrendim ve onu unuttum; çünkü o dönemde bazı belirtiler, bir cumartesi görülen

düşler ne kadar gerçekse hayatımın da o kadar gerçek olduğunu bildiriyordu.

*

* *

Küçük bir çocukken yaptığım bir tren yolculuğunu hatırlıyorum. Bu yolculuğun ne zaman olduğu ve nereye gittiğim aklımda değil. Kar, lokomotifin kıvılcımlarına karışarak, buharın içinde eriyordu. Gecenin ortasında, tren, çatılardan çıkan dumana kadar kar altında kalmış küçük bir köyde, karanlık tarafından yolu kesilmiş gibi durdu. Tek bir yolcu indi. Gençten biriydi, sorgun ağacından bir bavulu vardı ve başında şapkası yoktu, lapa lapa yağan kar saçlarına takılıyordu. Bir an, karda yürüyenin ben olduğumu sandım; birkaç kitapla ve hasır bavulumdaki yedek çamaşırımla yeni işimin bulunduğu yere gidiyordum. Fırtınada, yerleşim yerine doğru uzaklaşan adama bakıyordum ve bunun bir gün başıma geleceğinden neredeyse emindim. Sonra tüm bunları unuttum. Hayat geçti, şunla bunla uğraşıyordum, ama André Angyal'la ortak olan mesleki eğilimimi uygulamayı asla başaramadım. Bunun üzerine, araştırmalarıma on yıllar boyunca, bir hobi gibi devam ettim. Hobimi korumak için, ilerleyen yaşıma rağmen, Belgrad'ı terk etmeye ve kendi alanımda ders verebileceğim, uluslararası üniversite çevrelerinden gelmeyen her şeyin gözünün yaşına bakılmadan düştüğü unutulmaktan eserlerimi az çok kurtarabileceğim başka bir yerde iş bulmaya karar verdim. Karlı bir gece, kitaplar ve yedek çamaşırlarla dolu bir bavulu taşıyarak bir gara böylece inmiş oldum. Yeni işimin bulunduğu yere gidiyordum. Kar yağıyordu, tren düdük çalıyordu ve trenin görüntüsü yok olmadan ne göreceğimi bilerek geri döndüm. Bir vagonun aydınlık penceresinde gözünü kırpmadan bana

bakan küçük bir oğlan çocuğu vardı...

Böylece bir ayağım çalıştığım Novi Sad'da, ötekisi ikâmet etmeye devam ettiğim Belgrad'da kaldı. Zaman içerisinde, bu iki şehir arasındaki yol üzerinde kaybolmaya başladığımı fark ettim. Beni şehirlerin birinden uzaklaştırmışlardı ve diğer şehre kabul etmeyi de reddediyorlardı. İki iltifat arasında yutulmuştum; tıpkı değirmencilerin, hamur yoğurmayı çok iyi bildiğini ve fırıncıların da, değirmende çok iyi öğüttüğünü sööyledikleri adam gibi. Sonunda giriş kapıma iki posta kutusu yerleştireceğim belliydi. Toplantı tutanakları, mesleki yazışmalar ve diğer basılı malzeme için büyük bir posta kutusu ve kişisel mektuplaşmalar için küçük bir posta kutusu. Birincisinden, zaman zaman, açmadan fırlatıp attığım fotokopi dolu mektup yığınları çıkarıyordum. Diğer kutuyu da her gün açıyordum, ama birincisine posta ne kadar akıyorsa, ikincisine de o kadar ender geliyordu. Küçük kutuyu açmaya cesaret edemeyecek noktaya gelmiştim, anahtarını giderek daha sık kaybediyordum. Yalnızlığın yolumu gözlediğini o zaman anladım. Açık pencerenin yanında, gözlerim kapalı, karanlıkta oturup kaldım. Koku alma duygum, alacakaranlıkta, rüzgârın dalgaları üzerinde uzaklara kadar gidiyor ve avlanıyordu. Ama kendi için avlanıyordu ve ben, açlığımla başbaşaydım. Bunun üzerine bir kitap açtım ve bir kıta öksürdüm. Artık posta gözlemeyi ve telefon beklemeyi bıraktığımı bilerek oturuyordum. Nihayet, André Angyal gibi, dairemin dibindeki bu kapıya gözlerimi diktiğimi görmek ve orada, merdiven yerine, benim yaşımda birinin belki çıkıp yemeğimi paylaşmak üzere yanıma oturacağı bir oda olduğunu düşünmek beni şaşırttı. Kimi zaman, André Angyal'ın odasına gözlerimi dikerek, oğluma, "Lütfen, beni Sayın Babanızla tanıştırın!" demek için çılgınca bir istek duyuyorum.

Yumurta

Bir pazar sabahı, Roman dilleri öğrencisi Eustachia Zoritch katı bir yumurtayı alnında kırdı ve yedi. Son kalan yiyeceği buydu. Çok uzun olan saçlarını çekecek olarak da kullanıyordu. İki gözünün üzerinden geçen tek bir kaşı vardı, Belgrad'ın en hareketli mahallesinde, Prizren Sokağındaki *Altın Fıçı*'nın üzerinde kiralık bir odada oturuyordu ve Fransızca kitaplarla ve makyaj malzemeleriyle dolu bir buzdolabı vardı. Kırmızı biber yemeğe bayılıyordu, her zaman biber katılmış öpücükler veriyordu ve göğüslerinin ucu kıllıydı. "Onları öptüğünde ağzına bıyık dolar," diye fakültedeki okul arkadaşları alay ediyorlardı. Yediklerini sindirmeye ağzında başlıyordu ve öyle hızlıydı ki "kendi kulağını ısırabilir"di. Her bin yılda bazı dişil adların eril adlara, eril adların da dişil adlara dönüştüğünü anladığından geri kalan her şey ona anlaşılır geliyordu.

"Akıl bir ayrıntıya takıldığında," diye düşünüyordu, "ayrıntı birleşir ve bütüne eklenir. Akıl, aynı anda, birçok ayrıntıyı incelediğinde her şey dağılır, birçok parçaya bölünür ve hayat karmaşıklaşır. Bütün sorun buradadır."

Bununla birlikte, bu çok açık dünya görüşüne yerleştiremediği bir şey vardı. Bunlar düşlerdi. İki kulak arasında olup bitecek kadar basit bir hayatta, düş kadar anlaşılamaz bir şey her akşam ortaya çıkmayı nasıl başarıyor?

İncelemelerinin sonunda, "Bu son zamanlarda düşlerde ne kadar çok insana rastlıyorum! Hiç olmadığı kadar çok! Daha şimdiden fazlasıyla kalabalıklaştım!" sonucuna vardı.

Hiç tereddüt etmeden karton ciltli bir sicil defteri aldı ve çift kayıtlı defter tutmanın kurallarına uyarak düşlerinin

dökümünü yapmaya koyuldu. Olayları aydınlatmaya karar vermişti. Düşsel bitkiler ve diğerleri, sıradan bitkiler, porselen ve mimarlık, hayvanlar, gemiler, saç tokaları ve melekler; her şeyi kaydediyordu, sırayla ve uygun yerlere, her maddeye bir numara, bir fiyat ve bir giriş tarihi vererek.

Eustachia Zoritch, düşlerinin verilerini sicile geçerken, "Besbelli her gün kendi içimizde büyük bir mesafe kat ediyoruz," diye düşünüyordu. "Bu yolculuk, hayatta asla aşamayacağımız bir uzamı geçmemizi sağlayan bir tür içsel ve hızlı hareketlerle gerçekleşir. Bu yol gündüzden çok geceleyin daha başarılı olarak aşılır ve böylece, düşler sayesinde, en gizli yanı gövdemiz olan uçsuz bucaksız bir kıtanın bütün bölgelerine göz atabiliriz. Düşteki bu içsel yer değiştirme düşlerin dışında gerçekleşenden daha yetkindir, çünkü hareketsizlik idealdir, her şeyin önceden var olan halidir ve hareketsizliğin içinde de hareket vardır..."

Eustachia Zoritch dilbilim okuduğundan, kullandığı sözcük kuruluşuna ve düşlerinde ortaya çıkan diğer kişilerin dilbilimsel özelliklerine özel bir dikkat göstererek döküm yapıyordu. Düş dilinde de adların var olduğunu, ama gerçeklikte olduğunun tersine, fiillerin bütün zamanlarda çekilmediğini fark etti.

O sabah düşleriyle ilgilenmiyordu. Mart şubattan gün çalıyor, koltuğun içindeki kırpıntılardan sanki bir canlı kokusu yayılıyordu ve Eustachia kış tatiline çıkmış öğrencilerinin Fransızca olarak gönderdikleri kartpostalları kırmızı kurşun kalemle düzeltip not veriyordu. Başarısız öğrencilere ders vererek hayatını kazanıyordu, ama bu mesleği uygulamak için uygun zaman değildi: Köpekdişlerinde çifte bir kalp çarpıyordu, bir balık gibi sürekli açtı ve gazetenin sayfalarını karıştırırken sol uyluğu sağ uyluğunu kavuruyordu. Gazetede şunu okudu:

Çocuklara haftada iki defa ders verecek Fransızca öğretmen arıyoruz. Dobratchina Sokağı, no 6/III.

Saç örgülerini kulaklarına doladı ve Dobratchina Sokağındaki, avlu içindeki 6 numaraya, savaştan önce Nolit Yayınlarının bir kitap deposunun bulunduğu binanın üçüncü katına çıktı. Evlerin bir penceresi güneşe ve diğeri rüzgâra bakıyordu, ama yazın köpekler bile güveden geçilmiyordu. Ensesini zile dayadı, çantasından bir jöle kutusu çıkardı ve açarak alt dudağına sürdü, sonra alt dudağını üst dudağına sürdü ve nihayet başıyla zilin düğmesine bastı. Zilde *Simonovitch* yazısı okunabiliyordu ve içeri girdi. On yaşlarında bir oğlan çocuk tarafından karşılandı. Öğrencisinin o olacağını hemen anladı ve onu izlerken, "Kıçı yukarda, belinin hemen altından başlıyor," diye düşündü.

Karı koca Simonovitchler onu üç bacaklı bir iskemleye oturttular ve önce ders saat ücreti tartışıldı. Çocuk başına elli bin çekici bir tutardı, kabul etti. Dört bir yanı saçlarıyla çevrili oturuyor ve *r* harfini her telaffuz edişinde sol gözünü kırpan Simonovitch'i dinlerken diliyle dişlerini sayıyordu. Ev sahipleri böylece bir süre beklediler, gece oluncaya kadar, sonra üç ince kadehe sert bir içki doldurdular.

Evin reisi, dilinin kemiklerini sayıyormuş gibi sol gözünü iki kere kırparak, "Si ... sizin sağlığınıza!" diye söze başladı.

Eustachia, yeni patroniçesinin dudaklarında küçük, ürkek bir hayvan gibi titreyen, yalvaran bir gülümseme fark ettiğinde, zamanını boşa harcadığını düşünmeye başlıyordu.

"Çocukları avuçiçi kadar derin olmalı!" sonucuna varan Eustachia, bardağa çarptı.

Giysisinin üzerine birkaç damla döküldü. Lekenin yayıldığı yere baktı ve aceleyle izin isteyip kalktı. Uzaklaşırken, tırnaklarının başdöndürücü bir hızla büyüdüğünü hissetti.

Vassina Sokağında, iki büyük kareli defter satın aldı ve daha o gece defterleri müstakbel öğrencileri için hazırladı. Okulda öğretildiği gibi her sayfayı dikey bir kırmızı çizgiyle ikiye böldü. Sağ tarafa, Fransızca fiillerin *şimdiki zamanını ve geçmiş zamanlarını* yerleştirmek gerekiyordu. Sol taraf *gelecek zamana, şart kipine* ve temel cümleye paralel bir eylemi belirleyen *durum ortacına* ayrılmıştı.

Yaz rutubetleri kış rutubetlerini kovuyor ve evlerin geçen yıldan kalma kokuları odalara yayılıyordu; Eustachia defterleri aldı ve ilk dersini vermek için Dobratchina Sokağına doğru yola çıktı. Simonovitchlerin evine girerken, "şeytan ısırıkları" ayaktabanlarını ağrıtıyordu.

Bir yılanın kurbağaya bakışı gibi gözlerini öğrencisine dikerek, "Hangi günde olduğumuzu söyle bana, ama samimi olarak!" dedi.

Çocuğun kafası karıştı ve sırtını dönüp giderken garip bir koku yayılıyordu.

Çocuk Eustachia'yı üç yeşil sandalyeyle çevrili bir masaya götürdü. Bu karanlık odada gündüz bir mum yakılıyor ve gece olduğunda söndürülüyordu, çünkü akşamleyin kimse girmiyordu. Bir süre sonra çay geldi. Eustachia, kâsenin içinde tırnaklarıyla bir parça şekeri ufalayan, sonra tırnağını emen çocuğa baktı. Daha sonra, çocuk defterine ilk Fransızca fiilleri yazmaya başladı. İkinci defter masanın üzerinde, üçüncü iskemlenin önünde duruyordu ve Eustachia, ikinci öğrencinin ortaya çıkmadığını görerek hayal kırıklığına uğradı; çünkü ilanda söz konusu olan, çocuklardı, çoğul.

"Diğerleri erken kalkıyor olmalı, en azından şafaktan üç gün önce," diye düşündü.

Çocuğa çalışması için yeni bir ödev verdi ve yağmur altında yola çıktı, "şeytan ısırıkları" canını acıttıkça tabanları da giderek düzleşiyordu.

Beklenmedik bir şey olduğunda henüz iyileşmemişti. Ay

sonu yaklaşıyordu, köpeklerin otlağa gittikleri zamandı ve bir sabah Doratchina Sokağındaki masanın üzerinde, ilk kez, içinde ücreti olan bir zarf buldu. Elli bin yerine iki katı ödenmişti. Demek ki bir değil, iki öğrenci için ödeme yapılmıştı.

"Niçin gereken miktarın iki katı?" diye çocuğa sordu.

"Katchountchitsa için."

"Kimden söz ediyorsun, genç adam, hangi Katchountchitsa?"

"Bizim bir Katchountchitsa'mız var."

"Bak, bir tokat atarım, saçların dökülür! Kim bu Katchountchitsa?"

"Bu benim kız kardeşim için," diye cevap verdi çocuk ve öyle güldü ki, kulakları boynunun arkasına kaçtı.

"Peki niçin derslere gelmiyor?"

"Bunu ben de bilmek isterim."

"Nasıl, sen bilmiyor musun?"

"Hayır. Ben Katchountchitsa'yı hiç görmedim."

Eustachia, "Bunun için her zaman öğleden sonra," diye düşündü ve ekledi:

"Yani senin Katchountchitsa var mı, yok mu?"

"Annemle babam var olduğunu söylüyorlar. Eğer biri şüphe ederse annem sinirleniyor. Ben, bilmiyorum. Bildiğim tek şey, Katchountchitsa'nın yeri her zaman boş kalsa da, masanın her gün dört kişilik kurulduğu, kahvaltı için dört yumurta kaynatıldığı ve köpek Kolia'nın ona ait olduğu... Katchountchitsa'nın asla bozulmayan bir yatağı var, kimi zaman havalandırmak dışında... Geçen kış, artık bir kızla aynı odada uyuyamayacak kadar büyüdüğüm gerekçesiyle odam değiştirildi..."

Çocuk sustu ve Eustachia çocuğun bakışlarının yuvarlak masanın yakınındaki boş iskemleye dikildiğini fark etti.

"Garip, değil mi?" diye ekledi çocuk.

Eustachia, çocuğun, *r* derken sol gözünü kırptığını gördü.

İki ücreti de cebine indirirken, "Bunlar rüzgâr kadar deli," sonucunu çıkardı ve çekip gitti.

Ertesi sefer, verandada çocuk tarafından değil, annesi tarafından karşılandı. Nemden korunmak için saçlarının arasından nefes alıyordu, ama içeri girer girmez öyle bir Fransızca'yla konuşmaya başladı ki, Eustachia dört yıllık zayıf öğrenimiyle onun tırnağı bile olamamıştı. Eustachia'yı yuvarlak masaya oturttu ve çocuklar için güç olan sorulara özel bir dikkat göstermesini rica etti. O konuşurken kulakları, sanki nöbet tutuyormuş gibi birbiri ardına kımıldıyordu. Çocuklardan, her zaman çoğul olarak, söz ederken gülümseyişi daha çok titriyordu ve tırnaklarıyla masanın kenarını tutuyordu. Acı, yüzünde bir saban izi gibi yol açmıştı. Fransızca dersinden, bir ölüm kalım sorunu gibi söz ediyordu.

Eustachia, dinlerken, "Kulaklarım hüzünden solacak," diye düşündü.

"Elbette, çocukların genel olarak durumundan memnunuz," diyordu kadın Eustachia'ya, onu rahatlatmak için. "Ama sanıyorum *şimdiki zaman ve geçmiş zamanla* sorunları var. Buna karşılık, *gelecek zamanı* iyi biliyorlar. Onun üzerinde durmaya gerek yok."

Eustachia uzun saçlarının üzerine oturmuştu ve mükemmel bir Fransızca konuşan bu kadının, çocuklarını yalancı balla eğitmek yerine, niçin bizzat ilgilenmediğini anlayamıyordu. O anda, güneşli bir odadan gelen çocuk karanlık odaya girdi. Anne geri çekildi ve Eustachia suçluya doğru yaklaştı. Çenesiyle oturmasını emretti; bacağıyla masanın altında çocuğun bacaklarını ayırdı ve Fransızca fiiller olan defteri eline aldı, *şimdiki zaman ve geçmiş zaman* üzerine soru sormaya kararlıydı. Aynı anda tırnaklarının engellenemeyen

bir hızla büyüdüğünü hissetti. Tırnaklarına baktı, gerçekten uzuyorlardı ve defterin sağ bölümünden, tam da onu ilgilendiren yerden hiçbir sözcük yapısı, hiçbir harf hatırlayamıyordu. Belleğini tazelemek için defteri açtı ve başlıkları okuyarak çocuğa, Fransızca'daki yardımcı fiillerin *şimdiki zamanını ve geçmiş zamanlarını* tekrarlamasını emretti. Çocuk cevapları mükemmmel biliyordu; Eustachia Zoritch'in ağzı açık kaldı.

"Burada her şeyi biliyorsun ama okulda bir kaz kafalı gibi kalıyorsun! Yine ne uyduracaksın? Annen senden şikayetçi!"

"Annem benden değil, Katchountchitsa'dan şikayetçi..."

"Yine mi başlıyorsun?"

"Katchountchitsa *gelecek zamanı, şart kipini ve ortaçları* mükemmel biliyor, ama *şimdiki zaman ve geçmiş zaman,* yani defterin sağ bölümü üzerine hiçbir şey öğrenemiyor. Ben bunu anlayamıyorum, çünkü basit şeyler, diğerlerinden daha basit, ama annem sizin, Katchountchitsa'yı bu durumdan kurtarmak için burada olduğunuzu söylüyor..."

Eustachia çocuğa dik dik baktı, saçlarını beline doladı ve çekip gitti. Ertesi sabah, dilinin bir yılan dili gibi çatallı olduğu duygusuyla uyandı. Sadece sol tarafını hissediyordu, sağ taraf kullanılmaz durumdaydı. Yataktan kalktı, kaynak suyu süründü, saçlarıyla masanın tozunu aldı ve diploma sınavına hazırlanmaya koyuldu. Çalışma, belli bir yere kadar iyi gidiyordu, sonra güçleşti. Fransızca fiillerin *şimdiki zamanını ve geçmiş zamanını* bilmiyordu. Di'li geçmiş zamanla hikâye birleşik zamanı arasındaki farkı artık bilmiyordu. Kısacası, defterin sağ bölümündeki çekimler onun başını ağrıtırken, tersine, sol taraftaki her şey daha da netleşiyordu. Gelecek zamanı, şart kipini ve durum ortacını geçmişte asla kullanamadığı gibi kullanıyordu. Özellikle Fransız dilinin *geçmiş geleceğiyle* ilgileniyordu. Bazı insanların zamanı şimdiki zamana en yakın ucundan, şimdiki zamana varıncaya

kadar kemirdiklerini, digerlerinin ise içine atladıklarını, kurtlar gibi arkalarında delikler bırakarak zamanın kalbini oyduklarını anlamıştı. Bu düşünceler içinde kaybolurken başının üzerinde iki tür saç bittigi izlenimi edindi ve dinlenmeye karar verdi...

Rafın üzerinde, Dobratchina Sokagında ilk gün döktügü içkiden lekelenmiş giysisini buldu ve temizleyiciye götürdü.

"Bir adamı korkut sana hayvanca cevap versin," diye düşündü yolda. "Bu yüzden, biri seni şaşırtırsa, tehlikeye ve sürprize sende neyin tepki gösterdigine dikkat et: Ses, el, düşünce, bakış, saçlar ya da tadı degişen tükürük... Çok geç olmadan bunu kafana iyice sok. Bu öncüdür, seni tehdit eden ilk işarettir..."

Çünkü içkinin döküldügü gün Eustachia'da hiçbir şey ya da hemen hemen hiçbir şey tehlikeye tepki göstermemişti; tesadüfen bardaga takılan eli ve dehşetle uzamaya başlayan tırnakları dışında. Bu, tek tehlike işaretiydi ve altı ay boyunca bunu anlamamıştı. Her şeyin boş gibi geldigi ve agrıyan bacagından şaşkına döndügü şu anda Eustachia, zamanında itaat etmedigi tırnaklarının işgal ettigi eline şaşkınlıkla bakıyordu.

Fakültenin önünde bir okul arkadaşı, "formunda görünmüyorsun," dedi kızgınlıkla ve ardından saati sordu.

Eustachia, saatin kaç oldugunu bilmesine ragmen nasıl cevap verecegini bilmedigini fark etti. O sırada, yoluna devam etmek için, Kalemeydanı'ndan esen iki rüzgâr akımı arasında bocaladı. Sonra fikir degiştirdi ve şart kipinden cevap verdi:

"Saat beşe beş kala olabilir!"

Bu cümleyle donup kaldı. Fransızca'sının çektigi acının, şimdiki zamana ve geçmiş zamana zarar veren bu felcin ana dilini bozmuş oldugu açıktı.

"Şimdiki zamanıma ve geçmiş zamanıma ne olacak, eger onları böyle bırakırsam?" diye korku içinde kendine sordu

Eustachia. "Artık gelecek zaman olmadıkları bir anda bana ait olmaya son vererek sonsuza kadar silinecek ve yok mu olacaklar, yoksa başka birine doğru mu gidecekler? Başka biri benim anılarımı miras mı alacak?"

Kısa süre içinde Eustachia bu zamanları kullanarak konuşmak bir yana, artık geçmiş zamanda ve şimdiki zamanda düşünemiyordu bile. *Burda* satın aldı, yıldız falını aradı ve Yay burcu sütununda şunu okudu:

"Ayın 15'inden sonra bir kararla ailenizi şaşırtacaksınız. 23'üne doğru, sizi bir yolculuk bekliyor. Ayın sonunda, küçük ama pahada büyük bir hediye alacaksınız."

Bu olayların hiçbiri başına gelmedi, çünkü önceden olmuşlardı. Ekim ayına ilişkin yıldız falı, çoktan geçmiş olan eylülde meydana gelmiş olayları içeriyordu. Onunla çağdaşları arasındaki bu mesafenin nereden geldiğini aniden anladı: Aynı olmasına rağmen, onlarınkinden farklı başka bir dili kullanıyor gibiydi. Söyleşileri kaçırmaya başladı, sınavını başaramadı, çünkü *di'li geçmiş zaman*daki bir soruyu atlamıştı, öğrenciler sendikası toplantılarında *gündemi* tutması istenmişti, *şart kipinde* yazdığı uzun cümlelerini tercüme etme cesareti kimsede yoktu; artık onun varlığına giderek daha az önem veriliyordu. Delice uzayan tırnaklarını her yerde kesiyordu; ev sahiplerine felaket getireceği konusunda uyarılmış olsa da ziyaretteyken bile kesiyordu.

Artık Dobratchina Sokağına gitmiyordu, çünkü çocuk defterin sağ tarafını ondan daha iyi biliyordu. Kendisinin iyi bildiği *gelecek zamana* ayrılmış sol bölüm üzerine sorular sormaktan ise şaşkındı. Ama ders vermekten vaz geçmesinin gerçek nedeni çok başka ve daha önemliydi. Bir gün, karanlık odadaki masaya, çocuğun yerine oturmuş olarak Katchountchitsa'yı bulma ihtimali onu korkutuyordu. Bu duruma şaşırmamaktan ve sanki bir şey olmamış gibi ona ders vermeye başlamaktan korkuyordu. Katchountchitsa'ya *şimdiki*

zamanı ve geçmiş zamanı öğretememekten korkuyordu, çünkü şimdi o da onları bilmiyordu. Ve hepsi bu değildi. *Gelecek zaman*larıyla, ortaç ve dilek kipleriyle, yan eylemleriyle, yapamadıkları ödevleriyle iyi anlaşacaklarını bildiğinden, kaygılıydı. Ve üçüncü iskemle, oğlan çocuğununki, şimdiki zaman ve geçmiş zamanlar iskemlesi, ikisi için de sonsuza kadar boş kalacaktı.

Bununla birlikte, dilindeki hastalık güzelliğine ve gövdesine de zarar vermişti. Kimi zaman, keyfi yerindeyken, bembeyaz saçlarına aynada bir an bakabiliyordu ve şarkı söylemeye başladığında, belirgin, derisiz ve kirişsiz, sadece tırnak kalmış elinin kemiklerini zahmetsizce sayabiliyordu. İçini korku kapladı ve bir çözüm aramaya koyuldu, ama şimdiki zaman ve geçmiş zaman ortadan kalktığından, rafın üzerinde, düşlerinin dökümünü yaptığı bir kayıt defterinin olduğunu hatırlayamıyordu. Ağustos ayının ortasında kışlık pardösüsünü ararken, defteri tesadüfen buldu. Bunun üzerine defterin üzerindeki örümcek ağlarını saçlarıyla temizleyerek geçmişe giden yolun gelecek zamandan geçtiği sonucuna vardı. Gerçekten de, kayıt defterinde, düş görenin de şimdiki zamanının olmadığını, ama düş görene ait olan durum ortacı biçiminde, içinde uyunan zamana paralel bir eylem biçiminin ortaya çıktığını keşfetmişti. Geçmiş zamana gelince, düşlerde o da yoktu. Orada her şey, henüz yaşanmamış bir şeye, önceden başlayan garip bir yarına, gelecek zamandan mahsuben alınan, eğer düş gören kaçınılmaz *şimdiyi* başından savarsa gerçekleşecek bir gelecek zamana benzer.

Böylece her şey aydınlanıyordu. Dili, kayıt defterinde açgözlülükle aramış olduğu düşler dilbilgisinin tüm özelliklerini ve eksiklerini taşıyordu: Ne *şimdiki zamanı* vardı, ne geçmiş zamanı. Eustachia Zoritch, dilindeki hastalığın, uyumasından ve gerçekliğe geçmek için düşü terk edememesinden kaynaklandığı sonucunu çıkardı. Bu yüzden, uyan-

manın bütün yollarını denedi, ama boşuna. Nihayet, bundan kurtulmasının tek yolu olduğu sonucunu çıkardı: Üçüncü kattan atlayacak ve eğer uyanıksa ölümünde, eğer uyuyorsa hayatında uyanacaktı.

Tchika-Lioubina Sokağında hızla ilerlerken, "Bunu yapmam gerek," diye fısıldadı.

O sırada, giysisini temizlesin diye vermiş olduğu temizleyicinin önünden geçtiğini fark etti.

"Giysimi almak için durabilirim, böylece zaman kazanırım," dedi kendi kendine ve öyle de yaptı.

"İşte, temiz," dedi görevli. "Ama leke olmadığı konusunda sizi uyarmalıyım. Sizin leke sandığınız şey, burda, sol taraftaki, gerçekte giysinizin tek temiz yeri. Çok kirliydi ve bu küçük beyaz leke, kirden kurtulmuş tek yerdi..."

"Haklı olabilir," dedi kendi kendine Eustachia, giysiyle birlikte sokağa çıkarken. "Defterin sağ tarafını şeytan götürsün! Her zaman sol taraftan daha kirli olacak!"

Üçüncü kattan atlamadı ve yaşamaya devam etti.

Gelecek hayatında Eustachia, sürekli olarak, Belgrad'ın en canlı mahallesinde, *Altın Fıçı*'nın üzerindeki evde, Prizren Sokağı'nda yaşadı. Yıllardan beri orada oturan ve Eustachia Zoritch'in varlığını asla fark etmemiş üç kişilik bir aileyle aynı evde oturdu. Eustachia'nın uzun süre önce oradan taşındığına inanmıyorlardı, ama kimi kez evin sahibi pazar sabahları dördüncü bir yumurta pişirmek için açıklanamaz bir istek duyuyordu.

Zehirli Aynalar

Yüzyılımızın otuzlu yıllarında, hâlâ kuyuların beslendiği ve tırnakların acı vermesin diye yağmurdan önce kesildikleri dönemde, İvan Miak denen biri Belgrad Belediye Mahkemesinde zabıt kâtibi olarak çalışıyordu. Ona ilişkin, şaka yollu, acı bir ad, acılaşmış bir soyad denmekteydi. Kaşlarını eken ve kirpiklerini sulayan ve bir düka altını gibi sarı bıyığı olanlardandı. Bir tütün tabakasının içinde bulunsaydı sigara diye içilirdi. Düşük ücretiyle yaşıyordu, çünkü bir hırsızın evinde arı beslenmediğine inanıyordu. Saçlarını bir tasın içinde kendi kesiyordu, küllü çamaşır suyuyla yıkanıyordu, yarım ekmeğin yanına yarım meteliklik domuz kavurmasını garnitür yapıyor ve hepsini fırına koyuyordu. Canına tak dediğinde, Miloé Vassitch'in öğrencisi, mimarlık öğrenimini bir türlü bitiremeyen bir kızla evlendi. Onun yanında, Miak'ın yaşamı değişti ve kendini hızla, canlıların ve ölülerin düşte ayrı ayrı görüldükleri bir yol ayrımında buldu. Garip bir küçük hayvan duvar saatine girdi ve orada yeni bir zamanı vızıldamaya başladı.

Karısı ve kitaplarıyla birlikte, çünkü ona sınavlarından önce derslerini tekrarlatıyordu, Miak yavaş yavaş sanat eşyaları, antikalar konusunda uzman oldu ve bazı büyük ustaların tarzına alıştı. Belki bu alanda hiçbir bilgiyle dolu olmadığından bu yeni derse kısmen egemen olmayı hızla başardı. Kendini büyük sanatın düzeyinde hissetmediğinden, onun en fazla ilgisini çeken zanaatçılığın tarihi oldu. Önce tahta yontmayla, seramikle, cam ve metal üzerine sanatsal çalışmayla, üslup mobilyacılığıyla, ikon süslemeciliğiyle ve rahlelerle, tahta ikonlarla, tuval üzerindeki yağlıboya resim-

lerle ve tablo ve ayna çerçeveleri yapma, koruma ve yenileme sanatıyla ilgilendi. Bir XVII. yüzyıl ağaç oymasıyla daha yakın tarihli çok sayıdaki kopyası arasında ayrım yapmayı öğrenmişti; bir gravürün birbirine eklenmiş dört parçadan mı yoksa tek bir parçadan mı meydana geldiğini hemen görebiliyordu; "moda" bir halıyı çifte çözgüyle dokunmuş daha eski olanından ayırt ediyordu ve üslup mobilyacılığı gerçek tutkusu haline gelmişti, öyle ki Miloé Vassitch'in çalıştığı müzelerin değerlendirmelerini bile tartışabiliyordu. Yetkili çevreler bu davetsiz konuktan, galerilerin salonlarında parmağını gömleğinin altına sokan ve göbeğini karıştıran bu biraz kaçık adamdan korkuyorlardı. Ama onun yargısı dinleniyordu, onun bütün yalanlarını önce şeytana yutturduğu biliniyordu: Miak şaka yapmıyordu ve başkalarının unuttuğu şeyi her zaman biliyordu. Boşandığında ve karısı onu ve uzmanlığını terk ettiğinde, ona kollarını açan uzmanlığı oldu ve bu, belediye zabıt kâtibinin tek tutkusu haline geldi.

Miak yavaş yavaş mahkemedeki işini ihmal etti, kötü bir alışkanlık gibi kendisini kaplayan yeni kabiliyetine kendini adadı. Sadece dostları tarafından değil, tanıdıkları, sonra dostlarının dostları ve genellikle ertesi gün hiç tanımayacağı kimseler tarafından bile antika eşyalar konusunda aldanmaz uzman olarak çağrıldı. Gerçekte, değer yargısının zevk ve kesinliği o dönemin özelliği olan kesinlik zevkine ve ihtiyacına uygundu. Ünü büyüdü ve XVIII. ve XIX. yüzyılın ender mobilyaları üzerine dört bir yandan fikrini sormaya başladılar. Eskiciler rüzgârın nereden estiğini göz açıp kapayıncaya kadar anladılar. Mallarının fiyatının onun değerlendirmesine bağlı olduğunu bildiklerinden, tercihini bildirmesini rica ederek önce ona gösterdiler. Tüm bunlarda en hoş olan ve Miak'ın durumunu benzersiz yapan şey hizmetlerinin karşılığını asla ödetmemesi ve yaptığı iş için eskicilerden tek kuruş almamasıydı. Kısacası, bu çalışmadan zevk alıyordu;

moda hakemliği rolünden, tamamıyla tatmin olarak, çok hoşnut kalıyordu.

Alıcılara ve eskicilere eril bir Biedermeyer koltuğunu, (balenalı etekliği nedeniyle daha geniş olan) dişil bir Biedermeyer koltuğundan ayırt etmesini öğretiyordu. Aynı üsluptaki küçük koltukların büyüklerden daha ender bulundukları konusunda uyarıyordu; çift kilitli sandıkların tek kilitlilerden daha eski olduklarını ve pratik olarak anahtar sayısının mobilyanın yapıldığı andan bu yana geçen yüzyıl sayısına denk düştüğünü hatırlatıyordu. Eskicilerin, kökenini gizlemek amacıyla eski Alman üslubu iskemlelerin arkalığına kazınmış gülleri kaldırma alışkanlığı üzerine dikkatlerini çekiyordu. Eski mobilyacılık ölçülerinin (eğer parça orijinalse) bizim bugünkü sistemimize uymadığını, çünkü eskiden birim olarak metreyi değil karışı kullandıklarını öğretiyordu. Kavisleri üç boyutlu geliştirilmiş, XV. Louis dönemi oturma odasını, adamakıllı kemerlendirilmiş ama iki boyutlu biçimler gösteren XIX. ve XX. yüzyıl Viyana taklitlerinden ayırt etmeyi biliyordu. İkinci Rokoko ve Yeni Barok gibi ikincil üslupların var olduğunu gösterdi; ağacın kalınlığına bakarak bir kaplamanın elle yapılıp yapılmadığını ustalıkla anlıyordu ve konsolların içini öyle iyi yokluyordu ki, kimi zaman eski altın paralarla ya da XVIII. yüzyıl saç tutamlarıyla dolu hiçbir gizli bölme ondan kaçamıyordu. Sırp devrimi sırasında Karageorge'un bir satış mektubunu, Obrénovitch'in bir sekreteri tarafından bir süre sonra yazılmış olan mektuptan ayırt etmeyi biliyordu. Porselende ustaydı ve bir tabağın tarihini alevin yansısında okuyabilirdi. Fincanlara parmağıyla hafifçe vuruyor, sonra seslerini dinliyordu ve çoktan geride kalmış eski işinde asla görmediği kadar güzel nesneler olan, İmparatorluk üslubu mücevherler için, ünlü kuyumcu ayar damgaları kataloğuna sahipti.

Yavaş yavaş sadece üslup mobilyaları üzerine çalışan, ince

işler yapan marangozlarla ilişki kurdu. Bunlar, XVIII. yüzyılla XIX. yüzyıl arasındaki geçiş olan, Avrupa devrimleri dönemindeki eski evlerin sırlarına vakıf sessiz insanlardı; Viyana'da öğrenim görmüş ve dükkânı Vouk Anıtı'nın yanında bulunan Pantchévolu Prédoévitch bunlardan biriydi. Bir süre sonra, atılmış nakışlı kumaşları eski arkalıklara geçiren ve bir koltuğun üzerine bir peynir dilimindekiler kadar net melekler yapmayı bilen Djéram Çarşısı yakınlarındaki bir halıcıyı ve kristal bardaklar yapan Sindjélitch Sokağındaki bir camcıyı tanıdı.

Kaşları bakışını izleyemeyecek kadar ürkek ve şaşı olan Miak, şapkasını terli alnına indirmiş, yürüyor ve Béla Tsrkva'nın, Pantchévo'nun ve Sombor'un evlerini dolaşıyordu. Orada kurtlardan arta kalmış eski dolaplar, boyalı konsollar, müzikli sarkaçlar ve burçları gösteren duvar saatleri, deriden yerküreler ve kelebek ya da kalp biçiminde kulbu olan anahtarlarla kitlenen dolaplar bulunabiliyordu. Daha o dönemde, içinde su, sabun, bir tarak ve veba durumunda bir avuç cevizin bulunduğu Belgrad mahzenlerini ve ambarlarını biliyordu. Eskicilerin mallarını koydukları ve gösterdikleri kiralık odalara düzenli olarak gidiyordu; camekân raflarının arkasına yapıştırılmış duvar kaplamalarının kökenini ve sırları döküldüğünde, kendi görüntüsünün arkasından duvarın seçilebileceği kristal aynaların kalitesini biliyordu. Kiraz ağacının çekirdeklerini yayması gibi, hizmetlerini ve öğütlerini yayıyor ve çok derin bir kuyuya atılan taşın yankısının olmadığını şaşkınlıkla görüyordu. Çevresindeki insanların, geçmişlerindeki zamanın derinliğini değerlendirme yetenekleri yoktu. Babalarının zamanından kalan eşyaları ancak eski ve çok eski olarak kabul ediyorlar ve büyükbabalarından öteye gidemiyorlardı. Daha eski olan her şey onlar için anlaşılmaz kalıyordu ve adlarını bilmedikleri gibi aile mezarlarındaki haçları da zaten

kaybolmuş büyük büyük atalardan, büyük büyük büyük atalardan, büyük büyük büyük büyük atalardan ve büyük büyük büyük büyük büyük atalardan miras kalan bu eski püskü yığına ilişkin hiçbir değerlendirmeleri yoktu. Bu iş için, İvan Miak gibi bir uzman aranıyordu.

Bütün bu yeni müşterilere bir gün Ulusal Tiyatro da eklendi. Eski mobilyalar, tablolar, çerçeveler, aynalar, halılar ve diğer eşyalar aranan aksesuarlardı ve Miak elindeki parçaların en iyilerini önce tiyatroya ve ardından diğer alıcılara sunmaya başladı. Ücretsiz bir giriş kartı da olduğundan kimi zaman temsillere gidiyor ve kendisinin sağladığı yazı masalarını, sandık ve konsolları, yatakları, büyük şamdanları ya da iskemleleri sahnede tanımaktan zevk alıyordu.

"Eşyaların bilgeliği arasında insan hakikate kadar yükselir," diye düşünüyordu kimi zaman Miak.

Ve gerçekten de bu olağanüstü çalışmada yetkinliğe ulaştı. Büyük zenginlikler ve mahzenlere ve çatı katlarına saklanmış, binlerce kilometrekare alana yayılmış lüks parçalar, 1789 devriminden çok önceki bir dönemden gelerek, kendiliklerinden onun eline doğru üşüşüyorlardı. Daha iyisi, eşyaları uzun süre arıyordu ve sonra, aniden, onlar onu aramaya ve bulmaya başlıyorlardı.

Ama asla kendisi için bir şey elde etmedi. Dairesi, Athos Dağı'nda sunulan beyaz fasulyeler kadar sadeydi. Miak, salondaki koltukları süslemek için sadece porselen düğmeler ve koltuk ayakları için küçük bakır tekerlekler satın alıyordu; tüm bunlar da ihtiyaç duyan bir yakına ya da müşteriye hizmet etmek içindi. Miak'ın dostları dairesinin boş odalarını görünce hep şaşırıyorlardı. Ondan, güzellikten korkan bir kaçık ve sevdiği eski eşyalara güvenmeyen biri olarak söz ediyorlardı.

Bununla birlikte, bu kuralda bir istasna oldu. Miak'ın evinde yıllardan beri kilitli olan XVIII. yüzyıl sonuna ait bir yazı

masası vardı, kendisi asla kullanmamasına rağmen kimseye bırakmak istemiyordu. Dik bir piyanoya benziyordu, bir masa olarak da kullanılabilirdi, her yandan açılan çekmeceleri, üst bölümünde kitaplar için küçük bir gotik etajer ve yazı yazmak için küçük bir kapağı vardı. Bu kapak indirildiğinde, sıkılmış banyo havlusu gibi tahtadan burma bir sütun ve bunların arkasında dik duran iki ayna ortaya çıkıyordu; aynalarda, her seferinde, insan kendini kalemi hokkaya batırırken görürdü. Aynaların köşelerine cam köpüğüyle "*Scripta manent*" yazılmıştı. Yazı masası Miak'a önerildiğinde masada iki tür koku saptadı. Kokuları izleyerek gizli bir çekmece buldu, 1798'den beri dokunulmamıştı ve içinde de aynı tarihli bir mektup. Eşyadan hiç ayrılmak istememesinin nedeni bu mektuptu, çünkü mektupta zehirlenme sonucu ölmekte olduğuna inanan, can çekişmekte olan birinin son arzuları vardı. Bu adam, mesajında, kendisini zehirleyenden yazı masası ve aynalar yardımıyla nasıl intikam alabileceğini torunlarına anlatıyordu. Ayrıca, aynaları bir intikam amacıyla kullanmaya yazgılı olan mektubun ulaşacağı bahtsızın, mülküne mirasçı olacağını da koşul olarak belirtmekteydi. Aynaları bu amaçla kullanmak çok basit olduğundan tehlike de tam buradaydı.

Yazı masası, diyordu mektupta, herhangi bir yazı masası gibi kullanılabilir; ta ki çok belirgin olan üç hareket (yazar bunları farklı renklerle belirtmiş) aynaların arkasındaki gizli bir mekanizmayı işletinceye kadar. Mekanizmanın harekete geçmesi çok basittir, diye uyarıyordu zehirlenen adam. Önce burma sütunu, dönebildiği yöne doğru çevirmek gerekir. Sonra, mavi renkle belirtilen sol çekmece açılır. Hemen ardından beyaz renkle belirtilmiş sağ çekmece kullanılır ve nihayet, üzerinde yazmak isteniyormuş gibi kapak indirilir. Aynaları harekete geçiren, kırmızı renkle belirtilen bu son harekettir. Eğer kullanılış doğru sırada, mavi, beyaz, kırmızı, gerçekleştirilirse sütuna ve kilide bağlı gizli mekanizma,

sütunların arkasına yerleştirilmiş aynalar zehirli hale gelecek ve aynada yansıyan ilk kişiyi öldürecek biçimde işler.

Böylece yazı masası hiç güçlük çekmeden mükemmel bir cinayet işleme fırsatı vermekteydi. Anahtarlarıyla birlikte çalışma masasının kurbanın eline geçmesi yeterliydi. Öncelikle ve işin en nazik yanı buydu, sütunu çevirmek gerekiyordu. Geri kalan her şey sakince masanın yeni sahibine bırakılabilirdi. Er ya da geç, mavi, beyaz ve kırmızı renklere denk düşen diğer üç hareketi gerçekleştirir ve ölüm, katilin bile öngöremeyeceği bir anda gelirdi.

Miak gerçekten de böyle bir mektuba sahipti ve evinde böyle bir makineyi saklıyordu, ne yapacağını bilemeden ve kimi zaman zamanaşımına uğramış cinayetin gerçekleşip gerçekleşmediğini, zehirleyenin cezalandırılıp cezalandırılmadığını ve mekanizmanın hâlâ çalışıp çalışmadığını kendine soruyordu.

Ama sırrı kimseye açmadı ve aynalardan sakınmaya başladı. Yazı masasını kilitli tutuyordu ve evindeki tek aynayı bir cibinlik altında saklıyordu, sanki bir yığın böcek çıkacak ve odasını işgal edecekti. Bir şey hâlâ kafasına takılıyordu. Bu yazı masasını edindiği dönemde aynı eskiciden bu yazı masasının bir eşini, neredeyse aynısını, almış ve zehirli aynaların sırrını keşfetmeden önce Ulusal Tiyatro'ya satmıştı. İkinci yazı masası şimdi Prens Michel Anıtı'nın yanındaki büyük yapıda aksesuar olarak kullanılıyordu ve mobilya ve aynalarının muhtemel bir uğursuz faaliyeti üzerine endişe verici hiçbir haber almıyor olması Miak'ı teskin ediyordu.

Elbette mektubun bütün sözcüklerine körü körüne inanmıyordu. Ama asla çok temkinli olunmadığı kanısındaydı. Ürkek ve yumuşak huylu biri olarak, olayları kulakta tutmaktansa ağızda tutmanın daha kolay olduğunu biliyordu ve birçok kez, cinayetlerle, cinayet yöntem ve araçlarıyla ilgili çok sayıda insan görmek onu çok şaşırtmıştı.

Bu türün meraklıları sık sık yardımını ve düşüncesini isteyerek ona başvuruyorlardı: Mektupların içine işlemiş kan silinemediğinden kan karası bir mektupla gelen eski Türk yatağanları koleksiyoncuları; taşlı tabanca ve iğneli tüfek meraklıları; ateşli silahı ya da kılıç asılan veya çentik atılan halkayı saklayan balta biçiminde dipçikli ve uzun mesafe yivli namlulu şeşan veya bıçak ve kını tuza batırılmış değerli hançer koleksiyoncuları. Onları kabul etmeyi reddediyordu, çünkü silahlar hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyordu. Eskileri de yenileri de tanımıyordu.

Bununla birlikte, bu bilgiye çok geçmeden ihtiyacı olacaktı.

II

Miak'ın okul arkadaşları arasında uzun boylu bir genç adam vardı, saçlarını kemiren ve kaşlarını tükürüğüyle perdahlayan bir Yahudi. Taş gibi sağlam, ama garip biçimde de kolay hastalanır olduğundan, sisli havalarda okula dişlerinin arasında bir mendille gelirdi. Adı Kaim Navi'ydi. Ancak dişi limonu emebildiği ve hızlı olduğu kadar güçlü olmadığı söylenirdi. "Hayaleti taklit ederek, insan da bir hayalet olur!" demeyi severdi.

Bir tıraş bıçağı fırlatarak kuşları yakalamayı biliyordu, ellerini her zaman paltosunun astarında tutuyor ve sadece ayağıyla tekme atıyordu. Kurbanına kil rengi gözlerle bakar ve gözlerini aniden kapardı. Navi gözlerini kapadığı için rakibin hiç beklemediği bir anda, darbe, ayakkabının ucuyla çeneye iniyordu.

Öğrenim sona erdiğinde her biri kendi Doğu'suna doğru yola çıkmıştı ve Miak, Navi'nin gözlerini kapayarak telaffuz ettiği formülü hâlâ hatırlıyordu:

"Ara sıra gözlerini kapa, çünkü öte dünyada burada hiç görmediğin kadar göreceksin!"

Tesadüfen karşılaştılar ve antika eşyalara duydukları ortak aşk nedeniyle eski dostluklarını yeniden canlandırdılar. Navi'nin ağzının çevresinde artık bir bıyık vardı, açık renk iplikli karanlık kostümler giyiyordu ve önceki yüzyıl mobilyalarının ateşli bir koleksiyoncusu olmuştu. Alışkanlık olarak pazarları *Tiyatro Restoranı*'nda buluşuyorlardı. Sirkeli domuz bacağı yiyorlar, gevezelik ediyorlardı ve Miak dostunun evini küçük bir müze yapmasına yardımcı oluyordu. Dişi domuz ıslatılıncaya kadar her şey böyle gitti, sonra birden değişti.

1937 yılı başlamakta gecikiyor ve tarak biçimli bir güneşin altında serinliyordu. Nişanları takacak kadar soğuk bir ocak günü Navi, Miak'a, gösterecek yeni bir şeyi olduğunu söyledi. Miak, ender bulunan bir porseleni ya da ağaç üstüne yapılmış bir tabloyu keşfetmeyi umarak görmeye gitti, ama Navi bir çekmeceden Lenin'in kitabı *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'yi çıkardı ve okusun diye dostuna verdi. O dönemde Yugoslav Komünist Partisi yasaklanmıştı, kızıl liselileri hapse atıyorlardı ve Miak korktu. Eğer olay fark edilirse, ikisinin de hapiste ve hatta belki "papazın bahçesinde" buluşacaklarını biliyordu. Yine de, rahatsız olmasına rağmen, okul arkadaşını mutlu etmek için kitabı aldı.

O gece arkadaşı kirş bardağını kafaya dikerken şöyle diyordu:

"Bizler, ancak bir yüzyıl sonra ortaya çıkmak üzere kalplerimizde olgunlaşacak hastalıklara maruz kaldık; bunlara biz değil, çocuklarımızın dayanabilecek. Genellikle, bu hastalıkları bütün hayatımız boyunca taşıdığımızı ve ölümümüzün başka bir ölümün işareti olduğunu bilmeden, bu hastalıklar bizde ortaya çıkmadan ölürüz..."

Miak titredi ve şapkasını koltuğunun altına sıkıştırdı, arkadaşının söylediklerini kısmen duyuyordu. Bu korkuyu da

kendisiyle birlikte sokağa taşıdı ve açmaya cesaret edemediği kitapla birlikte evine nakletti. İleriki günlerde, boyalı çiçeklerle süslü bir XVII. yüzyıl konsoluna değer biçmesi gerekti. Çiçekler iyi koksun diye boyanın içine bir koku ilave edilmişti, ama şimdi öyle pis kokuyordu ki, üç gün boyunca hatırlanıyordu. Eşyadan kurtulmadan bu miyasmayı ortadan kaldırmak zordu ve Miak, alıcıya ve eskiciye derdini anlatmakla meşguldü. O sırada, polis ansızın eve girdi.

Sadece Miak'ı götürdüler, iki gün boyunca izinsiz antika ticareti üzerine sorguya çekildi, sonra kartlar açıldı. Bir masanın üzerine konmuş bir lambanın aydınlattığı karanlık bir odaya götürüldü. Lambanın halesinin ötesinde hüküm süren, kol girecek kadar yoğun karanlığa gözleri alıştığında, bir kuyunun dibi gibi ölçüsüz yükseklikteki küçük bir odada bulunduğunu gördü. Ticaret bahanesiyle, siyasi düzene en kötü dalavereler hazırladığını açık açık söylüyorlardı. Lenin'in kitabını bulmuşlardı ve gerçekten enselenmişti. Pek sağlam olmayan Miak, gözyaşları içinde, öldürünceye kadar dövüldü, her sözcük canını acıtıyordu, sonunda bir sabah direnci kırıldı ve kitabın kime ait olduğunu itiraf etti.

İşine devam etmesini, ama etrafındaki insanları gözleyerek, onlar üzerine her cumartesi rapor vermesini söyleyip hemen serbest bıraktılar. Şaşkın ve deliye dönmüş vaziyette, boş yere unutmaya çalışarak, itaat etme arzusundan çok alışkanlığın gücüyle, önceki gibi devam etti. İlk gece, bacakları titrediğinden ayakkabılarını çıkaramadı. Ve onlarla yattı. Başucundaki duvarda bir oyuk açtı ve geceleyin gözünü kırpmadan oyuğun içine baktı; oyuk zamanla daha da derinleşti. Tesadüfen eline düşen eşyalardan güçlükle kurtuluyordu ve genellikle elinde bir kaşık ya da bir anahtar tutarak uyanıyordu. Her cumartesi, ileteceği bilgi olsun olmasın, yeni velilerine gözükmek zorundaydı ve her pazar, eski ortamı bulmak umuduyla *Tiyatro Restoranı*'nda hazır bulunuyordu,

ama Navi artık gelmiyordu. Arkadaşının başına ne geldiğini söylemeleri için polislere yalvarıyordu, ama velileri susuyor ve ellerini memnuniyetle ovuşturuyorlardı, çünkü Miak antikalar üzerine öğütlerine çok değer verilen ve polislerin giremediği zengin çevrelere devam ediyordu. İçmeye başladı ve daha kötüsü, o zamana kadar gerçek bir tutku olan çalışmasına olan bütün ilgisini kaybetti.

Bu, bir çocuğun dünyaya gelmesi için gereken zaman kadar sürdü. Sonra, bir polis arkadaşından, kendisini yaralayan bir haber aldı.

"Kaygılanma," dedi adam, "Navi'ye ihanet eden sen değilsin, o sana tuzak kurdu! Yıllardır bunu yapar. Polisin muhbir adayları için olta görevi görür. Onları, kendisini ihbar etsinler diye bir kez ağına çeker. Sonra onlar alışır ve başkalarını ihbar ederek, Navi ve Polis için çalışmaya devam ederler. Güç gelen ilk adımdır, sonra her şey kolaydır..."

Ama Miak için her şey kolay olmadı. Boğulmuş gibi kaldı, gözüne bir yağmur damlası gibi düşen bu haberden şaşkına dönmüştü. O güne kadar Miak, Navi'nin bu olayda şansının yaver gitmediğini düşünmüştü. Şimdi, kurbanın kendisi olduğunu aniden anlıyordu ve yaşamını zehirleyeni cezalandırmaya karar verdi. Eskiden okuduğu ve imha ettiği mektupta anlatılan mükemmel cinayet şimdi bütün anlamına kavuşuyordu. Miak'ın zehirli aynalar hikâyesine kesin olarak inandığı söylenemez, ama çekingen ve beceriksiz olduğundan, oradan başlamak onun için daha kolaydı. Aynaların çalışmadığı kullanımda ortaya çıksa bile, diye düşünüyordu, Navi kendisine karşı bir şey denendiğini bile bilmeyecek ve düşmandan kurtulmak için daha etkili başka bir yöntem bulmak için her zaman vakit olacaktı. Gerçekte, zehirli aynalar Miak'ın ağırbaşlı yapısına tamamıyla uyuyordu. Navi üzerine yeniden bilgi sahibi olmaya başladı, ama eski dostunu bulmak yerine, onu bulan Navi oldu.

İkonların yıkandığı nisanın ilk cumartesisiydi. Kırmızı eldivenli genç bir adamın keman çaldığı bir handa Miak'ın yanına geldi. Miak, Navi'nin alnında derin bir iz gördü ve ağzının içini göstererek güldüğünü fark etti. Aynı zamanda, birine ayağıyla vurmaya hazırlanıyormuş gibi gözlerini kapıyordu.

"Ara sıra gözlerini kapa, çünkü bu dünyada ne kadar kaparsan, öte dünyada o kadar açık olacaklar!" diyordu Miak'a, onu bir iskemleye doğru iterken.

Hiçbir şey olmamış gibi konuştular ve eskiden olduğu gibi *Tiyatro Restoran*'ında pazar günü yeniden buluştular. İkisi de dokuz aylık ayrılığı, asla olmamış gibi kabul ederek, sessizlikle geçiştirdiler. Ama çok başka şeyler düşünüyorlardı. Ve ilk fırsatta Miak kurbanına aynalı yazı masasını önerdi. Navi dayanamadı ve bu ender ve güzel parçayı tereddütsüz satın aldı. Yazı masasını dostuna vermeden önce Miak sütunu çevirdi ve bütün çekmeceleri cebinde sakladığı anahtarlarıyla kilitledi. Ve kokulandırılmış rakıyı birlikte içerlerken zamanı hesaplıyor ve bekliyordu.

"Keyfin yerinde gözükmüyor," dedi Navi. "Belki dişillerin yiyeceğini erillerinkinden ve dişillerin yemek saatini erillerinkinden ayırt etmeyi bilmiyorsun. Tavşanları incele. Erkek ve dişi tavşan asla aynı bitkiye saldırmaz. Hele günün aynı saatinde hiç değil. Onlar gibi yap! Erkek kadınla aynı şeyi yememelidir..."

Bu sözleri dinleyen Miak cebinden ilk anahtarı çıkardı. Bacaklarının titremesini engellemek için topuklarını sıktı ve anahtarı yeni sahibine uzattı. Anahtar sol çekmeceyi açıyordu, Navi belirgin bir mutlulukla anahtarı denedi.

"Mavi!" dedi Miak içinden ve gömleğinin yakasının ters döndüğünü hissetti.

İkinci anahtarı çıkardı, sağ çekmeceninkini; ve Navi'ye uzattı. Navi sağ çekmeceyi açtı, Miak saymaya devam ediyor-

du.

"Beyaz!" diye fısıldadı ve son anahtarı uzattı.

Bu, arkasında aynaların bulunduğu levhayı indirmeye yarıyordu. Navi anahtarı aldı ve kilide soktu.

"Kırmızı!" demek için sabırsızlanıyordu Miak.

Ama o an, hareketine ara veren Navi, Miak'a doğru döndü, gözlerini kapadı ve ayakkabısıyla yüzünün ortasına vurdu. Miak aylardan beri, otlama mevsimindeki bir kedi gibi pusuda yaşıdığından tekmeden kurtuldu. Tekme onu çıkışa fırlattı ve bu durumdan merdivene doğru atılmakta yararlandı.

"O da biliyor! O da biliyor!" diye mırıldanıyordu.

Artık ikisi de biliyordu ve zehirli aynalar oyunu olmayacaktı. İki muhbir hesapları muhbir gibi yapmalı, sonucunu çıkardı Miak bundan. Yani, kimse bir şeyin farkına varmasın diye, gizlice. Bıçakla.

III

O akşam, Miak evinde yatmaya cesaret edemedi. Navi'nin sloganını iyi biliyordu: "Göze göz, dişe diş." Navi'nin sağlam gövdesini, bütün ayrıntılarıyla, önünde açık seçik görüyordu: Kemiklerinden bir sandal inşa edilebileceğini ve saçlarından da ip örülebileceğini biliyordu. Kendi kendine şöyle diyordu:

"Eğer Navi seni öldürürse, çünkü şimdi senin onun canını istediğini biliyor, dolayısıyla eğer Navi seni öldürürse, polis çok uzun süre peşine düşmez, altı üstü bir muhbir eksilmiş olur. Ama eğer sen, sen Navi'yi öldürürsen, polisin adamını, onlardan birini, hiçbir şey, dünyada hiç kimse seni kurtaramaz. Her köşede seni arar ve bulurlar."

Bu yüzden ona mükemmel bir sığınak gerekiyordu. Bu düşünceler içinde ve korkudan bitmiş vaziyette, tiyatroya

sığınmayı sabırsızlıkla bekleyerek bütün gün dolanıyordu. Zamandan tasarruf etmek için en az şey yapmaya çalışıyordu.

O akşam, Miak ve antika meraklısı arkadaşlarından biri, parterin bir köşesindeki yerlerine oturmuşlardı. Eldivenlerini çıkarmamıştı ve gömlek kolunun içinde kırmızı bir mutfak bıçağı tutuyordu. Temsilin sonuna doğru, koltuğunun arkalığı, at kılı doluymuş gibi ısınmaya ve tay teri kokmaya başladı; insanlar kıpırdanıyordu. Miak da döndü ve az kalsın bir çığlık atacaktı. Birkaç sıra arkada, Navi karanlıkta oturuyordu. Tiyatro bir tuzağa dönüşmüştü. Üçüncü perdenin sonu yaklaşıyordu ve Miak önceden bir şeyler yapması gerektiğini biliyordu, yoksa sıra Navi'ye geçecekti. Ayağa kalktı, yanında oturana tuvalete gittiğini fısıldadı ve karanlık salonu terk etti.

Fransa Sokağı'na çıkan kapı kilitliydi ve oradan kaçamazdı. Ana giriş ve Dossitéi Sokağı'ndaki giriş de kilitliydi. Geriye genellikle kapalı olan dördüncü çıkış, kulis çıkışı kalmıştı. Ama şimdi olduğu gibi, sezon sonuna doğru, Yougovitch Kardeşler Sokağı'na açılan bu kapıyı, kimi zaman, sahneyi ve salonu havalandırmak için açıyorlardı. O tarafa doğru yürüdü ve müzisyenlerin koridoruna kolayca sızdı. Dehşetli korkuyordu; koridor, Hint keneviri boyalı perde ve ıslak tiyatro kokuyordu. Sol tarafta bir yerlerde, Barones Castelli'nin sahnedeki sözleri işitiliyordu:

"Puslu bir sonbahar alacakaranlığında kendi cenaze törenime gideceğim..."

Atılmış kadın çoraplarına benzeyen kontrbas kutuları ve viyolonsel kılıfları ile dolu karanlık koridorlarda koştu. Hareketli sahneler, tahtadan Korint direkleri arasına girdi ve tanıdığı bir yazı masasının yanından geçti; bu masanın aynaları zehirli yazı masasının eşiydi.

Koşarken, "Bunun da aynaları var," diye düşündü.

Sonra, donup kalarak durdu. Kulis çıkışı kapalıydı. Yukar-

da, temsilin sonu yaklaşıyordu ve oyuncunun sesi işitiliyordu:

"Elinde kanlı bir mutfak bıçağı tutuyordu ve hemen kayboldu. Ve bu gece, Béatrice, bu gece bu eve geri geldi! O burada, herhangi bir yerde, bir dolap arkasında bekliyor!"

O an, Miak geçidin karanlığında Navi'nin yapılı siluetini fark etti. Saklandı, yanından geçmesine izin verdi, sonra bıçağı kolundan çıkardı. Navi, onun arkasında değil, önünde olduğunu düşündüğü sürece avantajda olacağını biliyordu. Navi birkaç basamak çıktı, yazı masasının önünden geçti ve aniden masayı açtı. Masanın panosu indi, aynalar ortaya çıktı.

"Kırmızı!" diye haykırdı, şaşıran Miak, ama aynı anda Navi'nin onu aynalardan gördüğünü anladı. Göz açıp kapayıncaya kadar avcıyken av olmuştu.

Sağır gibi koştu. Birden, sol yanını sağ yanından ayırt edemedi. Farkına varmadan sağ elindeki bıçağı sol eline geçirdi ve kendini, sesini kaybetmiş hissetti. Koridorun sonunda, müzisyenler geçidi sola dönmesine rağmen o sağa saptı. Bir geçit yerine kendini sadece mumlarla aydınlatılmış, yarı karanlığa gömülmüş bir odada buldu. Navi koşarak geliyordu, ama Miak'ın göremediği bir şey tarafından engellenerek aniden durdu. Kovalayan, oyunu kaybetmiş ve bu yeri ikisi için de bir sığınak gibi kabul etmiş görünerek, tavır değiştirmişti. O anda Navi gözlerini kapadı. Miak'ın içini korku kapladı ve "Ara sıra gözlerini kapa, çünkü öte dünyada burada hiç görmediğin kadar göreceksin!" diye düşünerek kırmızı bıçağı Navi'nin göğsüne sapladı.

Navi, tek söz edemeden yere düştü. Miak koridorda koştu, müzisyenlerin çıkışını buldu, saati kontrol etti ve iki buçuk dakikadan fazla ortadan kaybolmadığını hesapladı. Salondaki yerine kadar gitti ve sözcükler kalbinin atışını güçlükle bastırırken, yanında oturana sordu:

"Oyundan çok şey kaçırdım mı?"

"Evet," diye cevap verdi adam, "garip bir şey oldu. Sonun-

da, Barones Castelli'yi değil, bir adamı öldürdüler. Kırmızı bir mutfak bıçağıyla..."

IV

Ivan Miak, tay teri kokan koltuğunda kötürüm gibi kaldı. Perde iner inmez, gökgürültüsünü andıran alkışların çatırtısını dinledi ve tutuklamak için gelmelerini bekledi. Bununla birlikte, polisten korkmuyordu. Çünkü polis, neden değil sonuçtu. Aynaların yaptığından ürkmüştü.

Aynalar konusunda haklı olduğunu anlayarak, "Demek ki nerede olursa olsun çalışıyorlar," diyordu.

Ulusal Tiyatro'nun sahnesindeki cinayetini yüzlerce seyirci görmüştü, demek ki, bu sayısız tanıktan birinin onu tanıması gün değil, saat sorunuydu! Ama kimse ona yaklaşmadığından salonu ağır ağır terk etti. Bununla birlikte, evine gitmeye yine cesaret edemedi. Tansökümü onu Kalemeydanı Parkında buldu. Bir bankın üzerine oturmuştu ve pus, sudan yükselirken, onun görüntüsünü suda boğuyordu. Çevresindeki nesnelerde, ufka kadar, sarının bütün nüanslarının uyanmaya başladığı saatti, çünkü doğada, sabahleyin, değişik anlarda değişik renkler uyanır; tıpkı geceleyin çevredeki nesnelerin, zamanı geldiğinde, bir bir, aynı sıra içinde yok olmaları gibi.

"Öte dünyada her şey buradaki gibi olacak," diye düşündü Miak kendini teselli etmek için. "Ama orada düşler gerçeklik ve gerçeklik senin düşlerin biçiminde olacak ..."

O anda, harelenen Sava, aynaları hatırlattı. Hızla ayağa kalktı ve her cuma günü, oruç tutmak yerine, güneş batıncaya kadar sessiz kalan Sindjélitch Sokağındaki camcıyı görmeye gitti. Miak sonunda içini birine açmak ve bir nasihat almak ihtiyacı hissetmişti. Camcının adı Ciric idi ve içinde

"dünkü günün bile görülebildiği" aynalar imal etmeyi biliyordu. Nefesi bir teneke kokusu yayıyor ve burnu hardal kokusu alıyordu. Parmaklarının arasında küçük bir çakıltaşı tutuyordu. Miak'ı hemen tanıdı ve oturması için davet etti. Sürekli içi bunalan biriydi ve masasının üzerinde daima bir kâse sirke bulunduruyordu, müşteriler bozuk paralarını onun içine atıyorlar, o da sonra bir kaşıkla onları çıkarıyordu.

"Bir ayna mı?" diye cevap verdi, dalgın, ziyaretçisinin sorusuna. "Tıpkı bir şeytan ikonudur: Sağ kolunu bile sol kola dönüştürür! Ama yanılgıya düşme. Ben, ceketlerinin dirseğindeki deliği pisletmekten korkanlardan değilim. Aynada, şeytanı, kuyruğu koltuğunun altında gezinirken göreceğini sanma. Elbette, aynaları bu şekilde kabul etmek de mümkün. Ama ben, gönüllü olarak havaya atlayanlardan değilim, çünkü toprakla bağımı kaybettiğimde ölmekten korkarım. Aynalar hakkında ne düşündüğümü sana anlatacağım.

"Biliyorsun, ayna rengi ve hareketi tekrar eder, ışığı yineler ve ocaktaki ateşi yoğunlaştırır, uzaktaki gemileri yakmak için bile ondan yararlanılır. Ama maddeyi iki katına çıkarmaz, ne ağırlığı ne de sesi. Aynalarda herkes sessizdir. Müzik aleti, aynada, en ince tellerinin ve en tiz seslerinin olduğu yerde, en kalın tellerini ve pes seslerini yansıtır! Bu nedenle bir aynada müzik yoktur, çünkü bizim müziğimizden farklıdır. Aynalar için, tersine yazmak gerekir, çünkü bir eldiven gibi tersine çevrilidir, sağdan sola okurlar. Örneğin benim adım, Ciric, aynı kalır; ama bu durum enderdir. Aynanın bir erkek bir de kız kardeşi vardır. Bunlar yankı ve gölgedir. Bir kol saatindeki akrebin gölgesinin kendi zamanı vardır, akrebin belirttiğinden farklı; yankının yeri vardır, sesin işitildiği yerden uzakta. Aynanın uzamı, bizim gerçekliğimize ait olmayan bir dünyadadır. Göyaşı ve cilalı bilye en mükemmel aynalardır, kendilerini içeren evreni yansıtırlar ve gökkubbeyi temsil eden küreler onları taklit etmekten başka bir şey yapmazlar.

Ayna, tanıdık bir muhatabı, sadece ensesini gördüğün bir yabancı yapar. Bir düşmanla bir dolandırıcı orada ortaya çıkarılabilir. Önünde iskambil oynanmaz, ama karşısında insan kendisiyle iskambil ya da satranç oynayabilir. Bir ayna, düşünen cam ve gülen gümüştür. Bir konuğa, bir tepsi üzerinde gibi, aynanın üzerinde kahve sunulursa, bu, bu eve bir daha gelmemesi anlamına gelir.

"Aynanın yapısının özel bir önemi vardır. Her ayna iki maddeden oluşur: Camdan ve bir metal tabakadan. Bu maddeler, insan vücudunun bazı kısımlarına benzerler ve fazlasıyla benzer oldukları doğa elementlerini simgelerler. *Cam*, insan vücudundaki yağa ve doğadaki suya denk düşer. Gerçekten de, bir tencerede ısıtılan yağ insanın bir kötülüğün tehdidi altında olup olmadığını söylemeyi sağlar. Ve insan, kendi ağzını öpmezse şu içemez. Camın arkasına kaplanan *gümüş nitrat* omuriliğe, yani insan vücudunun özüne denk düşer ve Ay'ı simgeler. Bir bütün olarak ayna, gelgit ilkesine göre hareket eder. Kendi suyu (cam) ve kendi Ay'ı (gümüş) vardır. Birbirlerini çekerler ve iterler, tıpkı insan vücudunun yüzeyindeki yağ tabakasının omurilik tarafından düzenlenmesi gibi, cam gelgit gibi yükselir ya da alçalır. Model ile aynadaki görüntüsü arasındaki temel farklılık aynaya en yakın olan şeye bağlıdır, gümüş ya da cam, su ya da Ay. Ayrıca, camın, seninle zehirli tabaka ya da zehirin, seninle cam arasında olmasına göre de bir fark olduğu söylenebilir...

"Bu anlamda, aynalar zehirli olabilir; gerisi önemli değil," diye sözlerini bitirdi Ciric. "Şimdi evine dön, aynanın karşısına otur, olması gerekenin dışında hiçbir şey olmadığını göreceksin... Sadece zehirin senle cam arasında olduğu bir konumda durmamaya çok dikkat et ve eğer sen ve görüntün yeri değiştirirse bu mümkündür..."

Ivan Miak, Ciric'in atölyesini hem bir rahatlama hem de bir düş kırıklığı duygusuyla terk etti.

Önceki kadar sıkıntılı olarak bulvardan inerken "Bir tekerlek çamurun dışında, diğeri içinde," diye düşünüyordu.

Çünkü, eğer bütün bu zehirli aynalar hikâyesi bir kuruntu ve yersiz bir korku ise, şimdi esas tehlike polisten gelecekti. Ve Miak tutuklanmasını mümkün olduğunca geciktirmeye karar verdi. Polisin onu en az arayacağı yere yerleşme fikrini benimsedi: Kaim Navi'nin evine. Ve böyle yaptı. İçeri girmek güç olmadı, çünkü kapının kilidini o sağlamıştı. Navi'nin karanlık odalarına daldı ve ilk fark ettiği şey yazı masası oldu. Yaklaştı, açtı ve sakince aynaların karşısına oturdu. Hiçbir şey olmadı ve içi rahat etti. Hatta ilk kez, parıldayan ve bir yüzyılla üç yüzyıl arasında eski olan bu ender eşyalarla çevrili yaşamaktan zevk aldı. Zaman geçiyordu, eskiden Navi için seçmiş olduğu sarkaçlı saatin gürültüsüne alışıyordu ve cumartesi günü geldi. Miak, polis onu aramadan önce polisi bulmaya gitmekle iyi yapacağını düşündü. Her zaman olduğu gibi raporunu verdi ve yine hiçbir şey olmadı.

Navi'yi kimin öldürdüğünü polisin bilmemesi inanılmaz geliyordu. Uzun süreden beri biliyor olmalıydılar. Miak, katili bulmayı istemedikleri sonucunu çıkardı. Belki de, genellikle olduğu gibi, bu işbirlikçiden kurtulmayı uzun süredir istiyorlardı. Belki Navi rahatsız ediyordu ve Miak, bilmeden, polise hizmet etmişti. Yoksa, Miak'ın günlerdir Navi'nin dairesindeki varlığına polisin ilgisizliği nasıl açıklamalı?

Bununla birlikte bir gün onu toplantıya çağırdılar, biraz konuştular ve merhum Kaim Navi'nin kimlik belgelerini ona verdiler. Çalışmaya bu ad altında devam etmeli, kendisini yeğeni olarak tanıtarak Navi'nin dairesinde kalmalı ve Navi gibi davranmaya çalışmalıydı. Miak tercih şansı olmadığını biliyordu, kıstırılmıştı ve elinden geleni yaptı.

Yahudi çevrelerine daha sık gitmeye başladı, Zémoun Sinagoguna bir ya da iki kez gitti ve Navi'nin evinde çok sayıda garip kitap keşfetti: Juda Halévi'nin *Eleştirilen Dinin Savunul-*

ması, Talmud, Sefer Jetsira ve sonra Moise Maimonide'in ve Abraham Abulafia'nın yazıları. Yidiş dili ve İspanyolca öğrenmeye koyuldu. Eskiden eski eşyalarla ilgilendiği gibi aklı şimdi de eski sözcüklerle meşguldü ve yeni bir tutkusunu ortaya çıkardı. Kabalaya ilişkin metinleri zar zor söküyordu ve her sayfada bir cümle atladığını sanıyordu. Başa dönüyor ve tekrar okuyor, ama cümleyi bulamıyordu. Bankaları dolaşıyordu, Belgradlı Aşkenazilerle ve Sefaradlarla tanışıyor, sokakta mayasız ekmek yiyordu, ama cumartesi günü, tapınağa gitmeden önce yine de polise raporunu veriyordu. Elbette, Yahudi olduğunu iddia etse de, Yahudi çevrelerinde kendini bir Yahudi olarak gösteremezdi, ama Yahudi olmayan çevrelerde onu Davud'un soyundan gelen biri olarak görmeleri işi için iyiydi.

Miak, savaşın geldiğini bile fark etmedi. Almanlar Belgrad'a girdiler, bütün Yahudiler kısa sürede, Davud'un yıldızıyla, sarı bir kol şeridi taşımak zorunda kaldılar ve Miak da; çünkü habercilik görevine devam etme emri almıştı. Bunun üzerine, Almanlar tarafından hazırlanan Yahudilerin listesini incelediğinde, Navi'nin hiçbir zaman polise çalışmamış olduğunu şaşkınlıkla öğrendi...

"Onu kimin yerine öldürdüm?" diye kendine sordu, ama bu sorunun artık önemi yoktu.

Kemiklerinin ağırlaştığını ve sertleştiğini hissetti ve gömleklerini yırtan bir sakal bıraktı. Etrafındaki zaman, yağ gibi yoğunlaşıyordu. Böylece karar anı geldi. İşgalci Almanlar Yahudileri kamplara gönderiyordu ve polis bunun ölüm demek olduğunu biliyordu. Miak, Yahudi takma adı altındaki bütün faaliyete bir an önce ara vermek ve gerçek adını ve hakiki kökenini açıklamak gerektiğini hissetti.

Her zaman olduğu gibi bir cumartesi polise gitti ve görevinden azletmelerini istedi. Ama görevi ona emanet eden şef ortada yoktu. Gerçek belgelerini ve Navi'ninkileri alan

Miak, durumunun acilen düzeltilmesini isteyerek Alman yetkililere başvurdu. Gönderildiği görevli yan büroya taşınmıştı, iki dizi kâğıda da baktı ve hiçbir şey demeden Miak'ı da diğer Yahudilerle birlikte toplama kampına göndermelerini emretti.

"Ama bunların benim hakiki kâğıtlarım olduğunu görmüyor musunuz?" diye isyan etti Miak ve ekledi, "Navi beş yıl önce öldü."

"Bütün bu belgeler sahici, sayın bayım, çünkü her ikisinde de aynı ad var!" diye soğuk bir şekilde cevap verdi Alman görevli.

"Aynı ad mı? Nasıl olur? Benim adım Ivan Miak! Üstünde yazılı. Yahudi kâğıtlar Kaim Navi adına!"

"Israr etmeyin, kör değiliz!" dedi Alman.

Sonra cebinden küçük bir ayna çıkardı ve Ivan Miak'ı kâğıtlarının üzerinde yazılı adı böyle okumaya davet etti. Aynada, IVAN MIAK'ın adı KAIM NAVI olmuştu.

Terazi Meydanı

Düşlerin ancak ölümden sonra gerçekleştiği bu mevsimde, Terazi burcunun altına yerleşmiş ekim ayı yaklaşıyordu. Bu bir cumartesi için mükemmel bir gündü, ama gerçekte bir perşembeydi. Tchika-Liouba Sokağı'ndaki büromdan dönerken, bir toplu taşıma aracına binmek ile Terazi Meydanı'nı yaya geçmek konusunda kararsızdım. O saatte, redaktörler ve yayınevleri boşaldığında, ben, bu meydanda, her zaman yemekten önce bir bardak sıcak rakı içeceğim birini buluyordum. İkinci çözümü seçtim ve *Douchan Kulesi* Restoranı'nın camekânından sıcak bira içmekte ve birada pişirilmiş mısır yemekte olan, masaya oturmuş insanları gördüm. Kaynar köpük kokusu aldım ve içeri girdim. Bir masada Dobritsa bulunuyordu ve onun yanına oturduğumda gülümseyişinin bira tüttüğünü gördüm. Elini uzattı ve elimdeki kitabı ona gösterdim. Saçları yatık buğday gibi gözlüklerinin üzerine inmişti, geniş bir düşünce yüzünde bir yol açarak kulaklarını uzaklaştırdığından, kulaklarından bakan gözleriyle kitabı şöyle bir gözden geçiriverdi. Kitabın adı *Çin Sayılarının Kökeni*'ydi ve dikkatini iki sayısına çektim; örneğin bu sayı şöyle resmedilmişti: Aynı yatakta, ama ters yönde akan iki dere. Birinde, yüzüğünü ve bütün savaşçı giysilerini kıyıda terk etmiş bir adam oturuyordu. Yüzük hariç her şeyi gömmüştü. İkinci derede başka bir adam oturuyordu, ters yöne, yani akıntı yönüne dönmüştü. Giysilerini giymeye ve yüzüğünü takmaya hazırlanıyordu. İki sayısını oluşturanlar bunlardı. Bu sayı, daha ilerde, iki kaya resmiyle de açıklanmıştı: Birinin üzerine tansökümünün, diğerinin üzerine alacakaranlığın ışığı düşüyordu. İki kayanın gölgesi

aynıydı. Dört sayısı, bir çadırın altında oturur gibi, saçlarının altında oturan bir kadın tarafından simgelenmişti. Kitapta bir sayısının açıklamasını bulamamıştım, ama kapaktaki resimle açıklanmıştı. Kapakta bir şekil görülüyordu (Buddha'yı temsil ettiğini biliyordum), şeklin üzerinde en olağanüstü konumlarda dengede duran sayısız başka şekil vardı ve Buddha, başının üzerinde kendi gövdesini ve tüm diğerlerininkini taşıyarak ters duruyordu. Bir sayısının simgesi buydu.

Ben ona .kitabı gösterirken konuşmamızın garip bir görünüm aldığını hissettim. Konuşmamız sona ererken Dobritsa hesabı ödemek için ayağa kalktığında anlamadığım bir dilden konuştuğunu nihayet anladım. Ve besbelli, o da benim söylediğimi anlamamıştı. Ayrıldığında, kulağımın beni yanıltıp yanıltmadığını anlamak için patronu çağırdım. Hayır, kuşku yoktu, o da benim söylediklerimi hiç anlamıyordu. Bunun üzerine en yakın müşteriye seslendim, sevimli bir tarzda dosdoğru yüzüne bakarak, "Pis herif!" dedim.

Başını sallayarak dostça gülümsedi. Şaşkına dönmüş vaziyette hızla dışarı çıktım.

Meydanın, batan güneşin son ışınlarının düştüğü tarafında yürüyordum ki, arkamdan birinin yaklaştığını hissettim. Kulağıma bir parmak girdi ve sağır olduğum kısa an boyunca başımdaki bir saç düğümlenmeye çalışıldı. Arkamı döndüm ve rastgele bir tokat attım. Tokatladığımın bir yanağı kan gibi kırmızı, diğeri beyazdı. Sacha Pétrov'u sakalından tanıdım. Özür dilemek istedim, kafam allak bullak olarak durdum, ama o sanki hiçbir şey olmamış gibi davrandı; ta ki oradan geçen biri bağırıncaya kadar:

"Aaa, şeytana tokat attılar!"

Titredi ve o zaman iki gölgesi olduğunu ve pantalon belinin dizlerine kadar indiğini gördüm. Daha sonra, yanıldığımı ve onun Pétrov olmadığını sandım. Yoluma devam ettim, ama beni yakalamak için ardımdan koştu. Adımı seslendi ve sol

yanağını uzatıp, şapkamı çekerken, ikinci bir tokat atmamı istedi. Bir kez daha şaşırdım ve özür dileyerek her perşembe, burada, Tsélié Mücevheratçısı'nda çalıştığını, küpe takmak isteyen insanların kulaklarını delmekle görevli olduğunu açıkladı. Acıyı ortadan kaldırmak için, diyordu, parmağı bir an için kulağa sokmak, sonra bir saç telini delikten geçirmek ve kapanmasın diye düğüm atmak gerekiyor. Gerçekten de, üstelik avuç içine batırmış olduğu küçük bir altın iğneyi bana gösterdi. Bu arada, Ulusal Meclis'in yakınlarına gelmiştik ve aniden durdu. Gölgelerimiz önümüzde dikiliyordu. Ben yoluma devam ettim, ama muhatabım iki gölgesinin üzerine basmaya cesaret edemedi, su kıyısındaymış gibi onların gerisinde kaldı ve umutsuzca benden rica etti:

"Acıyınız, bize bir tokat daha borçlusunuz! Böyle hiçbir işe yaramıyoruz, ne almaya ne bırakmaya!... Hatırlayınız, er ya da geç borcumuzu almaya geleceğiz!" Başını çevirip bakan kalabalığın ortasında, sinirli adam bağırıyordu. "Eğer bana inanmıyorsanız," diye ekledi, "Kulağınıza dokunun!"

Kulak mememi elledim ve gerçekten de bir anormallik gördüm. Küçük bir delik vardı ve içinden, saçlarımdan biri düğümlenmiş olarak geçiyordu. Sökmek istedim, ama ilk yağmur damlası düştü. Gökyüzünde mantar gibi bulutlar vardı ve yukarda, *Délo*'nun redaksiyon bürosunda biri ışığı yakmıştı. Bunun Iovitsa Atchine olabileceğini düşündüm. Sağnak, Térazié Meydanı'na yağdığında yeraltı geçidine sığınmak istedim, ama ben dilimi ısırıncaya kadar su dolmuştu ve orayı hızla terk etmek zorunda kaldım. Bunun üzerine kendimi meydanın diğer tarafında, *Moskova* Oteli'nin önünde buldum. Yağmur damlaları, geçen arabaların üzerinde trampet çalıyordu. Sonra öyle bir kasırga koptu ki çeşmenin fışkırttığı suyu yağmurdan ayırt etmek mümkün değildi. Bir anda her taraf boşaldı, tan sökerken olduğu gibi ve ben, çeşmenin yakınındaki büyük bir ağaç gövdesinin

altına sığınarak saklandım. Bir sel Térazié Meydanı'ndan çağlayan gibi iniyor ve nehre doğru yamacı izliyordu. Küçük bahçe, merdiven, banklar ve bitkiler sular altında kalmıştı, patikaların ve çimenliğin nerede olduğunu bilmek artık mümkün değildi. Bahçenin dibinde, bir sokak fenerine yaslanmış olan Olia Ivanitski duruyordu, dizlerine kadar suyun içinde, eldivenini sallıyordu. Yağmur altında, bir şeyler bağırıyordu ve rüzgâr su perdesini deldiğinde cümlelerinin kırıntıları bana ulaşıyordu.

"Burayı biliyor musunuz?" diye bağırdı. "Lütfen, merdivenlere ulaşmak için nereden geçmem gerektiğini bana söyleyin. Yolumu bulamıyorum. Yukarıdan, siz iyi görüyorsunuz!..."

Benden ne istediğini anladım ve ona rehberlik etmeye başladım. Benim öğütlerime uyarak hareket etmeye başladı. Önce sokak lambasının soluna dönmesini söyledim, ama ayaklarını daha yukarıya koyar koymaz su ayakkabılarından birini götürdü. Topuğu bir şarap kadehinin ayağına benzeyen kırmızı bir ayakkabı. Ayakkabı bulanık akıntıda hızla ilerledi ve demir kafesli küçük bir engelde takılıp, değirmen taşı gibi dönmeye başladı. Olia Ivanitski, aldırmadan yoluna devam etti. Merdivenin sol kenarında bulunuyordu. Bağırarak, dallara tutunmasını söyledim ve basamakları çıkmaya başladı. Ama dallar zaman zaman kırılıyordu, dengesini kaybediyor ve bir basamak geriliyordu. Sonra, suyun altından çıkan banka tutunmasını buyurdum. Dediğimi yaptı. Ama atkısı bankın arkalığına takıldı ve boynunun etrafında giderek daha fazla gerilen ve sıkan atkısını ardından çekerek yoluna devam etti. Atkının onu boğacağını anladığım an, yardımına gelmek için elimi uzattım, çünkü artık benim çok yakınımdaydı. Parmaklarına dokundum ve eldiveni elimde kaldı. O anda suyu dizlerimde hissettim. Bahçenin dibindeki sokak lambasının altına tutunuyordum, akıntının en derin olduğu yerde, kesinlikle

tek başıma; ve ayakkabım yanımdaki demir parmaklıklı engelde takılı kalmıştı. Arkamdaki dallar koparılmıştı ve merdivenin basamaklarını *inmek* için onlara tutunduğum belliydi. Banka asılı atkı beni arkadan çekerek boynumu sıkıyordu ve eldivenim hâlâ elimdeydi. Yukarda, çeşmeye doğru, kimse yoktu...

Aniden bulutların büyük bölümü dağıldı ve cılız, gümüşi bir ışık meydanı yıkadı. Bir şeftaliyi ya da bir farenin sırtını ısırdığım duygusuyla bu ışığa doğru yöneldim. Suyu terk ettim, pantalonumu ve ıslanmış olan bir kolumu sıktım ve ayakkabımı aramaya gitmek için suyun sokakları terk etmesini beklerken, *Moskova* Otelinin restoranına girdim. Bir çay söyledim, pardösümü bir iskemlenin üzerine serdim ve ilk kez ıslanmış elimde bir kaşıntı hissettim. Bu ölümle bir konuşmadır, dedim kendi kendime ve bunu dikkate almak gerekir. Kaşıntı aracılığıyla, ölüm bize mesajlar ve işaretler gönderir ve kaşıdığımızda tırnaklar bir yazı bırakır. Bununla birlikte, elimi unuttum ve camdan dışarıya baktım. Sokaklarda insanlar yeniden ortaya çıkıyordu, sohbet sözcükleri buharlaşıyordu ve gelip geçenler, canlı bebeklerle doluymuş gibi restoranların camlarına göz atıyorlardı. Sonra Vasko ortaya çıktı, Nolit'ten geliyordu, kuşkusuz sigara almak için çıkmıştı; küçük bir kaşıkla cama vurarak onun dikkatini çektim. Geçen birkaç kişi döndü ve o da beni fark etti. Eliyle işaret yaptı, bir kaşını kaşıdı ve içeri girmeye karar vererek atkısını çözmeye başladı. Gözlerinin altında, bal dolu gibi olan torbacıklar vardı ve onun gününün benimkinden iki kere daha genç olduğunu biliyordum, çünkü ancak dört saattir uyanıktı. Yanıma oturdu ve bir ayçöreğiyle bir testi kırmızı şarap sipariş etti. Yuvalarından fırlamış bakışlarını, ayçöreğinin ucuna yapıştırarak, şaraba batırıyordu, sonra nihayet ortaya çıkan sivri dişli güneşin altında, camın arkasında, bakışlarını güneşlendiriyordu. Sonra, bana bakar

gibi, daha ötedeki bir şeye bakışlarını dikerek ve katiller gibi benim gözlerimi kullanarak, benim bakışım üzerinde, kendi bakışını kurutuyordu. Tüm bu süre boyunca, konuşmaya ara vermedi. Öyle sakindi ki, iki lokmayı ağzında karıştırmadan aynı anda çiğneyebilirdi, bir lokma beyaz fasulye ve bir lokma patatesi.

"Son savaş sırasında," diye anlatıyordu, "Dortchollu bir genç kız Banitsa Kampında bulunuyordu. İlerici harekete dahil olmakla suçlanmıştı, herkesin bildiği gibi kısa bir soruşturmadan sonra ölüm cezasına çarptırılmıştı. Tutuklandığında grubunda hâlâ iyi tanıdığı iki kişi vardı: Samatch takma adını taşıyan bir arkadaş ve savaştaki adı Lioubitsa olan en iyi okul arkadaşı. Genç kız tutuklandığında polisler kimliğini bilmiyorlardı, çünkü kimliğini söylemeyi reddetmişti. Ölüm cezasına çarptırıldığından adı bilinmeden mi ölmek istediğini sordular. Hayır cevabını verdi ve kimlik olarak en iyi kız arkadaşının soyadını ve nişanlısının adını seçti. Böylece, Lioubitsa Samatch olarak kurşuna dizildi. En çok sevdiklerinin adıyla ölüme gitti, son nefesine kadar onları koruyarak. Böylece adları kurşuna dizilenler listesinde geçti, oysa ki hâlâ özgürlükten yararlanıyor ve hareket edebiliyorlardı... Ne dersin?" diye bana sordu, hikâyesinin sonuna gelen Vasko, ayçöreğine bakıp şarabını içerken.

Ama gri saçlarının altında başka saçlar, siyah saçlar da vardı. Aniden Vasko'nun benim ölümümden iki yıl sonra öldüğünü ve dolayısıyla benim önümdeki adam olamayacağını hatırladım.

"Böylece," dedim kendi kendime, "şu an *Moskova*'da mermer bir masada oturan ve giysilerini ıslatmış olan bu diğeri de ben olamaz."

O an, elim ikinci kez kaşındı. Nemli gömleğimin düğmelerini çözdüm, sonra kaşındım. Biliyordum, beş tırnağım elimin üzerinde beş iz bırakmıştı, beş harf gibi. Belki

bu yazıyı okumak gerekir, diye düşündüm, elime bakarak. Gömleğimin kolundan, *Moskova* restoranının mermer masasının üzerinde duran uzun ve siyah bir kol çıkıyordu; avuç içi pembemsiydi ve Senegalli, uzun ve bakımlı parmaklar tamamen siyahtı. Bir başkasının eli.

O zaman anladım ki, biz de, hepimiz yabancı adlar altında ölmüştük, bugün bizim ölümümüz tarafından korunduğundan özgürlük içinde yaşayan ve hareket eden meçhul insanların adı altında.

Canlı Taşlarla Bir Satranç Karşılaşması

I

Dyör taraflarında bir yerlerde, Pétar Koitch sakalını yeleğinin içine soktu ve *Déligrad* gemisinin restoranında önüne getirilmiş olan yemeği tadını çıkararak yedi. Ağzını sildiği ve sakalını perdahladığı sırada gemi Peşte'nin yakınlarındaki karanlık sularda seyrediyordu. Sakalı güzel, uzun ve altın sarısıydı. Koitch ertesi gün yapması gereken şeyleri unutmamak için geceleyin sakalına küçük düğümler atıyordu ve sabah bu düğümlerin anlamlarını hatırlayarak onları birbiri ardına çözüyordu. O gün sakalında hâlâ çözülmemiş bir düğüm duruyordu, aslında bir haftadır oradaydı ve Koitch Viyana kıyılarında bir yerlerde attığı bu düğümü niçin yapmış olduğunu hatırlayamıyordu.

"Ne olabilir?" diye sayısız defadır kendisine sordu. "Belki de yolculuk bavullarıyla ilgilidir?"

Hesabı ödedi, her zaman olduğu gibi tutarı sol elinin tırnaklarına yazdı ve tabut gibi büyük bavullarını kontrol etti.

Sonra parmaklarını yastığının altında kavuşturdu ve uykuya yollanmak için başını yastığa gömdü. Belgrad'dan sonra *Déligrad*, Timis'i geçmek için kıvrıldı ve nehrin sularının altında kalan söğütler, geminin gövdesinde çizikler açtı. Koitch bu seslere uyandı. Kıyıya yanaştıklarında güverteye çıktı, ama bulutlar alçaktan ve hızla geçtiklerinden, onu yere sermeleri için pek zaman gerekmedi. Bir bavul kılıçla yüklü olarak Pantchévo limanına çıktı; çanta öyle ağırdı ki, taşıya taşıya uykudan uyandı. Atları uyuklayan cilalı bir faytona bindi, ara-

bacının önceki günden kalma sakalı vardı.

"*Trompetçi*'ye!" dedi otururken.

Yolculuğun sonuna geliyordu, tırnakları ve avuçları hesapla doluydu ve Koitch tüm bunları silmek ve unutmak için acele etti. *Trompetçi* Hanı'nda, birinci kattaki odalar kiraya veriliyordu, ama giriş katındaki eski tiyatronun yerinde bir sinema salonu vardı. Meydana bakan bir oda tuttu. Pencerenin önünde bir yastığa dirseklerini dayayarak kahve içti, ardından günün tamamıyla ağarmasını ve dükkânların açılmasını beklemek için yatağa uzandı. Yatağa girmeden banyo yapmıştı, tırnakları ve selüloit kol ağızları temizdi, demek ki hesaplarına yeniden başlayabilirdi. Avcuna yerleştirdiği bir kitabı okudu; okuduğunu daha iyi görmek için parmaklarını hareket ettiriyordu, sonra yolculuk için olan satrancı çıkardı, bir aynanın karşısına geçti ve aynada kendisiyle bir satranç maçı yaptı. Satranç tahtasının bir yarısı ona aitti, diğer yarısı aynada görülene.

Pantchévo'nun aşağısındaki (Daniel'in boyadığı) kilisenin saati sekizi çaldığında kalktı ve sokağa çıktı. Adımlarını takip eden bulutların gölgesine basarak yürüyordu. Çarşafların uzun saplı ütülerle ütülendiği, zemin hizasındaki bir mağazanın camekânı boyunca yürüdü, avizedeki ampülün etrafına abajur yerine mendil sarılmıştı. Daha sonra halk bahçesinden geçti ve kendini sokağın köşesinde buldu, giriş katında çok sayıda pencere ve camekân olan belediye binasının yakınındaydı. Bütün bu vitrinlerde perde yerine bayrak vardı. Bayrakları saydı ve sayının uygun olduğunu gördü. Mağazalara girip bütün vitrinleri kiralamaya başladı. İşinin en kolay bölümü buydu ve muhatabını etkilemek için gerekenin yarısı sertlikte bakışlarla önüne bakarak bu işi hızla gerçekleştirdi. Hâlâ ağır hareket ediyordu ve kibriti piposunu yakmadan tükeniyordu. Pipolarla zamanı ölçüyordu: Üçüncü pipo öğleden sonra için, beşincisi yemek için. Oteldeki bavul-

larının mağazalara getirilmesini istediğinde henüz ilk piposundaydı.

Sokakların en kabalalık olduğu saatlerde, belediye yakınındaki büyük binanın vitrinlerinde sergilenen, Viyana'dan getirmiş olduğu üniformalar, bir gümüş ve altın işleme muhteşemliğiyle ortaya çıktılar. Tek bir sıraya dizili, etekleri kürklü beyaz ipekten sekiz kaftan ve yanında cam düğmeli, altın işlemeli sekiz kırmızı üniforma vardı. Her biri dantel yakalarla süslüydü ve deri kınlar içindeki, ucunda gümüş yüksük olan kısa kılıçlarla tamamlanıyorlardı.

Pétar Koitch onları tek tek gözden geçirdi ve otele geri döndü, ama bu kez giriş katına, sinema salonuna. Orada, kararlaştırıldığı gibi, koltuklar kaldırılmıştı ve zemine sürülecek kırmızı ve beyaz boyalar hazırlanıyordu. Koitch hazırlıkları memnuniyetle gözden geçirdi ve odasına çıktı. Sadece kuş yağında hazırlanmış yemekler yiyordu ve rüyasında bir cankurtaran simidine tutunur gibi, annesinin yastığına sarılmaya devam ediyordu. Üstünü değiştirdi, yakasına, sakalının altına bir fular taktı, çünkü terleyeceğini biliyordu, terzinin model taslaklarını içeren deri çantayı aldı ve pencereden dışarı baktı. Çağırdığı terzi çırağı çoktan sokaktaydı ve yılların üzerinden atlar gibi gidip geliyordu; Koitch ta Viyana'dan mektup gönderdiği adresleri kontrol etti ve onları sol elinin tırnaklarına not etti. Adları aklında zor tutuyordu ve bunun ona hatırlatılmasından hoşlanmıyordu. Tütün rengi bir kutudan çıkardığı kartvizitlerini handaki bir garson aracılığıyla, gelişini duyurmak için gönderdi. İşinin en karmaşık bölümü başlıyordu; günün ikinci piposuyla birlikte.

Terzi çırağı Kosta Saritch, önünden geçerek sokağı indi. Kapıyı çalıyordu, daha doğrusu kapı tokmağını vuruyordu, o sırada Koitch arabının kapısının açılmasını bekleyerek, düşünceli duruyordu. Koitch ne kadar düşünceliyse gök de o kadar bulutluydu; bütün bunlar birbirine karışıyordu. Uzakta,

binanın içinde, çalan çanın sesi diğer sokakta daha güçlü işitiliyordu, birisi taşlı yolda yürüyor ve kapı açılıyordu ya da genç adama pencereden anahtar atılıyordu.

Bilgelik kan dolaşımı gibidir. Beyinde değil, gerçek yeri olan kalptedir ve kan gibi orada yenilenir, ama farklı bir solunumla... Solunum düşünceye dönüştüğünde ortaya çıkan enerji, gözlerin yerini değiştirir...

Nikolitch kardeşlerin evinin bulunduğu dönemeç biçimindeki sokak önünde uzayıp gidiyordu. Evde sadece daha genç olanı, Aleksa'yı buldu. Aleksa pencerede duruyordu ve Koitch'nın içeri girdiği anda, yemlenmek için pencereye konmuş bir serçeyi, sinek avlar gibi yakaladı. Zafer kazanmış gibi bir edayla Koitch'e doğru döndü, elini uzattı ve bağırsın diye kuşu sıktı.

"Eğer kuşu bırakmamı istiyorsan bana on dinar ver," dedi ziyaretçisine ve kocaman eliyle kuşun bacağını kıracak gibi sıktı.

Koitch, Aleksa'ya baktı ve bir savaş alanının bir yerlerinde kürek gibi sertleşmiş elleri, Aleksa'nın kendi deyişiyle, savaşın sekiz yılı boyunca bakmaya fırsat bulamadığı elleri, tanımakta zorluk çekti. Pantchévo'daki evine geri döndüğünde, masaya otururken ellerini görmüş ve onları tanıyamadığından dehşetli korkmuştu.

Bacak kıtırdadı, kuş umutsuzca bağırıyordu ve Koitch aceleyle on dinar çıkarıp Aleksa'ya uzattı. Ev sahibi kuşu bıraktığında o da parayı vermişti, nihayet oturdular.

Ziyaretçi, ürperti içinde, omuzlarıyla kendi kulaklarına dokunarak, "Değişmemişsiniz, Aleksa usta," dedi.

"Elbette değişmedim," diye onayladı ev sahibi. "Her hıçkırık tuttuğunda kıçım beni gırtlağımdan çeker! Benden ne istiyorsun, Koitch?"

Karşısındakine şöyle bir bakan Koitch, "Elbette orduda sahip olduğunuz rütbenin aynısını ve aynı görevleri," diye

aceleyle cevap verdi. "Ve silahlar da, onlar da ordudakiyle aynı. Tekerlekli toplar. Ve elbette bir de koltuk!"

Bu sırada, karabiberle koyulaştırılmış sütte kızartılmış güvercin ciğeri servisi yapıldı ve Aleksa Nikolitch asıl soruyu sordu: Rengi.

"Biliyorsun, kolay değil, Galiçya'dan geliyorum," dedi, başparmağını kulağına sokarken. "Dişlerimde hâlâ çamur gıcırtısı var, korkudan, sessiz harfleri hâlâ hatırlamıyorum ve perşembeleri, elime kılıç verildiğini görüyorum rüyamda. Beyazlar ve kızıllar orada hâlâ savaşıyor, savaş bitmiş olsa da, gazeteler hâlâ savaştan söz ediyor ve hangi rengi seçeceğimizi bilmek benim için önemsiz değil."

"Kendiniz seçin!" diye cevap verdi Koitch, muzipçe; topçu yüzbaşı Nikolitch'in, tabağını güvercin ciğerleriyle doldurmasına bakarken.

"Çizmeleri ondan daha akıllı," diye düşünüyordu, ama çabucak kendini toparladı, çünkü öz annesinin de kendisini bu şekilde azarladığını hatırladı: "Ayakkabıların senden daha akıllı!" diyordu annesi; ve Koitch bakışlarını yeni ayakkabılarına dikti, Viyana'dan yeni satın aldığı.

"Beyaz!" diye karar verdi Aleksa Nikolitch kendisi ve kardeşi adına ve kendi bardağından Koitch'inkine biraz şarap koydu.

"Çok iyi bir seçim, Aleksa usta," diye dişlerinin arasından mırıldandı Koitch ve topçu yüzbaşısına beyaz bir üniforma resmi gösterdi. "Can sıkacak sadece küçük bir şey var. Gerçek bir savaşta olduğu gibi, ikinizden biri muharebe alanından çekilebilir."

"Nasıl? Bu önceden biliniyor mu?"

Koitch dudaklarını ısırdı ve hızla cevap verdi:

"Elbette hayır, bilinmiyor ve bilinemez. Ama durum öyle ki, her şey olabilir ve hazır olmak gerek."

"Gecikmiş bir yıldayız, sevgili Koitch, Senyör Ekim tepe-

den tırnağa giyindi. Kazaklara dayanmış olsaydık, biz de bademciklerimize kadar yaşardık. Önlem alın, Bay Koitch, önlem alın!"

Bunun üzerine, terzi çırağı Kosta Saritch, Aleksa ustanın üzerine atıldı. Mezurasını bacaklarının arasına, her zaman sıcak olan yere soktu ve her şey oradan başladı.

Dışarda şiddetli bir kar yağıyordu ve Koitch, ardında sahibinin başharflerinden oluşan bir iz bırakan, modaya uygun ayakkabıların ayağında olduğunu bir kez daha hatırladı. Ardına döndü ve kardaki başharflerin kendisine ait olmadığını şaşkınlıkla fark etti. P.K. yerine hiç beklemediği harfler görüyordu: M.M. Kara bıraktıkları işaret, kutuya yanlışlıkla başka bir çift ayakkabı konulduğunun açık kanıtıydı.

"Yine de bunun kime mutluluk getireceğini kim bilebilir!" dedi Koitch ve Doktor Tchitinski'ye gitti.

Doktorun evinin beş camlı bir penceresi vardı: Öndeki Timis'e bakıyordu, dikey iki pencere sokağın aşağısına ve yukarısına, yukarıdaki pencere kara ve yağmura doğru, ve dirseğin altında, aşağıya yönelik olan beşincisi zili çalanın kim olduğunu görmeye yarıyordu. Doktor Tchitinski, şeytanın alnındaki haçı görmesinden korkarak, beresi gözlerine kadar gömülü, bu beşinci camdan bakıyordu. Saçlarını korumak için idrarla yıkadığı söylenirdi. Gerçekten de, otuz yaşında, bir örümcek ağı gibi olan seyrek saçlarının arasında, aniden bir tür kısa ve sert, gür saç çıktığından şimdi başında iki tür saç vardı. Bir çizgi hem saçları, hem de Doktor Tchitinski'nin hayatını ikiye ayırıyordu. Dul bir tüccar olan Schwarz'ın kızı Lenka'ya uzun süreden beri umutsuzca aşık olduğu, sağır sultanın bile duyduğu bir sırdı. Lenka ise bir subaya deli divane oluyordu; penceresinin altında bir at nalı sesi işitir işitmez dudaklarını kızartmak için ısırıyor ve pembe bir renk vermek için yanaklarını çimdikliyordu. Tchitinski'ye ge-

lince doktor olmasının hikâyesi şöyledir.

1914 savaşı sırasındaydı. İnceleme komisyonunun önüne çağrılmış, sonra Avusturya ordusunda silah altına alınmış ve Galiçya'ya gönderilmişti. Bir sabah, Kazaklara teslim oldu ve saflarına geçti. Savaş sona erdiğinde, arkadaşları, tüfekleri limonla temizler ve yaralarına tütün tükürürken şöyle dediler:

"Ne Rusya'ya git, ne de Fransa'ya, sen çok gençsin. Savaşı kazananlar kırk yıl boyunca oraları yönetecekler, onlar senin babanın kuşağı. Savaşı babaları kazananların vay haline, dünya asla onlara ait olmayacak! En iyisi Almanya'ya git, savaşı kaybetti, orada gençler istenir, yenilgiden onlar sorumlu değil, çünkü babaları oyunu kaybetti ve asla ayağa kalkamayacaklar. Dünya her yerde gençlere ait değil..."

Tchitinski öğütlerini dinledi, Almanya'ya gitti ve tıp öğrenimine orada devam etti. Sonra, Viyana'da bir piyangonun birincilik ödülü olan genç bir Alman kızını kazandı. Genç kız ve tıp diplomasıyla birlikte Pantchévo'ya geri döndü. Muayenehanesini açtı ve Kovatchka, Alman karısına böyle diyordu, bir moda mağazası çalıştırdı. Lenka Schwarz evlilik yaşına geldiğinde, Doktor Tchitinski çoktan yaşlanmıştı ve bu yeni saç, önceden belirttiğimiz koşullarda, bu yüzden çıktı.

Onun gecikmiş aşkıyla alay eden insanlar, "İki dişiyle toprak sürecek," diyorlardı.

Bununla birlikte, çıplak boynuna, gömleğinin içinden bir kravat bağlıyordu ve her gün öğleyin pencerenin önünde oturuyordu. Timis üzerindeki leyleklere bakıyor ve gri gölgelerinin çokrenkli yansımalarının suda solduklarını görüyordu.

"Yağlı dumanla beslenen bir adam gibi görünüyorsunuz, sevgili Koitch," dedi eski dostuna. "Ne oldunuz?"

Önünde, masanın üzerinde, bir Ankara tavşanının gözleri kadar kırmızı bir şişe şarap vardı ve bir satranç oyunu dizilmişti, Koitch kaleleri ve piyonları ortadan kaldırdı ve onları

önceden bulduğunu söyledi.

"Geriye süvarileri ve subayları toplamak kaldı. Kırmızı süvari! Kimse ona oynamak istemiyor. Gazete haberlerini hatırlatıyormuş, şeytan götürsün onları! Kostümler önceden ısmarlanmış olmasaydı başka bir renk seçerdim! Ama şimdi, yapacak bir şey yok..."

Ve Koitch doktorun ropdöşambrına gizlice baktı. Kimi zaman, bir giysinin kıvrımlarında gizli bir alfabeyi okuyabildiği duygusu oluyordu ve gövdenin hareketlerinin bir pardösü ya da bir gömlek üzerinde bıraktığı yazıları çözüyor, böylece yazıları taşıyanın gizli düşüncelerini öğreniyordu.

"Ya süvarileriniz nasıl giyinmişlerdi?" diye sordu doktor Tchitinski.

"Üç köşeli bir şapka, kırmızı ya da beyaz bir üniforma, sırtta bir hasır, bir fular ve üzerinde iğneyle tutturulmuş bir saat, göğüste ve bileklerde danteller, parlak ve ıtır serpili bir yelek. Çizmeler ve ceketin bir koluna sıkıştırılmış bir kitap.

"Kitap mı?" diye haykırdı Tchitinski, şaşkınlıkla.

"Evet, her katılan kendi tercihine göre bir kitap taşıyacak. Bu, kendisi de bizzat subaylar arasında bulunacak ciltçinin bir önerisi. Hangi tarafta bilmiyorum, çünkü henüz kimse kırmızıları seçmedi."

Satranç tahtasında, atının yerini değiştiren doktor Tchitinski, "Öyleyse, artık biri var," diye neşeyle cevap verdi. "Kırmızı süvariye katılmayı kabul ediyorum ve ayrıca size ikinci bir kırmızı süvari ve iki beyaz süvari de bulurum. Kimin hangi renge karar vereceği önceden bilinebilir. Ama önemi yok. Kralları ve kraliçeleri buldunuz mu? Tüyler anakapıya kadar uçacak!"

"Hayır, itiraf etmeliyim ki, insanlar arasında bulunmaya isteyerek karar vermiyorum."

"Önce Srdanovitch'e ve Schwarz'a sormak gerekir. Eğer reddederlerse daha uzağa gidin. Yoksa, Tuna ve Sava biraraya

gelse bile sizi temizlemeye yetmez. Atasözünü biliyorsunuz: 'Kuduz bir köpek tarafından ısırılan kırk evin ekmeğini ısırmalı.' Koitch, siz bu durumdasınız. İyi şanslar!"

Her yıl tutkalla sulanan tahta merdivenleri tekrar inerken Koitch, doktorun gözlerinin, iki kadının göğsünde beslenmiş gibi, mutsuzluk taşıdığını düşündü, ama işlerinin iyi gideceğine inanarak ellerini kaşıdı. Mahkeme binasının önünde durdu ve beyaz asker olmak için sekiz genç zabıt kâtibi görevlendirmelerini istedi. Zanaatçı çırakları ve cam işçileri arasından toplanan kırmızı kamp şimdiden tamamdı.

Sonra, üniformalara hazırlanan kordelaları, işlemeli yakalıkları, dantelleri ve eldivenleri denetlemek için Kovatchka'nın şeritçi dükkânına gitti. Memnun kalmıştı. Bu küçük dükkâna şaşkınlıkla bakıyordu; burada, hatırı sayılır kişiler için gizlice gündüz gösterileri düzenlendiğini bütün Pantchévo biliyordu. Ziyaretçi, beyaz porselen dişlerle süslü bir koltukta otururdu ve bir gramofon çalarken, Kovatchka, ucuz eşyaya iyi para ödeyen genç kadın müşterilerinden biriyle içeri girer ve iki kadın saçlarındaki tokadan çoraplarına kadar birbirini soymaya başlardı. Ardından karşılıklı olarak yeniden giyinirler, eldivenlerini ellerine geçirirler ve kadınları ödüllendirmek ve yüzüğünü öptürmek için elini uzatan ziyaretçiye reverans yaparlardı.

Koitch, dikenleri ziyaretçileri yaralamasın diye kendi yapraklarının etine çevrilmiş küçük süs palmiyeleri arasına süzülerek Kovatchka'nın dükkânını terk etti...

Trompetçi'ye geri döndü ve yemekten sonra bir öğle uykusu çekti. Gözkapaklarının altından, ışığı kırmızıya ve kan dalgalarını beyaza boyayan şarabı görüyordu.

Kalktığında hâlâ uyukluyordu ve karanlıkta, bir yara gibi, sakalındaki düğümü eliyle kontrol etti. Düğümü niçin attığını bir kez daha hatırlamaya çalıştı, ama ışığı yakar yakmaz, gerçeklik bütün düşüncelerini dağıttı. Srdanovitchlerde ye-

mekte bulunması gerektiğinden, Koitch erkenden evlerinin önüne geldi ve bekledi; parmağında saatinin küçük zincirini sallıyordu. Yukarda, aydınlık odalarda, çoktan masaya oturmuşlardı ve önce hangi saatin beşi çalacağına bahse giriyorlardı, yukardaki kilisenin saati mi, yoksa diğeri, aşağı sokaktaki kuleninki mi? Timis sisin içinde bir yerlerde köpürüyordu ve zehirli sığırkuyruğundan kamçılarla suyu çırparak o yılın son balığı aranıyordu. Pencerelerde mumlar titriyordu, çünkü bir sıra asker geçiyordu. Koitch, Weifert'de bir bira içmeye gitti, ama içki yerine bardağın soğutulduğunu anladı. Kaşlarını çattı ve Srdanovitchlere geri döndü.

Srdanovitchler Pantchévo'ya garip koşullarda gelmişlerdi.

"Dikenlerin üzerine sopayla vurursun ve çiçek çıkar!" Yaşlı Srdanovitch'e onları buraya getirenin ne olduğu sorulduğunda yaptığı tek açıklama buydu. Gerçekte, hiç bilmedikleri bir şehir olan Pantchévo'ya daha gelmeden önce çocukları vardı. Güzel bir gün, dört yaşındaki kızları, Pantchévo'da bir evi, bir kocası ve bir çocuğu olduğunu söyledi. Anne babası gülmüştü, ama kızları onlara demir parmaklıkları, araba kapısı ve arka tarafta, nehir kıyısındaki meyve bahçesiyle evi tarif etti. Ailesinin kendisini oraya götürmesi için ısrar etti. Daha çok oyun olsun diye kabul ettiler ve bir fayton kiraladılar, söylenene uygun olarak. Küçük kız onları önce Tuna üzerindeki sala götürdü, sonra Timis boyuna ve nihayet Pantchévo'ya girdiler. Evi gösterinceye kadar şehri bir uçtan diğerine geçtiler ve evi gören ailesi gülmeyi kesti. Ev tarife uyuyordu ve küçük kız faytondan atlayarak haykırdı:

"Dosdoğru girin, ben bahçeden geçeceğim..."

Baba Srdanovitch'in serseme döndüğü ve eğer bu hikâye iyi biterse yaşamının sonuna kadar baltayla tıraş olmaya söz verdiği söylenir...

Bu evde uzun süre bir hastanın yaşadığı bilınıyordu, çünkü meyve ağaçları yerine bahçeye, yaydıkları kokuyla

insanı iyileştiren ağaçlardan dikilmişti. Ev o dönemde ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, insanların parayı değil, paranın insanları kazandığını söyleyen Schwarz adlı tanınmış bir tüccara aitti. Kızı Lenka, Srdanovitchlerinki gibi tam dört yaşındaydı ve annesini kaybetmişti. Schwarz bu meçhul ziyaretçileri şaşkınlıkla kabul etti. Srdanovitchlerin çocuğu adama yaklaştı ve ailesine takdim etti:

"Kocam..."

Yaşlı adam küçük kızın deli olduğunu düşünürken kız sordu:

"Yemek odasının eşiğine sakladığımız parayı ne yaptın?"

Schwarz bir an ağzı açık kaldı, çünkü karısıyla birlikte tam da oraya para saklamıştı.

"Onu harcamaya başladın mı?" diye sordu çocuk.

"Evet!" diye cevap verdi adam, şaşkın.

"Niçin harcıyorsun? Biliyorsun ki onu birlikte kazanmıştık ve Lenka'ya drahoma olarak bırakmaya karar vermiştik."

Sonra, küçük Srdanovitch küçük Lenka'yı dizlerine aldı, sanki ikisi de aynı yaşta değilmiş ve onun annesiymiş gibi okşadı ve öptü. Ailesinden Pantchévo'ya yerleşmelerini istedi. İşleri, o dönemde nehirle belirlenen sınırda geçen Srdanovitch'e bu uygun geldiğinden, aile taşındı. O andan itibaren Lenka Schwarz ve genç Srdanovitch ayrılmaz oldular, birlikte büyüdüler ve Srdanovitchlerin evinde bir daha bu olaydan söz edilmedi. Ama hikâye kaldı, tıpkı hâlâ çocuk olan Srdanovitch'in kızının lâkabının "Frau Schwarz" olması gibi.

İki genç kız bir arada görüldüğünde Lenka Schwarz'a ilişkin, "Şu zavallıya bakın! Sanki memesini emmek ister gibi ardından koşuyor," deniyordu.

Bununla birlikte onlar başkalarına aldırmıyor, ellerini aynı manşona sokuyorlardı ve genç Srdanovitch bu dedikodulara kimi zaman şöyle karşılık veriyordu:

"Ne yani? Baba baltayla gayet iyi tıraş oluyor!..."

Srdanovitchlerin evi *Trompetçi*'nin karşısındaki köşedeydi, tabanı örtmek için çok fazla halının gerektiği çok geniş odaları olan büyük bir evdi.

Rafların üzerinde kalın kitaplar ışıldıyordu. Her kitaptan her türden sayfa şeritleri, kapağın altına sıkıştırılmış gazete kesikleri, küçük bir yazıyla kaplı ipek kordelalar, sayfaların arasına sokulmuş oyun kâğıtları ya da büyük kitapların içine sokulmuş daha küçük kitaplar sarkıyordu. Altın suyuna batırılmış başlıkların yaydığı ışık, deriye kazınmış maden filizinin ışığıydı. İnsanın dil verdiği demirle damgalanmış ölü hayvanlar! Srdanovitchlerin, bir kitabı başka bir kitap yardımıyla okumayı bildikleri söyleniyordu.

Koitch, yardımcısız, yalnız ve her zamankinden daha şaşı, masaya oturur oturmaz sarmadolma getirildiğinde yerin dibine geçmeyi diledi. Tabağına yemek koyarken, herkesin ne düşündüğünü biliyordu:

"Lahanaya bakıyor, ama eti hedefliyor!"

İşinden söz etti, ama yemeğin sonuna doğru; bir süt domuzu kızartmasının ardından, perhiz yapmak için dişi hindinin getirildiği an. Yemekte bulunan fotoğrafçı Ronai beklenmedik bir biçimde gösteriyi hatırlattı, Koitch'in kafası karıştı ve uzaktan söze başladı:

"Elbette," dedi ve bakışları uzaklara daldı. "Bay Srdanovitch'in katılmayı kabul etmesi, başarı için çok önemli olacak. Doğal olarak subay ya da başka bir rol söz konusu değil. Srdanovitch usta kral rolünü seçsin, kraliçe rolü de, olması gerektiği gibi, Bayan Srdanovitch tarafından tutulacak. Koltuklar şimdiden düşünüldü: Kral için kulplu ve tekerlekli bir koltuk ve kraliçe için yine ayağa kalkmadan yeri değiştirilebilen Alman üslubu eski bir koltuk."

"Fark etmez! Babam da oynamayacak, annem de," diye araya girdi genç Srdanovitch, şarap bardağına ekmek ufalayarak. "Ben ve kız kardeşim, iki bilet satın alıyoruz.

Ölçülerimizi alması için yarın Kovatchka'yı gönderin. Anlaştık mı, baba?"

Genç Srdanovitch, gömlek yakalarını yırtan sertlikte bir sakalı olduğundan üç kez giydikten sonra gömleklerini atmak zorunda kalıyordu. Sık sık "Başkalarına ait olanı arzulamıyoruz, bize ait olan ise hiçbir şey yok!" diyordu. Şimdi babasına bakıyordu, önerisinin kabul edileceğinden emindi, çünkü yaşlı Srdanovitch oğlunun istediği her şeyi yapardı. Genç "usta"nın küçük kürsüsü, ev halkı ve Srdanovitchlerin mülkleri için önemli olan her şeye karar verilen yerdi.

"Elbette," diye cevap verdi usta, biraz şaşkın bir ifadeyle.

"Kostümler için hangi renkleri istersiniz?" diye sordu Koitch, karar anında olayları berbat etmemek kaygısıyla, nefes almak için biraz durarak.

"Hangi renkleriniz var?" diye sordu yaşlı usta."Zaten siyah beyazdan başka ne olabilir ki?"

"Kırmızı ve beyaz olacak!" diye cevap verdi Koitch ve yazı dolu avuçlarına baktı.

"Sessizlik birleştiricidir," diye düşündü heyecan içinde, "sözcükler düşünceyi parçalanma durumunda ifade ederler, sözlükler kırık aynalardır, çatlaklarından imgeler akar. Konuşulur konuşulmaz dünya dağılmaya ve ufalanmaya başlar... Sözcük, ağaç gövdesinin ikiye ayrıldığı yerdir..."

Ev sahibi, gülmekten çatlamış ve göbeğinden rahatsız birine benziyordu.

"Peki niçin bu renkler?"

"Biliyorsunuz, siyah pek pratik değil, hem de cenaze töreninde değiliz. Hangi cinsi latif siyah giymeyi kabul eder? Böyle daha keyifli olacağını kabul edersiniz..."

"Ya sen biliyor musun," diye sordu fotoğrafçı Ronai, "bu renklerin ne anlama geldiğini?"

"Bunu herkes bilir," diye cevap verdi Koitch, hararetle parmaklarını sakinleştiriyor ve yazı dolu avuçlarını gizliyordu.

"Siyah renk en eskisidir, bütün diğer renkleri kapsar. Satürn burcundadır ve rüzgârı ve inciri simgeler. Beyaz renk Jüpiter burcundadır, şeytan ancak beyaz şeylere dönüşebilir. Nihayet, kırmızı renk iktidarı simgeler, Güneş burcundadır, bir portakalla temsil edilir ve ateşi gösterir. Kısacası, siyah, beyaz ve kırmızı yetişkin, büyük renklerdir, diğerleri çocuktur."

"Beni ilgilendiren bu değil," dedi usta.

Güçlükle nefes alıyordu ve soluğu bıyığını kaldırıyordu.

"Gazetelerde bu renkler konusunda yazılanları soruyor," diye açıkladı genç Srdanovitch, alayla.

"Biliyorsunuz, Srdanovitch usta," diye aceleyle konuştu Koitch, "düşüncenizin gittiği yere varmak için Tuna üzerinde üç gün gerekir. Belgrad'ın en yüksek yerinden atılan bir ceviz üçüncü günün akşamında Karadeniz'e varır. Karadeniz için biz kimiz, o bizim için ne? O halde istediğiniz rengi seçin, ben de mutlu olayım."

"Kız kardeşim karar versin. Onun rengi benimki olacak," dedi genç Srdanovitch canlı biçimde ve güldü, renklerin çok eğitici olabileceklerini ekleyerek.

Genç kız hiçbir şey demedi, beli daha da inceldi, annesinin sütünü unutamıyormuş gibi düşünceli, durdu ve aniden gülmekten çatladı. Yüzünde aşağıdan yukarıya doğru bir pembelik yayıldı, alnından geçti ve saçlarının altında kayboldu. Elbette kırmızıyı seçtiğini söyledi. Sonra hepsi, işi bir çırpıda bitirerek Koitch'ten aceleyle izin istediler. Besbelli ondan kurtulmakta acele ettiklerinden onu kapıya kadar geçrdiler. Koitch, ekmek kabukları gibi rendelenmiş taş merdivenlere aceleyle yanaştı ve Schwarz'ın evine yöneldi, kırmızı rengi önermek zorunda kalmadığı için mutluydu. Ama sokakta, şarap bardağını hâlâ elinde tuttuğunu fark etti, yukarda, odada bırakmayı unutmuştu. Ne yapacağını bilemeyen Koitch bardağı boşalttı, avluya geri döndü ve bir pencerenin kenarına koydu. Sonra, Schwarzların evine doğru yoluna

yeniden koyuldu. Yürürken, sokağın üzerinde bir yıldız gördü ve kendisi öldükten sonra da bakışının bu yıldıza doğru yolculuk edeceğini düşündü.

Baba kız Schwarzların, beyazların kral ve kraliçesi rolünü üstlenmeleri için kendilerine yapılan teklife diyecek gerçekten hiçbir şeyleri yoktu. Yeğenleri doktor Stévane Mihailovitch, ziyaret nedeniyle orada bulunan bir dul, beyaz süvari rolünü kabul etti ve hemen bir bilet satın aldı. Ama Lenka'nın özel istekleri vardı. Birincisi, kendisine hakiki sepetli bir elbise, bir korse ve altına bir ağ ve demir telden iki çember yapılmasını istiyordu. İkincisi, nişanlısı genç teğmen Tchirilov'un da katılıp katılmayacağını öğrenmeliydi. Onunla ilişkisi iyiydi, ama teğmen hiçbir şeye cevap vermek istemiyordu. Dolayısıyla Koitch yalan söylemek ve Tchirilov'un çoktan bilet satın aldığını ve kuşkusuz onların, beyazların safında yer alacağını söylemek zorunda kaldı. Lenka sakinleşti ve baba kız aniden ziyaretçilerine özen göstermeye başladılar.

Koitch'i düğmeli bir koltuğa oturttular. Şöminenin üzerinde, bitkileri ve pembe elma biçimindeki mumları taşıyan bir terazi görülüyordu. Elmaların sapları, alevin gömüldüğü mum fitilleriydi. Bu, ziyaret süresinin kısıtlı olduğu anlamına geliyordu ve böylece ışık, konuğun kalkış saatini bildiriyordu. Lenka önünde duruyordu. Kulaklarının, burun deliklerinin beyaz derisinde ve dudaklarının ortasında küçük siyah delikler vardı. Gözleri de iki siyah delik gibiydi, yüzüne hakimdi. Yedi delik haftanın yedi gecesi gibi yüzünü belirginleştiriyordu. Giysileri, fincan tabağı kadar büyük, denizkabuğundan düğmelerle süslüydü. Kemerine asılmış uzun bir zincir taşıyordu ve ucunda, Lenka'nın köpeğinin okuyabileceği sözcükleri yazdığı deri kaplı bir cep defteri sarkıyordu. Saçları öyle gürdü ki yastığa ihtiyacı yoktu, onları bir omuzuna atılı ve sol koluna bir kurdelayla bağlı olarak taşıyordu.

Şarap ve haç şeklinde pastalar ikram edildi.

Sonra Lenka, bir gömme dolaba yaklaştı ve çift kanatlı kapıyı açtı, çiçeklerle ve kuşlarla dolu bir pencere çıktı ortaya. Koitch oturmaya devam ediyordu, göğsünde neredeyse iki kalbin attığını hissediyordu, biri kırmızı kanı, diğeri ak kanı püskürtüyordu. Oturmaya devam ediyordu ve mumdan elmaların içine alevin girdiğini hissetti; Lenka'yı gözlüyordu ve tüm bu süre boyunca Lenka'nın yeğeni doktor Stévane Mihailovitch'in, sürekli ensesine bakmasına direniyordu. Bu bakış, özellikle sabit değildi (Doktor Mihailovitch'in besbelli gözleriyle sorunu vardı), ama en azından bir saat zinciri ağırlığındaydı. Koitch'e iki ekmek arasında, bir yol ayrımında olma duygusu veriyordu. Ve, gerçekten de, haç biçiminde pastalar yiyordu...

Sonra Lenka masaya yaklaştı ve ziyaretçilerin adının kaydedildiği bir kâse içindeki balın üzerine, Koitch'in adını çatalının sapıyla yazdı. Görüşme bitmişti. Şöyle ayrıldılar: Lenka, konuğunu gözden kaybetmeden önce Koitch'in sakalının ucunu yakalayıp öptü. Babası Koitch'e, paltosunun altından, boylu boyunca sarıldı, pantalon cebinin üzerindeki kemerinden yakaladı ve böylece Koitch'i kalçalarına dayayarak merdivenlerin dibine kadar eşlik etti.

İkisi birden, "Galip kim olacak?" diye kapının önünde sordular, ama Koitch başını sallayarak ve önceden bilinemeyeceğine, bütün kılıçların iki ağzı olduğuna ve galibi sadece oyunun belirleyeceğine yemin ederek karşılık verdi.

Evine çok üzgün döndü, kulakları ağır geliyordu, çünkü rollerin dağılımı, kalbinin derinliklerinde dilediği gibi cereyan etmemişti. Schwarz'ın, merdiven basamağı kadar ağır bu ihtiyar dulun yerini kendisi almak ve böylece Lenka'yı elinden tutup götüren beyaz kralın şatafatlı giysisi içinde kendisi olmak isterdi. Nedense Doktor Mihailovitch'in gözlerinin koyu rengiyle, şarapla olduğu gibi, lekelendiği duygusuna kapılmıştı. Karanlıkta dimdik duran otele yaklaştı. Ama giriş

katındaki handan cılız bir ışık geliyordu. Ters çevrilmiş ve bir başkasının üzerine konmuş bir masada, üç subay iskambil oynuyordu. Masanın bacaklarından üçünün üzerine keplerini asmışlardı ve dördüncüsünün üzerine dikilmiş mum, yerdeki iskambil kâğıtlarının üzerine damlıyordu. Her oyuncu bacaklarının arasına sıkıştırdığı küçük bir sürahi şarabı ve yere koz düşer düşmez çınlamaya başlayan, ağzındaki bardağı tutuyordu. Koitch pencereden içeriye baktı ve yüzbaşı Tchirilov'u tanıdı. Daha şimdiden üç eldir kaybetmişti; bir altın para almak için çizmesinin bağlarını çözmekteydi. Gençliğine rağmen, saçlarını ikiye ayıran bir tutam beyaz saç, kaşlarını ve bıyığını da bölüyor ve hiç kuşkusuz daha da aşağıya, teğmenin kıllı göğsüne uzanıyordu. Bir sefer sırasında parmakları donduğundan kimseye şaka yapamayacağı söyleniyordu.

Koitch ayağıyla kapıyı itti, kapı, tasmasına bağlı bir köpek gibi, yukarlarda bir yerlerde bağlı olduğu bir zili çınlattı, Koitch içeri girdi ve subayları selamladı. Schwarzlarda, biraz önce, Teğmen Tchirilov'la konuşmuş olduğunu söylerken yalan söylemişti Koitch ve açığını kapamak için fırsattan yararlandı.

"Bu beyler, hiç kuşkusuz, hayır kurumunun gösterisinden haberdardırlar. Üç günden beri bundan söz ediliyor..."

"Kes sesini, yoksa adının ağza alındığını işitmeyeceksin!" diye haykırdı Tchirilov, çizmesini masanın altından alırken. Sonra büyük bir bardak şarap doldurdu ve Koitch'i içmeye zorladı.

Bardağındaki şaraptan teğmen Tchirilov'a bakan Koitch'in aniden rengi soldu. Bütün işin en önemli noktalarından birini es geçtiğini hatırladı. Yedek kırmızı kraliçeyi hâlâ bulamamıştı. Ve bu hatayı son anda nasıl düzelteceğini düşünmeye başladı.

"Bu beyler saflarını koruyarak, ama daha güzel üniformalar

içinde katılmayı kabul ederler mi?"diye çarçabuk sordu. "Muhteşem beyaz veya lâl rengi üniformalar, seçin! Mahmuzlu ayakkabılar ve diz altından bağlanan çoraplar, uzun bir yelek ve pomponlu bir kaftan. Rengi siz seçeceksiniz ve yardımcım yarın sabah giysilerinizin üzerinden ölçüleri almak için kışlaya gelecek, gömlek kollarınızı kıvırmanız yeter."

Kazanan subay, "Ben beyaz rengi alacağım," dedi. "Toprağı ifade ediyor. Elma da beyaz rengin simgesi."

Tchirilov, kaybetmeye devam ederek, saygısızca, "Ben, kırmızıyı!" dedi.

"Ya oyuncular kim?" diye sordu üçüncü subay.

Koitch, biraz titrek bir sesle cevap verdi:

"Micha Vélitchkovitch ve küçük Konda."

"Tuhaf oyun!" dedi subay ve yerdeki kağıtları ezen bir kağıt attı. "Bana da bir beyaz kostüm vereceksin."

Koitch eğildi ve gürültü yapmadan sokağa çıktı, sonra kırmızı kraliçeninkinin benzeri bir elbise daha ısmarladığı Kovatchka'ya gitti. Ardından tekrar otele girdi ve titizce sakalını kesti. Yeniden aynı düğümle karşılaştı, başını salladı ve düğümlü sakal tutamını cebine attı. Şimdi çenesi tüysüzdü ve yedek kırmızı kraliçe rolünü oynayabilirdi. Bunun üzerine, uzun saplı ütülerle yerde ütülenmiş soğuk, hâlâ biraz nemli yatak takımlarının içine girdi ve uyudu. Her zaman olduğu gibi, rüya görmedi ama çok net ve anlaşılır, sanki yazdırılıyormuş gibi, sözcükler gördü. Sabahleyin, bu sözcüklerin derin anlamını bir an kavradığını düşündü. Ama rüya hızla yok oldu, tıpkı topraktan yeni çıkmış bir tabuttaki renklerin, bakışlar altında ve ışık değer değmez solması gibi.

Erkenden uyandı. Sırtüstü yatarak, pırıldayan ve fısıldayan karanlığı, hiç hissetmediği kadar güçlü bir yalnızlık duygusuyla ve kendini herkesten daha şaşı hissederek dikkatle inceledi. Etrafında, birbiri ardına kötüleşen bayatlamış günler

aktıkça, hafta, hiçbir işe yaramayan küfle kaplanıyordu. Sırrıyla —canlı taşlarla oynanan satranç karşılaşmasının sonucu— beraber Viyana'ya geldiği buharlı gemi gibi çalan borular, duvarların bir yerinde titreşiyordu. Sonucu bilen tek kişiydi. Satranç oyununa henüz *zatrikion* denildiği zamanlarda, üç yüzyıl önce kullanılan eski bir varyantı fazlasıyla incelenmiş ve özelliklerini çoktan fihriste geçirilmişti, bunu okumak yeterlidir. Sözde oyuncular Vélitchkovitch ve küçük Konda'nın yapmaları gereken tek şey önceden kararlaştırılmış bu hareketleri gerçekleştirmekti. Taşların ve hemşerileri arasında onları seçmiş olanların kaderi üç yüzyıl önceden kararlaştırılmıştı. Tek fark kostümlerdeydi, ak-karalarda olduğu gibi siyah ve beyaz yerine, bugün kırmızı ve siyah.

Koitch yataktan kalktı, aynadan odasına baktı ve sakalını görmediği için şaşırdı. Yüzünü güzel buluyordu, ama biraz yumuşak ve körpe, sanki erkek değilmiş gibi; ve yüzüne özen göstermek arzusu duydu. Gözlerini kapadı ve şöyle dedi:

"Önce yıkan, Tanrı sana yarın başka pislikler gönderir!"

II

8 Ekim 1922'de, öğleden sonra saat beşte, dişil yemek saatinde, Pantchévo karının altında dört sessizlik karşılaştı. Eski kiliseye doğru bir yerlerde, Pétar Koitch (Pantchévo'nun diğer sakinleri gibi) bir an durdu ve hayatında ilk kez, kamuya açık dört çeşmenin aynı anda aktığını işitti. Gürültüleri, sessizliğin arasından, Timis kıyılarından, alt sokaktan, yukarı kiliseden ve mezarlıktan geliyordu ve her damlaları sayılabilirdi. Ardından küçük bir trampet işitildi, sanki her vuruşuyla damlaları sayıyordu ve Daniel'in boyadığı kilisedeki akşam ayininde XVIII. yüzyılın beyaz ve kırmızı parlak üniformaları içindeki onbeş askerin içeri girdiği görüldü. Son sıra tamam

değildi ve Koitch bir piyade erinin, aynı gün dudakları yanan bir cam işçisinin eksik olduğunu dehşetle fark etti.

Akşam duasından sonra askerler törenle şehir meydanını geçtiler ve *Trompetçi*'ye girdiler. Koitch, eksik olan piyade erinin yerine geçmek için kılık değiştirmek zorunda olduğunu anladı.

Salonun camları buğulanmıştı, sahnede Iatsika duruyordu ve onun ardında pipo içen zil çalgıcısı. Iatsika'nın kemanı çalmaya başlamıştı. Iatsika'nın komşu köyde evlendiği ve Pantchévo'da keman çaldığında, Startchévo'dan işitildiği söyleniyordu.

Koitch, taşlara bakarken, "Veba hem eril hem de dişil olabilir," diye gizlice düşündü.

Piyade erleri, süvariler ve topçular, kırmızı kral ve kraliçeyle birlikte bir araya geliyorlardı; genç Srdanovitchler gözüktü. Koitch, Schwarz'ın henüz orada olmadığını gördü, güzel kızı da yoktu. Kızıl saçlardan geleceği okuyan falcılar geldiler, arkalarında Bayan Iagoditch, ardından dil taşıyıcıları, köpek dili sözlükleriyle köpek eğiticileri, gönül işleri uzmanı Doktor Tchitinski; saçındaki meç kadar beyaz, bacak arası atın teriyle ıslanmış ve mahmuzları kanlı Teğmen Tchirilov'un da aralarından olduğu genç subaylar, ikonlardaki kadar güzel elleriyle fotoğrafçı Ronai, yataklarına taşıdıkları eski kitapların isiyle kararmış çarşaflarda uyudukları söylenen Weifertler; ve nihayet üniformaları ve kadın giysilerini değiştiren ve diğerinden daha büyük bir göğsünü gizleyen açık giysisinin içinde yavaşça hırıldayan Kovatchka.

"Eğlenceli," diye düşündü kalabalığa bakan Pétar Koitch, "bir yumurta ya da bir metelik atsan yere düşmez. Bir tek Schwarzlar eksik. Sanki tahmin ettiler..."

Bu düşüncelere dalan Pétar Koitch alkışlar ve kahkahalar arasında gelen, çizmelerinin mahmuzlarına eldivenler asılı olan on arabacı gördü. İki sıra halinde yürüyorlardı, sonra

aniden durdular, aynı anda kırbaçlarını üç kez şaklattılar, iki sıra yüz yüze geldi ve her adamın önüne bir şişe şampanya kondu. Sonra bir garson, gümüş bir tepsinin üzerinde maden suyu ve beyaz şarap karışımı dolu, buğulu bir bardak taşıyarak iki sıranın arasından geçti. Nihayet Bay Schwarz kapıda belirdi, bardağın içindekini içti ve kırbaç şakırtıları ortasında Lenka'yı elinden tutarak salona girdi. Her zamankinden daha güzel olan Lenka, manşonunda "siz" diye hitap ettiği ve Peşte'den beri mektuplar yazdığı küçük bir köpek taşıyordu. İki gözünün pınarında, burnunun yakınında, iki gözyaşı gibi yapıştırılmış değerli taşlar vardı.

Onları gören Koitch'in gerginliği geçti ve Kovatchkaların paravanalarının arkasında bir an kayboldu. Terden nemli iç çamaşırını çıkardı, onunla kurulandı, ardından kırmızı bir piyade eri üniforması giydi, başına da altın sarısı bir peruk taktı. Sonra, Kovatchka'ya, üçüncü kraliçenin, yedek kraliçenin muhteşem kırmızı giysisini sahnenin dibinde hazır tutmasını emretti.

Kırmızı ve beyaz satranç tahtasına, beyaz ve kırmızı tahtları temsil eden dört koltuk şimdiden yerleştirilmişti. Sağır edici bir müzik eşliğinde önce bir piyade eri müfrezesi girdi. Önde dört subay yürüyordu ve bir asker beyaz ve kırmızı damalı bir bayrak taşıyordu; üzerinde şunlar yazılıydı:

YENİDEN! MUHTEŞEM! HİÇ GÖRÜLMEMİŞ!
8 KASIM 1922'DE *TROMPETÇİ*'NİN SALONUNDA
CANLI TAŞLARLA BİR SATRANÇ KARŞILAŞMASI!
SEÇKİN KİŞİLERİN KATILIMIYLA KIRMIZILAR VE
BEYAZLAR ARASINDA AMANSIZ BİR MÜCADELE.
XVIII. YÜZYIL KOSTÜMLERİ İÇİNDE BİR GELECEK
ZAMAN OYUNU. KAZANAN PANTCHEVO'DAKİ
SATRANÇ DERNEĞİNE KATILACAK.

Daha sonra askerler kılıçlarını çektiler ve birbirlerinin karşısına geçtiler. Pétar Koitch, kırmızı bir kaftan giymiş, boğazına bir fular bağlamış ve tırnakları not dolu, sağ taraftaki sıranın sonundaydı. Subaylar onun arkasına dizildiler, toplar itildi ve topçular, ellerinde yanan fitillerle, siperlerin üzerinde olmasına karar verilmiş koltuklara yerleştiler. Sonra, kamçıları çizmelerine sokulu, beyaz ve kırmızı süvariler girdi. Kraliçeler ve onların ardında beyaz ve kırmızı krallar ortaya çıktığında, her iki tarafta da bir anlık sessizlik oldu. Nihayet hepsi tekerlekli tahtlarına oturdular. Müzik gökgürültüsünü andıran bir hal aldı ve katılanların yerlerini almalarının bitişi alkışlarla selamlandı. Vélitchkovich'in, dehlizden gelen görünmeyen ve dehşet dolu sesi işitildi, sanki gerçek bir savaştaki bir birliğe emrediyordu:

"E dört!"

Diğer komutan Küçük Konda'nın gizlendiği ve emirler verdiği sahneden gelen cevap "C beş!" oldu.

Bunun üzerine, piyade erleri birbirlerine doğru ilk adımlarını attılar. Terzi çırağı Kosta Saritch kılıcını çıkardı ve vızıldayan kılıcın üzerinden atlayarak, sallamaya başladı. Başındaki peruk siyah saçlarını pek gizleyememiş Mahkeme kâtibi Roujitchka, savaş alanının diğer tarafından Saritch'i karşılamaya atıldı. Beyaz ipek kaftanının altında parmak ısırtacak kadar güçlü kürek kemiklerini göstere göstere yürüyordu. Beyaz bir süvari, Lenka Schwarz'ın yeğeni Doktor Stévane Mihailovitch, üç köşeli bir şapkanın mükemmel biçimde süslediği güzel saçlarının üzerine altın sarısı peruk takmak istememişti ve kendini son derece iyi hisseden bir adam havasıyla borçlarını düşünüyordu.

Çok şık bir beyaz kürk giymiş ve sepetli etekliğiyle kendisinden pek uzak olmayan bir koltuğa oturan Lenka'ya bakarak, "Bunu sol göğüsle büyütmüşler," diye düşündü.

O anda kırmızı bir subay genç, beyaz kraliçenin önünde

bitti. Bu, Tchirilov'du. Dansa davet eder gibi nişanlısının önünde reverans yaptı, ama düşman kamplara aittiler ve gerçekte kraliçe ve beyaz taşları için ciddi bir tehlike oluşturuyordu; bu durumu sahnedeki Küçük Konda ve satranç tahtasındaki beyaz taşlar açıkça fark ettiler. Topçu yüzbaşısı Aleksa Nikolitch bunun üzerine topunu kırmızı süvari Tchirilov'a doğrultur, ama kırmızı süvari yolunu değiştirerek yer değiştirdiğinden avantaj elde eder. Topçuyu devirir ve "yenilen" yüzbaşı Aleksa bir sedyeyle savaş alanının dışına taşınır. Tchirilov yeniden beyaz kraliçeye doğru döner. Şimdi, tehlikeye tepki gösterme sırası Doktor Mihailovitch'indir. Kırbacının püskülüyle Teğmen Tchirilov'un kılıcını ustalıkla yakalar. Göz açıp kapayıncaya kadar onu silahsızlandırır ve sanki gerçek bir rütbe sökme törenine katılıyormuş gibi, Küçük Konda'nın emri üzerine, apoletlerini söker, savaş alanından kovalar. Her şey öyle çabuk olur ki, beyaz kraliçe ancak bir çığlık atacak zaman bulur, güçsüz teğmenin rengi bir çarşaf gibi bolar. Bu sırada beklenmedik bir şey olur. Doktor Tchitinski bir emri yerine getirir ve beyaz kraliçenin çok yakınına gelir. Kırmızı kaftanı peruğuyla çok uyumludur, ayaklarıyla yürümesini bilmektedir, güler, elini uzatır ve Lenka Schwarz'ın parmaklarını öper.

"Çok yaklaşmayın!" diye bağırır, "sizi yiyebilirim!"

"Beni böyle süzerseniz direncimi yitiririm," diye fısıldar Doktor Tchitinski beyaz kraliçeye. "Hangi kitabı getirdiniz?"

"Tsernianski'ninkini. Ya siz?"

Tchitinski sırtının karıncalandığını hisseder, özür dilemek ister gibi daha da aşağıya eğilir ve öngörülen şema uyarınca emirleri dile getiren dehlizden gelen sese uyarak beyaz kraliçeyi, Lenka Schwarz'ı yer. Sonra, sanki onu herkese gösteriyormuş gibi elini havaya kaldırarak satranç tahtasının dışına taşır. O anda, salonun en güzel çiftini oluştururlar, beyaz ve kırmızı giysileri uyumludur, altın sarısı ve siyah

saçları da. Doktor Tchitinski, umutsuzca, düzlüğe geri gelir, Tsernianski'yi gömleğinin kolundan tutmaktadır ve başının üzerinde iki tür saç bittiğini hisseder; birileri dökülürken, diğerleri çıkmaktadır. Bir kralın kalın parmağını ensesine bastırdığını hisseder ve arkasında birisinin kudurmuşçasına homurdandığını ya da kaşındığını işitir. Bu beyaz kral Bay Schwarz'dır, onu askerlerin insafına bırakarak saygısızlığını cezalandırmaktadır. Askerler, süvari kılıcına el koyduktan sonra, ona muhafızlık ederler.

Schwarz, "Kırmızı süvari geri çekil!" diye ardından bağırır.

Bunun üzerine Pétar Koitch, kırmızı piyade eri giysisi içinde, düşman kampının dibine varır. Schwarz, beyaz cam tacı altında, Koitch'in tıraşlı çenesine şaşkınlıkla bakar ve göbeğiyle onu iter. Ama piyade eri Koitch yerinden oynatılamaz. Yeni bir emir alır ve satranç tahtasından çıkar. Bir süre sonra, kırmızı kıl kumaştan bir elbise giyen ve başında bir taç olan Koitch, yedek kraliçe olarak savaş alanına geri gelir. Kırmızıların şimdi iki kraliçesi vardır. Onlara karşı acilen bir şeyler yapmak gerekir. Beyaz piyon Roujitchka, yedek kırmızı kraliçenin üzerine yürür. Bukleli saçlarını sallar ve tüfeğinin ucuna süngü takarak saldırır. Ama terzi çırağı kırmızı piyon Kosta Saritch, kılıcını kaldırır ve beyaz piyonun üzerine yürür. Roujitchka öksürür ve göbeğine dayalı kılıç, öksürüğünün ritmiyle, güzel koku çıkaran yeleğine az çok gömülür. Sonra, terzi çırağı Saritch, beyaz piyon Roujitchka'yı yer ve onu savaş alanının dışına atar. Bütün kırmızı muhafızlar şapkalarını havaya fırlatır, bir topçu topunu ateşler ve beyazların yenilgisine eşlik eden gürültü patırtı arasında, gerçekten ateş eder. Canlı taşlarla satranç karşılaşması sona erer.

Kırmızı taraf zafer çığlıkları atar, Doktor Tchitinski, Tsernianski'yi kolundan yakalar ve sallar, genç kırmızı kraliçe Bayan Srdanovitch, *Coğrafi İstatistik Rehberi*'ni havaya fırlatır

ve erkek kardeşi de cebinden *Komünist Manifesto*'sunu çıkarır ve kitabı başının üzerinde tutarak oyun kağıdıymış gibi, başparmağıyla sayfalarını karıştırır. Mahkeme kâtipleri Küçük Konda'yı tokatlarlar, o sırada kırmızı kraliçe elbiseleri içindeki Koitch, Doktor Mihailovitch'le baloyu açar. Beyazlar gürültülü bir şekilde *Trompetçi*'nin salonunu terk ederler, arkalarından çok sayıda davetli de çıkar ve *Weifert* birahanesine giderler. Kırmızılar *Trompetçi*'de kalırlar ve Iatsika onlara müziğiyle zaferlerini unutturmaya çalışır. Dışarda, gece soğuktur, kar yeryüzünden gökyüzüne çıkmış gibidir. Bu, Timis'in donmuş kuşları sürüklediği yılın ilk ve Koitch'in görüldüğü son gecesidir. Sonra, izi sonsuza kadar kaybolur, ardında ayakkabılarının tabanlarının altındaki bulmacamsı başharflerden başka bir şey kalmaz: M.M.

Satranç Oyuncuları Derneği'ne oldukları gibi bağışlanan gecenin kostümlerini ve gelirlerini polis boş yere inceledi. Koitch'in arkasında, bu canlı taşlarla satranç karşılaşması hikâyesi ve 1941 yılında Gestapo tarafından dikkatle incelenecek polis raporu kaldı.

III

Soyun eril ya da dişil kolundan bir sakal miras almanın önemsiz olmadığı söylenir. Benim sakalım hiç kuşkusuz bana erkeklerden gelmemiştir; babamın siyah ve kıvırcık sakalına hiç benzemez. Benimki yumuşaktır, tütün ya da mısır püskülü gibi ipek görünümlü, sarıdır ve kolaylıkla düğümlenir. Kimi zaman ondan korkar, kuşku ve kaygıyla dokunurum. Nedenine gelince:

Büyük büyükannem Magda, Doktor Stévane Mihailovitch ile evlendiğinde, evde, büyük büyükbabamın ilk evliliğinden olma üç çocuk buldu: Milanka, Ivanka ve Vida. 1941 savaşı

aileyi dağıttı, ama kızlarından biri büyük büyükannemle birlikte kaldı, bu da büyükannemdi. Kaşıkların değiş tokuş edildiği bir dönemdi, Almanlar geceleyin Stukalarını Tsrépaia yolu üzerinde araba gibi sürerek, bira içmek için havaalanından geliyorlardı. Pazar sabahları, Magda Mihailovitch ve kızı, süvari külodu giyiyor ve mezarlığa gidiyorlardı. Sonra, bir kadeh rakı içmek için *Trompetçi*'de duruyorlar ve yemek yemeğe evlerine giriyorlardı. Ardından öğle uykusuna yatıyorlardı; ve büyükannem asla rüya görmediğini, çok net ve anlaşılır, sanki yazdırılıyormuş gibi sözcükler gördüğünü iddia eder. Uyandığında bu sözcüklerin derin anlamını bir an kavradığını düşünür, sonra topraktan yeni çıkmış bir tabuttaki renklerin, bakışlar altında ve ışık değer değmez solması gibi hızla yok olur rüya.

Altı ayak uzunluğundaki sedirde oturarak öğleden sonra kahvelerini içiyorlardı ve mahkeme kâtibi Roujitchka genellikle o sırada geliyordu. Davet edilmeden, kahvesi için dört parça şeker getirerek ziyaretlerine geliyordu ve bir örümcek ağı gibi olan kaşları güzel gözlerini kapatıyordu. Büyük büyükannemin alışkanlıkla ona uzattığı bastonun ucunu öpüyordu. Kıvırcık saçları kulaklarını kemiriyordu; ve gömleğinin altında parmak ısırtacak kadar güçlü ve hareketli kürek kemikleri vardı. Artık mahkemeden çok Gestapo için çalışıyordu ve çok kibar bir hali vardı. Büyük büyükfannemin ve kızının yanına oturuyor ve her zaman aynı konuşmayı yapıyordu. Söze başlayan sürekli oydu. Büyük büyükannem konu değiştiriyor ya da gülüyordu; gülümseyişi yanaklarında küçük çukurlar açıyor, onlara mayalanmış ezme görünümü veriyordu.

Roujitchka'nın Magda Mihailovitch ile olan bu konuşmalarının bahanesini, tam İkinci Dünya Savaşı'ndan önce meydana gelmiş bir olayda bulduğunu bilmek gerekir. Pantchévo'da, *Trompetçi* Oteli'nin hemen yanında, dirsek

biçiminde bir sokak vardır. Kochava rüzgârını yakalayacak biçimde yapılmıştır. Söz konusu olay bu sokakta geçti. Bir sabah, Teğmen Tchirilov kötü uyandı ve genellikle tıraş olduğu ahırda, sakalını tıraş fırçası yerine bir atın kuyruğuyla sabunladı. Ve üç kez üzengiye bacak yerine elini koyduğundan emir süvarisi ata binmesine izin vermedi, bir faytona soktu ve kışlaya götürdü. Teğmenin binek hayvanı, koşum hayvanlarına bağlıydı. *Trompetçi*'nin yakınında hayvan yan yan gitmeye başladı, atlar çarpıştılar, korktular ve dirsek biçimindeki sokağa doluşuverdiler. Ve orada, dosdoğru topçu yüzbaşısı Aleksa Nikolitch'in üzerine geldiler; o da göreve gidiyordu. Atlar ezmesin diye arabanın okuna asılacak zamanı ancak buldu. Güçlü elleri ve çenesiyle sarılıp kaldı ve eğer sokak diğerleri gibi olsaydı, her şey iyi bitecekti, atlar yorulacak ve yüzbaşı da düşmemeyi başaracaktı, çünkü bir beygir kadar güçlüydü. Ama sokak bir dirsek biçimindeydi ve yüzbaşı Nikolitch'in sarıldığı ok sokağın dibindeki eve çarptı. Bu beklenmedik şok atları sakinleştirdi, ama emir süvarisi arabayı gerilettiğinden, topçu yüzbaşısı Aleksa okun üzerinde kazığa oturtulmuş bir kelebek gibi kaldı. Yaşarken hatırladığı son şey, rüzgârın toprağa yaydığı kanının akışı oldu...

Her şey açık gözükmesine rağmen, Roujitchka, bu olayı, kabul etmek gerekir ki, inatla anlatmaya devam ediyordu. Magda Mihailovitch ile olan sohbetleri, ne kadar garip gelirse gelsin, her zaman bu olayın hatırlanmasıyla başlıyordu.

"Hatırlıyor musunuz," diyordu, "şu terzi çırağı Kosta Saritch, sol bacağı biraz çeken ve sanki yılları atlıyormuş gibi yürüyen? Şimdi nerede olduğunu biliyor musunuz? Tahmin edemezsiniz, hayır, asla tahmin edemezsiniz!"

Ve Roujitchka eklemeden önce, bacağını güneye doğru uzatıyordu:

"Direniş hareketinde!"

"Sen, saf çocuk, önemsiz şeylerle uğraşıyorsun!" diye

sözünü kesiyordu büyük büyükannem.

Sonra küçük aseton ve cila şişelerini açıyor ve tırnaklarını ojelemeye girişiyordu. Ara sıra kızına ve konuğuna doğru şaşı bir bakış fırlatıyordu; sanki onları tanımıyormuş gibi, yarı yolda kalan, onlara dokunmayan kısa bir bakış.

"Ne düşündüğümü biliyor musun, küçükanne?" diyordu ona böyle hitap etmeyi seven Roujitchka. "Size söylediğim için bana kızmayacaksınız, değil mi? Bu terzi çırağı Kosta Saritch, ünlü satranç karşılaşması sırasında bizim taraftaki beyaz piyonları yiyen kırmızı piyondu. Bunu garip bulmuyor musunuz, küçükanne? Hatırlıyor musunuz? Bakın, tam beni yemiş olduğu anı hatırlıyorum. Her şeyin satranç tahtasındaki gibi olduğunu görmüyor musunuz?"

"Eğer her şey satranç tahtasındaki gibi olsaydı," diye karşılık verdi büyük büyükannem, "bugün burada oturuyor olmaz, adı neydi, Kosta Saritch tarafından yenmiş olurdun, benim saf adamım! Bütün bunların hiç önemi yok, küçüğüm! Terzi çırağı Kosta Saritch ve Roujitchka, mahkeme kâtibi! Daha ne hayal edeceksin! Paranın olduğu yerde zarar da vardır! Burda olağanüstü hiçbir şey yok. Biri bir kamptaydı öbürü diğerinde, satrançta da hayatta olduğu gibi aynı roller dağıtılmış."

"İyi, küçükanne, ya sizin Lenka için ne diyorsunuz?"

"Lenka için?" diye sözü aldı büyük büyükannem, yanaklarının üzerindeki küçük çukurları yok ederek.

Şaşı ve karanlık, kirpiksiz gözleri, üzüm taneleriyle süslü iki göbek gibi, üzerlerine düşen gümüşi sisi aşmadan, boşluğa bakıyordu.

"Evet, Lenka için. Onun durumu gerçekte nedir?"

"Özel bir şey yok. Hüzünlü hikâyeler anlatıldıklarında, hüzün kalmaz. Ve bir tür güzellik... Ama güzellik de bir hastalıktır."

Ve büyük büyükannem, Lenka Schwarz'ın çok bilinen ve

aile içinde çok tekrarlanan hikâyesini anlattı.

Güzel ve zengin olan Lenka, Teğmen Tchirilov'a aşıktı ve onunla evlenmek için bir kefaret ödemek zorundaydı, devletin istediği bir drahomayı, çünkü yoksul ailelerin genç kızları bir subayla evlenemezdi. Drahomasının altınını, soylu bir aileden, Todorovitchlerden gelen annesi Ioulka'nın saçlarıyla kaplı küçük deri bir sandıkta koruyordu; Todorovitchlerin biri Pantchévo belediye başkanı, diğeri de Voilovitsa'da keşişti ve her ikisi de zengin bir miras bırakmışlardı. Bu Ioulka, Lenka'nın annesi, altmış yaşında ölmüştü, saçları hâlâ katran gibi siyah ve insanlara, o öldüğünde bir erkek de peşinden ölebilir, dedirtecek kadar güzel. Dolayısıyla Lenka'nın elinde avucunda kefareti ödeyecek bir şeyler vardı, ama mutsuzluk tam da o zaman geldi. Yeğeni Doktor Stévane Mihailovitch evlendikten hemen sonra İspanya'ya gitmişti. Bir miras kâğıtları arasında, gerçekten de, ona, ona ve ailesine 'bey' sıfatını garanti eden bir XVII. yüzyıl Türk belgesi vardı. Doktor Mihailovitch belgeyi aldı, karısıyla birlikte İspanya'ya gitti ve orada İspanyol hükümetinin bu XVII. yüzyıl fermanını tasdik etmesini istedi. Kordoba'da, yüzyıllardan beri, Mağrip sıfatlarının tercümesi yapıldığından ve İspanya'da onları tasdik etmeye girişildiğinden, Doktor Mihailovitch 'bey' fermanının aynı koşullarda kabul edilmesini ve İspanya'da buna denk düşen soyluluk sıfatının verilmesini istedi. Belgenin geçerli olduğu belli oldu ve Kordoba'da o zamana kadar resmileştirilen Arap belgeleriyle arasında bir fark olmadığı kabul edildi ve Doktor Mihailovitch baron ünvanını aldı. Ama kemiklere ruh eklenemez. Tüm bunlar pahalıya mal oldu. Mihailovitch çifti mahkeme karşısına çıkacak kadar borçlandı. Bunun üzerine büyük büyükannem Magda, Lenka'yı görmeye gitti ve şöyle dedi:

“Lenka, düka altınlarını ver! Onları sana sonra geri öderiz.”

Ve Lenka, çok fazla düşünmeden dükalarını verdi ve onları bir daha asla görmedi. Schwarz'ın işleri de önceki gibi gitmedi, Magda, Sombor'a yaşamaya giden kocası Doktor Mihailovitch'den ayrıldı ve Teğmen Tchirilov da ortadan kayboldu. Böylece Lenka babasıyla yalnız ve mutsuz kaldı. Tavanarasında ıhlamur ve papatya çayı, bitki kurutuyordu; küçük bir havanda biber dövüyor ve sadece önemsiz işlerle ilgileniyordu, öyle ki asla yemek yapmıyor, odasını temizlemiyor ya da yatağını yapmıyordu.

"Kendi evimi temizleyemeyeceğime göre seninkiyle de ilgilenmem!" diyordu babasına.

Bir akşam, açık renk ve ince, neredeyse şeffaf bir elbise giymiş olarak ortaya çıktı, eskiden olduğu gibi gözlerinde, burnuna yakın, gözyaşı gibi iki inci vardı. Baba, şaşakaldı ve piposu elinden düştü, halının üzerine korlarını saçarak. Şimdi çok iyi görülüyordu: Lenka yuvarlak ve ağır karnını elleriyle tutuyordu.

"Kimden, Tanrı aşkına?" diye bağırdı baba Schwarz, korku içinde.

"Bilmiyorum."

"Nasıl, bilmiyor musun?"

"Ya sen, üç kadeh sıcak rakı içtiğinde hangisinin seni sarhoş ettiğini bilir misin?"

O günden sonra Schwarz, kendisinin döktüğü mumlara fitil yapıp daha sonra da kilisede yakmak için saçlarını kesti.

Bir akşam, Lenka'yı yarı ölü vaziyette getirdiler. Çocuğunu düşürmüştü ve kanama öyle önemliydi ki, Schwarz, Doktor Tchitinski'yi aramak için cehennem kaçkını gibi koştu. Böylece, üçü birlikte, çıkışsız bir üçgende kapalı kaldılar. Doktorun evinde, Schwarz, işgalci Almanlar tarafından aranan birilerine rastladı, abla kardeş Srdanovitchler de onlar arasındaydı. Tchitinski'nin tırnaklarının kızıl olduğu uzun süreden beri biliniyordu ve bu kusursuz bir yeni kanıt sunu-

yordu. Ama Schwarz onu ihbar etmemeye karar verdi.

"Doktor Tchitinski, şehrin bütün sokaklarının görüldüğü noktaya geldik," dedi Schwarz o gece doktora. "Ve canımızı terk etmeye hazır değiliz, çünkü insan her gün azar azar ihtiyarlar, tıpkı horozun kapı eşiğinden çok küçük bir mesafe sıçraması gibi. Tercih şansı yok, ne sizin için, ne de benim için."

Bu doğruydu.

Schwarz'ın, Lenka hasta olduğu sürece Doktor Tchitinski'yi ihbar etme niyeti yoktu ve Lenka'ya tapan Doktor, onu kurtarma umudu olduğu müddetçe direniş hareketine katılmak istemiyordu ve artık gerekli olmadığı anda Schwarz'ın onu Gestapo'ya ihbar edeceğini de biliyordu. Lenka'yı elinden geldiğince iyi tedavi etti, tamamıyla onun ellerindeydi, çünkü Belgrad hastanesine sevk söz konusu değildi. Günler giderek güçleşiyordu, öğle geceye dehşetli yakınlaşmıştı ve yemek kaşıklarını çekmeceye yerleştirdiklerinde, bir daha söndürmeyecek biçimde, hızla, lambayı yakmaları gerekiyordu. Doktor Tchitinski, Lenka'nın yanında oturuyordu, Lenka'nın parmaklarını emiyor ve başını incitmesin diye saçlarını uzaklaştırıyordu. Kalın camlar ve elma biçimindeki mumlardan duvara kırmızı gölgeler yansıyordu ve bir gece Doktor Tchitinski Schwarz'dan biraz çimento istedi; çimentoyu suladı ve kara bir hamur yaptı. Sonra ellerini yıkadı. Çimentonun kemirdiği parmakları geyik derisi gibi yumuşadılar ve tırnakları öyle duyarlı hale geldi ki, dokundukları şeylerin üzerinde sıçrıyorlardı. Doktor Tchitinski'nin, sayısız düğmeli yeleğinin altında yüreği sıkıştı ve her zamankinden daha hızlı hareket etmeye hazır olarak, Lenka üzerinde, umutsuz, son bir teşebbüste bulunmaya girişti. Lenka'nın, onun kollarında öldüğü söylenir.

Doktor Tchitinski, karanlıkta tek başına, "Gözyaşlarıyla sarhoş oldun ve ne yaptığını bilmiyorsun!" dedi kendi kendi-

ne.

Aniden birinin homurdandığını ya da öfkeyle kaşındığını işitti. Dev bir parmak boynunu işaret etmekteydi. Yaşlı Schwarz çift kanatlı kapıda durmaktaydı, elinde konuğunun muayene çantası.

"Kırmızı süvari geri çekil!" diye fısıldadı Doktor Tchitinski'ye ve onu dışarda bekleyen Alman askerlerine teslim etti...

*

* *

"Ama küçükanne," diye sözünü keser, odadaki lambaları yakan Roujitchka, "odun görmese de aydınlatır! Satranç tahtasındaki hikâyenin aynı değil mi? Hatırlayın! Doktor Tchitinski'nin, beyaz kraliçeyi, yani Lenka'yı yediğini ve sonra beyaz kral, dul Schwarz tarafından satranç tahtasından kovulduğunu hepimiz biliyoruz! Buna ne diyorsunuz? İnanılmaz bir şey, her şey uyuyor!"

"Boş laf bunlar, çocuğum," diye karşılık verdi büyük büyükannem. "Hep aynı şeyi tekrarlıyorsun. Körün bastonunu bellemesi gibi bu satranç tahtasını bellemişsin. Yapacak başka işin yok mu? Bugün bu satranç tahtasını hatırlayan var mı? Git, uyu, unutacaksın. Geceyarısı inanılan şeyden sabah kuşku duyulur."

"Ama, küçükanne, her şeyin birbirine uyduğunu görmüyor musunuz? Doktor Mihailovitch'i alın örneğin. Satranç tahtasında, kırmızı kaftanına bürünmüş Teğmen Tchirilov Lenka'ya yaklaştığı anda onu saflardan çıkarmıştı. Hatırlıyor musunuz, Doktor Mihailovitch, Tchirilov'u Lenka'dan ayırarak silahsızlandırmış ve rütbelerini sökmüştü."

"Elbette, bu belki de onun için iyi oldu. Biliyorsun, kimseye demedim ama, birbirlerini için yaratılmadıklarını hep

düşündüm. Stévane da bu satranç karşılaşması sırasında bunu anlamıştı. Tchirilov'un kılıcını nasıl yakaladığını hatırlıyor musun!... Tüm bunlar Stévane tarafından düzenlendi, hem de iyi düzenlendi. Böyle, bana inanabilirsin, çünkü onu, Stévane'ımı, uzun süredir sevmiyorum, hatta öldü benim için."

Magda Mihailovitch konuşmasını kesti. Yaşlıydı ve cümlelerinin sesli harfleri zayıflıyor, giderek daha fazla eriyor, sanki solar gibi kuruyorlardı. Zayıf sözcüklerinden sadece dilin kemikleri, sessizler kalıyordu. Ne dediğini takip etmek güçtü.

"Küçükanne, ruhumu bir eldiven gibi tersine çevirdiniz!" diye haykırdı Roujitchka.

Sonra ayağa kalktı, odada gidip geldi ve sesinin perdesini yükseltmeye karar verdi:

"Biliyorsunuz, Teğmen Tchirilov olayını inceledim. Her şey gün gibi aydınlık. Topçu yüzbaşısı Aleksa Nikolitch'i atlar, dirsek şeklindeki sokakta öldürdü. Her şey, kıl payıyla, ben hariç herkesin unuttuğunu söylediğiniz bu satranç karşılaşmasındaki gibi geçiyor. Belleğimizi biraz tazeleyelim! Bu satranç karşılaşmasında kırmızı süvariyi kim oynuyordu? Tchirilov elbette. D-8'de kimi yedi? Beyaz kale, Yüzbaşı Nikolitch'i. Ve siz, Teğmen Tchirilov'un, canlı taşlarla yapılan satranç karşılaşmasındaki bu aynı Teğmen Tchirilov'un gerçeklikte atlarla Yüzbaşı Nikolitch'i öldürmesini rastlantı olarak değerlendirmeye devam mı ediyorsunuz? Ve bu kez bir oyun değildi. Bir sedyeyle taşındı, dosdoğru mezarlığa!"

"Onu atlar öldürdü, küçüğüm, atlar!" dedi büyük büyükannem, oyunu sakinleştirmeye çalışarak. "Işığın senin için başkalarından daha aydınlık olmasını istiyorsun! Öyleyse önemsiz şeylerle canını sıkma..."

Sonra büyük büyükannem kızından şarap getirmesini istedi. Kızı, biberli sıcak şarap ve cevize batırılmış kızarmış pata-

tes servisi yaptı. Küçük gümüş kaşıkların sapında bir delik ve bir taç vardı.

Roujitchka akıl yürütmeye devam etti:

"Bu durumda, sizce Pétar Koitch'in başına ne geldi? Bu ünlü satranç karşılaşmasından sonra nereye kayboldu? Son görüldüğünde kırmızı piyon kılığında ve sakalı kazınmış olarak satranç tahtasını terk ediyor ve bir süre sonra kıl kumaştan bir elbise ve bir yelpazeyle yedek kraliçe olarak yeniden ortaya çıkıyordu. Koitch neler olacağını önceden biliyordu. Beni kandırmaya çalışmayın, küçükanne! Siz ve ben, şu an nerede olduğunu biliyoruz. Kılığına girdiği kırmızı kraliçenin şu an nerede olduğunu çok iyi biliyoruz."

"Nerede peki?" diye sordu büyük büyükannem, çılgın gibi.

"Burada, bu odada, karşımda!" diye haykırdı Roujitchka, sonra büyük büyükanneme yaklaştı ve sımsıkı kapadığı ellerini zorla açtı.

Büyük büyükannem şaşı bakışlarını onu dikti. Yaşlı kadının tırnaklarının ikisi cilalıydı, ama diğerleri siyah rakamlarla kaplıydı; bunlar arasında mezarlıktan dönüşte *Trompetçi*'de içilen rakının hesabı da vardı. Bunun üzerine Roujitchka dolaba yaklaştı, ardına kadar açtı ve dantelleri artık sökülmüş, sepetli kırmızı elbiseyi, yedek kraliçeninkini çıkardı ve onun altında, dolabın tabanında, düğümlü bir tutam sakalı ve M.M. başharflerini taşıyan ayakkabıları buldu.

"Bakınız, küçükanne! Magda Mihailovitch!" dedi, büyük büyükanneme başharfli bir çift ayakkabıyı göstererek. "Bu ayakkabılar bile ondan daha zekiydi! Pétar Koitch'in gerçekte Magda Mihailovitch'e dönüşeceğini daha Viyana'dayken biliyorlardı, satranç karşılaşması sırasında kırmızı kraliçeye dönüşmesi gibi! Frégoli oyununu bırakın, küçükanne! Bal gibi Pétar Koitch olduğunuza başka kanıt gerekiyor mu? İtiraf edin, siz kırmızı kraliçesiniz!"

Büyük büyükannem donup kalmıştı, sakal tutamını elinde tutuyordu ve aniden mırıldandı:

"Biliyorsun, küçüğüm, ben önceden bir kez öldüm. Bunun ne zaman olduğunu kesin olarak hatırlayamam, doğum sırasında ya da daha sonra — belki de önce, sanırım. Ölüyorum ve düşünüyorum: Benim için fark etmez! Ve aniden hayat ve ölüm üzerine her şeyi anlıyorum, düşüncelerimde değil, çünkü düşünceler sineklerin balıdır, duygularımda, kokuları tanımak gibi. Aniden, çözümün orada, elimi uzattığım yerde olduğunu bilmeden hayatım boyunca birçok kez geçerken dokunduğum güçlü ve açık duyguları anlıyorum. Şimdi neyi unuttuğumu biliyorum," dedi, sakaldaki düğümü çözerken, "Viyana'da Tom-Pouce Havana çizmeleri satın almayı unuttum. İşte unuttuğum buydu."

Sonra Roujitchka'ya dönerek devam etti:

"Sana gelince, küçüğüm, haksızsın. Dünyaya çocuk getirdiğim ve torunlarım olduğu halde, benim eski Pétar Koitch olduğumu iddia ediyorsun. Öyle olsun, bu gerçeğe uymayan çözümü kabul edelim. Ama bunun senin için ne anlama geldiğini bir an düşün. Eğer her şey hayatta gerçekleşiyorsa, senin varsaydığın gibi, tıpkı, askerlerin bile yedek kırmızı kraliçelere dönüştüğü, Viyanalı züppelerin evlendikleri, çocuklara gebe kaldıkları ve onları dünyaya getirdikleri bu satranç karşılaşmasındaki gibiyse, bu sadece ben ve kırmızı kraliçe için geçerli değildir, siz beyazlar için de geçerlidir. Bunu düşün ve sonra seni uyarmadığımı söyleme. Sen tercihini tek başına yaptın... Geçmiş, kesik bir bacak gibidir. Seni kaşındırır, ama sen onu kaşıyamazsın..."

Roujitchka, büyük büyükannemin itirafından mutlu ayağa kalkar. Görevini yerine getirmiştir, kemikleri çatırdar, kıvırcık saçları kulaklarını kemirir. Yaşlı kırmızılı kadının değişmesi için hâlâ beklemektedir. Paravananın arkasında binici külodunu çıkarır ve kırmızı elbiseyi giyer. Roujitchka

arkasını döner, parmak ısırtacak kadar güçlü kürek kemikleri görülür. Kırmızı kraliçeyi durdurmaya hazırlanır.

Dışarda karın yağmaya başladığını ve karda, elinde bir tabancayla terzi çırağı Kosta Saritch'in durduğunu bilmemektedir. Yılları atlarmış gibi yürüyen Kosta'nın.

Oynama sırası kırmızı piyondadır.

Bir At Örtüsü Üzerindeki Yazı

Hooghe'un Roma gravürleri, 1740'da, Belgrad şehri toprağına kadar yanmadan önce, salonlar ve yatak odaları boyunca uşaklara ayrılmış koridorları olan saraylar inşa edildiğini göstermektedir. Bu koridorlar labirenti, odalara hiçbir geçitle bağlanmadığından ancak dışardan girilebiliyor ve sadece aynı yoldan çıkılabiliyordu. Dolayısıyla bu koridorlar, ne salonlara ne de yatak odasına girmeye imkân veriyordu. Oraya giren kuşlar çıkmak istediklerinde yanıyordu, çünkü girişten başka, bu labirentin diğer kapıları, hizmetçiler saraya girmeden temizleyebilsinler ve yakabilsinler diye bir çok odanın sobalarına açılıyordu.

Bu geçitlerde çalışan uşaklar iyi eğitilmişlerdi. Ateşin ağırlığını ölçmeyi biliyorlar ve yere düşmüş ekmeği öpüyorlardı. Davranışlarının temel kuralı, yükselen akımda asla yer almamak ve odalarda bulunanların sessizliğini ve sükûnetini hiçbir sözcükle bozmamaktı. Sudaki bir çan gibi gürültüsüz ve sessiz gidip gelmek; talimat buydu. Ve bunu uyguluyorlardı: Asla saraya girmeden, ısıttıkları salonları, bakımını yaptıkları sobaları ve rahatını sağladıkları kişileri asla görmeden, karanlığı cepte tutar gibi, bütün hayatları boyunca ateşi sarayda canlı tutuyorlardı. Koridorlar karanlık ve sağırdı, sadece ateşin yansımasıyla aydınlanıyordu, oysa ki odalar ışık içinde yüzüyor, kahkahalarla, bardakların ve çatal bıçakların şıngırtısıyla çınlıyordu. Bu lüks odalarda, bunu da söylemek gerekir, kimi zaman, gece geç vakitte yatağında yorgan altındaki birinin, dört kulağının her birine bir çıngırak asılı, inlediği işitilirdi...

Sessizliği bozmanın cezası ağır (açlık ve sürgün) olmasına

rağmen uşaklardan biri bir gün ateşin ve duvarın arasından birkaç sözcük fısıldamaya cesaret etti. Bu, yaşamını sona erdirmeye ve adını gelecek kuşaklara bırakmaya yetti. Sessizlik yasasını ihlal eden bu uşağın adı Pavlé Groubatch'dı.

Bu uşağın sağ tarafına bakamadığı söylenirdi. Sağa döndüğünde, görmesi iyi olmasına rağmen görme yeteneğini kaybediyordu. Sola doğru ise, tersine, hem iyi görüyordu hem de uzağı. Sol gözün bakışını sağ gözün bakışından ayırarak, gece olduğu gibi gündüz de her insanın gözüne yerleşen karanlığa eğer gözler alışırsa, insan bu yönde, bilindiği gibi, kendi ölümünü fark edebilir. Ama başını geriye çevirir çevirmez her şey tersine döner. Groubatch, sol omzunun üzerinden arkasında olandan başka hiçbir şey göremiyordu ve sağ omzunun üzerinden, geçmiş zamanın sislerine kadar sonsuza bakıyordu. Hatıralarının kendisinden daha yaşlı olduğunu, her zaman geçmişe daha fazla gömüldüklerini ve onları zapt etme gücünün olmadığını iddia ediyordu. Kimi zaman, sabahleyin, yaşlı bir kuyudan çıkarır gibi, ağzından 1105 yılında Konstantinopol'da basılmış paralar çıkarıyor ve onları atıyordu, çünkü zaman aşımına uğramış oluyorlardı.

Hayatta kalabilmek ve pazarları bir ekmek kabuğunun üzerine biraz şarap dökebilmek için ateş ve elden düşme şapkalar satıyordu. Kışın, tan sökümünde, saraydaki işi tamamlanır tamamlanmaz bir elek içinde taşıdığı korları ev ev dolaşıp satıyor ve kestane gibi, bir kürek içinde sunuyordu. Bir kürek dolusu ateş, bir metelik! Yaz geldiğinde Groubatch ve karısı Belgrad sokaklarına çıkıyorlardı. Karısı, bir tabağın üzerinde bir kirpi taşıyarak önden yürüyordu; tabak, kirpinin dikenlerine geçirilmiş erikler ya da çileklerle süslüydü. Ardında, başının üzerinde üst üste yığılmış on kadar sivri şapkayla Groubatch yürüyordu. Elden düşme bir şapkanın yenisinden çok daha değerli olduğunu iddia ederek yoldan geçenlere onları övüyordu.

Reklam yerine, "Şapka, insanın düşünceleri için bir arı kovanıdır!" diyordu. "Bir başkasının şapkasını giyen, şapkanın eski sahibinin düşüncelerini öğrenir, çünkü düşünceler orada çoğalmaya devam eder ve ballarını toplayan yeni sahibidir! Şapkaların bir niteliği daha vardır. Her kafada, bilindiği gibi, yedi delik bulunur. Bunların her birinden yedi temel günahtan biri girer ve haftanın yedi gününden birinde oradan çıkar, böylece yedi gezegenin yoluna girmek için insani alanı terk eder. Bu yedi deliği koruyan ve ısıtan şapkadır! Kullanılmış bir şapka, kimi zaman, tavuğun yumurtası gibi, sahibinin saçları arasına küçük bir kırmızı çakıltaşı yumurtlayabilir..."

Malını başının üzerinde taşıyan Pavlé Groubatch böyle konuşuyordu. Ama, adını acınacak biçimde ünlü kılan bir başka vesileyle söylediği şeyi bilmek güçtür. Hakikaten kesin olan tek şey, bir akşam, ocak ateşini takviye ettiği bir odanın duvarından meçhul birinin ağladığını işitmiş olmasıdır. Onu teselli etmek isteyen Pavlé Groubatch birkaç sözcük söyler. Kimilerine göre, önceki geceki rüyasını anlatmıştır. Başkalarına göre, önemsiz herhangi bir şey. Meçhul şahıs ağlamayı bir an kesti, belki bu küstahı sarayın efendisine duyurmakta ve onu cezalandırmakta kararsız kalarak ya da sadece koridorlardan gelen bir sesi işitmekten şaşırarak. Sonra yeniden inildemeye başladı. Böylece, gün ve gün koridordaki adam anlattı ve odadaki inledi, ama kendisine söyleneni işitebilmek için giderek daha az inledi. Bunun üzerine, kaşıntı nöbetine tutulmuş köpek gibi, uşak daha uzağa gitmeye karar verdi. Koridorda, daha büyük, sobası daha önemli bir başka odaya geçmek için küçük odayı bir kenarda bıraktı. Oradan ağlama değil, kahkahalar ve şarkılar gelmekteydi.

"Şarkı söyleyen düşünemez!" diye düşündü Groubatch ve orada da kendi hikâyesini anlatma riskine girdi. Kimi sesler, onu dinlemek için sustu, diğerleri meçhul sesi ve öğütlerini

duvarın arkasında bırakarak kahkahayı bastı ve olayı alaya aldılar. Groubatch uşaklar koridorunu, bir odadan diğerine, bir ocaktan diğerine, baştan sona dolaşmaya devam etti; bir gece kendisini, arkasında dev bir soba —sobaların kralı— bulunan bir ocağın önünde buldu. Burada sağır bir sessizlik hüküm sürüyordu. Orada da, tanınmayacağını düşünerek, ateşin ve duvarın arasından hikâyesini anlattı. Ama yanılıyordu. Hemen keşfedildi, kızartılmış öküz kaburgası verildi, karısı için de bir elma ve omuzlarında bir at örtüsüyle Belgrad'dan kovuldu. Bu örtünün üzerinde şunlar yazılıydı:

Adem ile Havva Cennet'ten kovulduklarında, (Cennet'teki dört ırmaktan biri olan) Tuna'dan indikleri ilk gece, bugün Belgrad'ın bulunduğu yere vardılar. Cennet'te geceyi asla görmemişler, rüzgârı asla hissetmemişlerdi ve uyku ihtiyaçlarından ve soğuktan dolayı şaşırdılar. Dirseklerini toprağa dayadılar ve ilk kez uyudular. Kovulmuş oldukları beyaz göksel şehri rüyalarında gördüler, ama düşlerini tamamlayacak zamanları olmadı: İkisi de rüyayı bir sisin arasından ve kendince görmüştü, sürgününe yol açan suça göre. Bu yüzden, Adem'in dirseğinin bıraktığı iz Havva'nın dirseğinin bıraktığı izden daha az derindi. Uyandıklarında bir ırmakla birbirlerinden ayrılmışlardı. Batı rüzgârının canlandırdığı Sava, uykuları sırasında onların arasında yatağını oymuştu ve Tuna'yla birleşmeye gitmişti. Toprağı sert sahilde, Adem'in izinin yerinde, Adem kasabası kuruldu, daha yumuşak olan diğer yaka ise boş kaldı. Bu kasabanın kuleleri öyle yüksekti ki, gölgeleri Sava'yı aşıyordu. 6547'de bir rüzgâr fırtınası düşman ordularını ve açlığı haber ederek kuleleri yıktığında taş parçaları nehri aştılar ve öte kıyıya düştüler. Bu, Bizanslılara bir fikir verdi. Düşman karşısında çekilerek, Adem kasabasının taşlarını gemileriyle Sava'nın sol yakasına, Havva'nın uyumuş olduğu ve taşın olmadığı yumuşak topraklara kadar taşıdılar ve bu malzemelerle Havva şehri kuruldu.

Otuz yıl sonra, Bizanslılar Sava ve Tuna koyarını yeniden fethettiklerinde orada Barbarları buldular ve her iki yakadaki sitelerde yeni adlarla karşılaştılar. Sitelere Slavlar tarafından yeni bir ad verilmişti. Adem kasabasına, Yunanca aydınlık ve sert taş (çakmaktaşı ya da elmas) anlamına gelen 'adamas' sözcüğünden yola çıkarak Adem adını tercüme edip Belgrad (beyaz kasaba) adını vermişlerdi ve Havva'nın şehrine de, kil anlamına gelen İbranice sözcükten yola çıkıp Adem sözcüğünü tercüme ederek Zémoun ya da Zémlia (toprak) şehri adını vermişlerdi. Bunun üzerine Bizanslılar, ırmağın öte tarafından taşınan taşları aldılar ve Beyaz Kasaba'yı yenilediler, ama bu kez çok yüksek bina olmamasına dikkat ettiler. Bununla birlikte, Zémlia şehri ayakta kalsın diye, karşı sahilin kilinde kayalık bir "kıyı" bıraktılar. Zémoun şehri böylece Belgrad kasabasından elde edildi, tıpkı Havva'nın Adem'in bir kaburgasından elde edilmesi gibi.

Pavlé Groubatch ve karısı Belgrad'ı terk ederken taşıdıkları örtünün üzerinde bulunan yazı buydu. Uyumak için durduklarında, örtüyü yaydılar, yazıyı fark ettiler, ama çözemediler, çünkü sadece kuşların uçuşunu okumayı biliyorlardı. Dinlenmek için Tuna kıyısında bir yer seçmişlerdi ve uykuları sırasında aralarından geçmeye çalışan ve onları ayırma tehlikesi taşıyan suyla ıslanmamak için etraflarında küçük bir hendek açtılar. Dirseklerini yere dayadılar ve uyudular. Kovuldukları şehri rüyalarında gördüler, ama net olarak seyredemediler: İkisi de rüyalarını bir sisin içinde geçiyormuş gibi ve kendi tarzında gördü, sürgün edildikleri suça göre. Groubatch'ın dirseğinin izi karısının bıraktığı izden daha az derindi...

*

* *

Ben bu satırları yazarken, eskiden Groubatch'ın oturduğu gibi karanlık ve sağır bir koridorda oturuyor ve asla görmediğim ve onları ısıtan ocakların boyuna göre hayal ettiğim aydınlık odalardan gelen sesler, kahkahalar ve gürültü patırtılar işittiğim duygusu içindeyim. Bu koridorlar labirentinde ağır ağır geziniyorum, sobaları art arda yakıyorum ve karanlıkta tanımadığım ve asla görmeyeceğim birine hikâyemi fısıldıyorum. Yüzünüzü bilmiyorum, ateşin ve duvarın arkasından konuştuğum sizin, ne yaşınızı ne de cinsiyetinizi biliyorum, ne niyetinizi ne de ağlama, gülme ya da gürültü patırtı etme nedeninizi. Ama eğer beni keşfederseniz bana bir kızarmış öküz kaburgası, karıma da bir elma vereceğinizi ve beni Belgrad'dan kovacağınızı biliyorum; omuzlarımda bir at örtüsü olacak ve orada şöyle yazacak:

Adem ile Havva Cennet'ten kovulduklarında...

Son Söz

Amazon havzasındaki yerliler arasında, ok atışı şampiyonlarının aynı anda iki gözleriyle nişan aldıkları iyi bilinir. Dolayısıyla okun ucunu yandan görürler. İki bakış paralel olarak gitmez, iç içe girmek için birbirlerine doğru giderler. Bu onların nişan alma tarzıdır. Hedefe gelince, onu asla kaçırmazlar ve hedefe değenin ok olmadığını, tersine, hedefin oka değdiğini ileri sürerler.

Benzer biçimde davranan bir edebiyat arzulanabilir. Her bir cümlesinde, okuyucusu için böyle mücadele edecek bir edebiyata sahip olmak iyidir. Bir tek değil, aynı anda ve aynı cümlede iki okuyucu için. Şimdi yaşayan için ve yarın yaşayacak olan için. Sloganı şu olacak bir edebiyat arzulanabilir: "Bir cümleyi okuyacak olan sonrakini okumadan duramaz."

İşte bu yüzden, hâlâ yaşayan kahramanları olan hikâyeler, değişik yorumlara neden olmuş anlatılar —ki bunların çoğu bu kitapta vardır— yazar için bulmaca olarak kalır. Elbette, geçmişten yola çıkarak şimdiki zamandaki bir insana ulaşmak, bu hikâyelerin kimilerinde olduğu gibi, diğerlerinden daha fazla coşkuya sahip olunduğu anlamına gelir. Zaten bunun için yürekli olmak gerekir. Ama yaşayan insanlar üzerine yazılan bu hikâyelerin başına, o insanlar artık yaşamadığında, ne gelecek! Zoran Michitch'in sağlığında yazdığım *Süvari* adlı anlatı, Michitch'in artık yaşamadığı bugün, bu satırların yazarının henüz çözme yeteneğine sahip olmadığı bir cevap getirmektedir. Yaşayan kişilerle olan hikâyeler bir okuyucu için mi yazılır, yoksa aynı anda iki okuyucu için mi? Yazar iki gözüyle mi nişan alır, yoksa tek

gözüyle mi? Buna karar vermek bir başka okuyucuya, yarının okuyucusuna kalacaktır...

Bana gelince, bu kitabın, çok sevdiğim birinin deyişiyle "gizli bir ilişki" sürdüren, tek olan iki farklı hikâye içerdiği konusu üzerine dikkatinizi çekerim. Birinde sorulan soruya, diğerinde cevap bulunur ve eğer birlikte okunurlarsa yazarın dişil özyaşamöyküsü olarak kabul edilebilecek üçüncü bir hikâye oluştururlar. Tüm bunlar, doğal olarak, her bir hikâyeyi ayrı olarak anlamayı ve okumayı hiç engellemez ve okuyucuların çoğu onları böyle ele alacaktır. Ama, iki metni araştırmaya ve aralarında koşutluk kurmaya karar verenlere yazar sadece şunu belirtir ki, bunlardan birinin adı *Varşova'da Bir Ev*'dir ve soru diğerinde sorulmuştur: *Bir başkası benim anılarımı miras mı alıyor?* Hikâyelerden birinin adını bilerek, okuyucular diğerini kolayca bulacaktır, böylece iki hikâye bir üçüncüsünü oluşturacaktır. Bu seçkinin onyedinci hikâyesi, dolayısıyla, mutlu kâşife yazarın armağanıdır. Bu ek anlatı için, yayıncı ne kâğıt parası ne de telif hakkı ödemiştir. Okuyucuya gelince, kitabın fiyatı hesaplanırken bu anlatının hesaba katılmadığını bilsin. Eğer bu hikâyeyi bulursa, bu, yazar ava nişan alırken bir gözünü kapamadığındandır. İki gözünü de açmıştır, sol gözüne sağ gözünden bakmayı deneyerek, Amazon havzasındaki ok atış şampiyonlarının yaptıkları gibi.

İşte! Şimdi hedefe isabet ettiren ya da ıskalayan, yazar yerine okuyucudur.

İÇİNDEKİLER

Rus Tazısı, *5*
Parola, *16*
Varşova'da Bir Ev, *27*
Axéanocilas, *35*
Eugen Voss'un Ölümü, *47*
Rüzgâr Atlası, *58*
Tuz Tadı, *71*
Soru İşareti Hanı'nda, *78*
Ihlamur, *85*
Keşiş Bıçağı, *92*
André Angyal'ın Odası, *101*
Yumurta, *108*
Zehirli Aynalar, *119*
Terazi Meydanı, *140*
Canlı Taşlarla Bir Satranç Karşılaşması, *147*
Bir At Örtüsü Üzerindeki Yazı, *183*
Sonsöz., *189*

Neşeli üstat, *Rüzgarın Tersi*'nin, *Hazar Sözlüğü*'nün yazarı, Barok Çağı uzmanı *Milorad Pavic* okuyucuyu bir kez daha tuzaklarla bezeli düş dünyasına bir yolculuğa çıkartıyor.

Kitapta tam onaltı öykü var. Ama bitirdiğinizde bundan emin olamayacaksınız. Çünkü her satırı bir imge sağanağı.

Kadınların gecikerek sevdiği erkekler,
şimdiki zamanı gelecek zamana dönüştüren Rus tazıları,
öğrencisine öğrenmeyi değil unutmayı öğreten hocalar,
rüzgâr atlaslarına bakıp rüzgârın heykelini yapanlar,
müzik aleti çalanların resmedildiği tabloları toplayıp
onların çaldıklarını çalan koleksiyoncular . . .

